

דף ב עמוד א

משנה:

שְׁבַעַת יָמִים קִדְּם יוֹם הַכְּפוּרִים מִפְּרִישֵׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכַּת
פְּרָהֲדִין, וּמִתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, שְׁמָא יֶאֱרַע בּוֹ פֶּסוּל.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'אֵף אִשָּׁה אַחֲרֵת מִתְקִינִין לוֹ שְׁמָא תָמוּת אִשְׁתּוֹ,
שְׁנֵאמֵר וְכִפָּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ, 'בֵּיתוֹ' - זֶה אִשְׁתּוֹ.
אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, אֵין לְדַבֵּר סוּף!

מבית מגוריו, ללא אשתו¹⁰, ללשכת
הפלהדרין¹¹ שהייתה נמצאת בבית
המקדש, ומינו לו כהן ממלא מקום
שיוכל להמשיך בעבודות היום למקרה
שיארע פסול בכהן הגדול¹².

**ההכנות בבית המקדש לעבודת יום
הכיפורים** החלו בפעולה לשמירת
הכהן הגדול בקדושה ובטהרה כי רק
הוא רשאי לעשות את עבודות יום
הכיפורים⁹. לכן, שבעה ימים לפני יום
הכיפורים העבירו את הכהן הגדול

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שהאשה ספק נידה.
¹¹ הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים
פרק א הלכה ג אומר שֶׁהַפְּרָשָׁה זו של
הכהן הגדול היא הלכה למשה מסיני:
'שבעת ימים קודם ליום הכיפורים
מפרישין כהן גדול מביתו ללשכתו
שבמקדש ודבר זה קבלה ממשֶׁה רַבֵּנוֹ'.
לשכת הפלהדרין נקראת גם 'לשכת
הפרהדרין' ונתרגומה מיוונית הוא 'לשכת
הפקידים'. מיקומה היה בצפון עזרת
הכהנים מחוץ לשטח המקדש ב'קדושת
עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית בה ישבה
הסנהדרין הגדולה. על מיקומה המיוחד
של לשכת הגזית ראה דף כה עמוד א, ועל
מיקום הלשכות במקדש ראה 'תרשים
כללי של בית המקדש השני' מדף טז
עמוד א - יז. לביאור השם 'פרהדרין' ראה
להלן דף ח עמוד ב, בגמרא שם שנקראה
גם 'לשכת בלווטי', וכן ראה דף יט עמוד
א.

¹² אף אם הכהן-ממלא-המקום לא הופרש

⁹ הגמרא, בדף לב עמוד ב, מביאה ברייתא
האומרת: 'כל עבודות יום הכיפורים אינן
כשרות אלא בו!', וכן מובא במסכת
הוריות דף יב עמוד ב: 'וכל עבודת יום
הכיפורים אינה כשרה אלא בו'. הרמב"ם
בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק א
הלכה ב אומר: 'עבודת כל חמש עשרה
בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא
בכהן גדול בלבד, אחד כהן המשיח
[הַמְשִׁיחַ] בשמן המשחה או המרובה
בבגדים, ואם הייתה שבת - אף מוסף
שבת אין מקריב אותו אלא כהן גדול, וכן
שאר העבודות של יום זה כגון הקטרת
הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל
עשוי בכהן גדול נשוי שנאמר וְכִפָּר בְּעֵדוֹ
וּבְעֵד בֵּיתוֹ, 'בֵּיתוֹ' - זֶה אִשְׁתּוֹ'.

¹⁰ הגמרא בדף ו עמוד א מסבירה מהי מטרת
הפרדת הכהן הגדול גם מאשתו. עיקר
העניין מוסבר בכך שיש חשש שמא
בשוגג הכהן הגדול יִטְמָא אם יבוא על
אשתו כששניהם אינם יודעים שהאשה
נידה, או יִטְמָא כשבדיעבד יתברר

רבי יהודה חושש שְׁמָא תְּמוּת אֶשְׁתוּ
של הכהן הגדול במהלך יום הכיפורים,
ועקב כך לא תקויים המצווה המחייבת
את הכהן הגדול להיות נשוי ביום
הכיפורים, מצווה שנאמרה בפסוק:
וְהָקִיב אֶהָרֶן אֶת־פָּרַח הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר־לוֹ
וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ – ודרשו: בֵּיתוֹ -
זו אשתו, ולכן לדעת רבי יהודה יש
לכלול בהכנות הכהן הגדול ליום
הכיפורים גם נישואין לאשה נוספת על

אשתו הראשונה¹³ - ואין לחשוש גם
למיתתה של השנייה. חכמים דוחים
את דעת רבי יהודה ואת חששו משום
שחשש זה יתקיים גם לגבי האשה
השנייה, השלישית - ואין לדבר סוף¹⁴.

הכהן השורף את הפרה האדומה היה
מופרש למשך שבעה ימים¹⁵ ללשכת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לְשַׁרְפֵּת הַפָּרָה מִפְּרִישֵׁי כֹהֵן הַשּׁוֹרֵף אֶת
הַפָּרָה מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּה שְׁעַל פְּנֵי הַבֵּינָה,
צִפּוֹנָה מִזְרָחָה, וּבֵית אֶבֶן הֵייתָה
נִקְרָאת...! להלן משולבים דברי הגמרא
עם הוספות:

- א. הפרה האדומה נשחטה על הר-המשחה
(הוא הר הזיתים), הכהן היה מזה מדמה
שבע פעמים מול פתח ההיכל ואחר כך
היה שׁוֹרֵפָה (ראה דף טז עמוד א).
- ב. כל עשיית הפרה האדומה ושרפתה לא
נעשו ביום הכיפורים.
- ג. התורה לא קבעה זמן לשריפת הפרה
האדומה.
- ד. מאפר הפרה האדומה שעורבבו במי-
מעין ('מים חיים') עשו את 'מי החטאת'
להזאה על טמאי מותים לטהרם.
- ה. הכהן המזה את מי החטאת נשאר טהור
גם לאחר שהיזה על הטמא (ולא כטעות
הנפוצה שמזה מי החטאת נטמא לאחר
שהיזה על הטמא, ראה עוד בדף יד עמוד
א).
- ו. הפרה האדומה הראשונה נשרפה על ידי
משה רבנו בשני בניסן, יום לאחר הקמת
המשכן, כדי לטהר את בני ישראל
לקראת הקרבת הפסח.
- ז. הפרה האדומה איננה קרבן מכל סוג
שהוא.
- ח. הפרה האדומה נחשבת כממונו של
ההקדש.
- ט. הפרה האדומה אינה נעשית כדי לכפר

שבעה ימים לפני יום הכיפורים, הוא
ימשיך בעבודות היום מהמקום בו אירע
לכהן הגדול הפסול שמונע ממנו את
המשך עבודות היום. לכאורה החשש
שְׁמָא יֵאָרַע בכהן הגדול פסול ביום
הכיפורים - מיותר, שהרי אומרת המשנה
באבות (פרק ה משנה ה): 'עֲשֶׂרָה נְסִים
נַעֲשׂוּ לְאַבְרָהָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ...וְלֹא אִירַע
קָרִי לכהן גדול ביום הכיפורים', וכן מובא
בדף כא עמוד א' ולא אירע קרי לכהן גדול
ביום הכיפורים ולא נמצא פסול' - אלא
שלא רצו לסמוך על הנס (על פי בית
הבחינה למאירי מסכת יומא דף ב עמוד
א).

- 13 ראה להלן בדף יג עמוד א שהכהן הגדול
חייב להיות נשוי ביום הכיפורים לאשה
אחת בלבד ואם יש לו שתי נשים הוא
חייב לגרש אחת מהן.
- 14 בדף יג עמוד א להלן מבואר מדוע חכמים
לא חוששים למות אשת הכהן הגדול.
- 15 הַפְּרָשָׁה זו למשך שבעה ימים של כהן,
המיועד לשרוף את הפרה האדומה, היא
של כהן הדיוט (פשוט) שנבחר לעשות את
הפרה האדומה ואין הפרשה זו קשורה
להפרשתו של הכהן הגדול או ליום
הכיפורים. הגמרא בדף ח עמוד ב מסבירה
שהכהן הגדול הופרש לקדושה והכהן
העושה את הפרה הופרש לטהרה. הגמרא
מצטטת את המשנה ממסכת פרה פרק ג
משנה א הדנה בהפרשת הכהן העושה את
הפרה האדומה: 'שְׁבַעַת יָמִים קָדָם

הבירה¹⁶.

כדי שלא יבוא הכהן השורף את הפרה
לידי חשש שמא יטמא, כל הכלים
שנצרכו לו בכל שבעת ימי הפרישה
נעשו מחומרים שאינם מקבלים
טומאה, כגון: כלים העשויים מגללי

בהמה, כלים מאבן וכלים שנעשו
מאדמת טיט שלא עברו תהליך ליבון
באש לשם חיזוקם בתום עיצובם, אלא
התייבשו בשמש¹⁷.

כדי להרחיק מדעתם של הצדוקים¹⁸,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

על חטאים אלא כדי לטהר.

י. הפרה האדומה נקראת גם 'פרת חטאת'
- על אף שהפרה האדומה לא באה לכפר
על חטאים אלא באה לטהר - על פי
הנאמר בספר מדבר פרק יט פסוק ט:
'וְאִשׁ טָהוֹר אֶת אֶפְרַיִם הַכֹּהֵן וְהַנִּיחַ
מִחוּץ לַמִּחֲנֶה בְּמִקּוֹם טָהוֹר וְהִיטָה לַעֲלֹת
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נֹדֶה חֲטָאת
הָאֵל'.

יא. על פי המשנה פרה, פרק ג משנה ה, יש
אומרים שְׁמִימֵי מִשָּׁה רַבָּנוּ עַד חוֹרְבֵן
בית שני נשחטו תשע פרות אדומות ויש
אומרים שבע. וזה לשון המשנה: 'ומי
עֲשָׂאָם? הָרִאשׁוֹנָה עֲשָׂה מִשָּׁה, וְהַשְּׁנִיָּה
עֲשָׂה עֲזָרָא, וְחֹמֶשׁ, מִעֲזָרָא וְאֵילָף, דְּבָרֵי
רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, שֶׁבַע
מִעֲזָרָא וְאֵילָף. וּמִי עֲשָׂאָן. שְׁמֵעוֹן הַצִּדִּיק
וְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל עָשׂוּ שְׁתֵּי שָׁתִּים, וְאֶלֶּיהֶם
עָלָה הַמִּצְוָה בֶּן הַקּוֹף וְחִנְמָאֵל הַמַּצְרִי
וְשִׁמְעֵאל בֶּן פִּיאָבִי עָשׂוּ אַחַת אַחַת.

יב. בפרשת פרה אדומה, הפותחת את
פרשת חוקת בספר במדבר, יש עשרים
ושניים פסוקים - כל פרק יט.

16 לשכת הבירה נקראת גם 'לשכת בית
האבן' משום שכל הכלים שנצרכו
לשריפת הפרה האדומה היו עשויים
מחומרים שאינם מקבלים טומאה
וביניהם כלי אבן. יש אומרים שלשכת
'בית האבן' הייתה בהר הבית ויש אומרים
בעזרה, ראה בגמרא דף מב עמוד ב.

17 כלי גללים אינם מוזכרים בתורה בין
הכלים המקבלים טומאה (ויקרא פרק יא
פסוק כג ובמדבר פרק לא פסוק כ). נאמר
במסכת מנחות דף סט עמוד ב: 'ככלי

גללים ככלי אדמה ואין מקבלין טומאה,
דאמר מר: כלי אבנים וכלי גללים וכלי
אדמה - אין מקבלין טומאה לא מדברי
תורה ולא מדברי סופרים...! במסכת
שבת דף נח עמוד א (שם מובא כבמסכת
מנחות) רש"י אומר שכלי גללים הם
צְפִיעִי בְּקָר שְׁעָשׂוּ מֵהֶם כִּלִּים. את המושג
צְפִיעִי הִבָּקֵר אנו מוצאים בספר יחזקאל
פרק ד פסוק טו וממנו לומדים
שהשתמשו בגללים כחומר בעירה: וַיֹּאמֶר
אֵלֵי רָאָה נָתַתִּי לָךְ אֶת-צַפּוּעִי [קרי: צְפִיעִי]
הִבָּקֵר תַּחַת גִּלְגֵּי הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת לַחֲמֶקְךָ
עֲלֵיהֶם. (נוסף:

א. שימוש בגללי אדם הוא דבר מאוס
ובזוי (ראה המפרשים במקום).

ב. כלי גללים אומנם אינם מקבלים
טומאה אך כל כלי גללים פוסל את
המקוה).

18 הצדוקים היו כת של יהודים שלא קיבלו
עליהם את התורה שבעל פה ואמרו שעל
הכהן העושה את הפרה האדומה להיות
טהור לגמרי - בניגוד לחכמים המלמדים
שמדין תורה גם טבול יום כשר לעשות
את הפרה האדומה (ראה 'טבול יום'
להלן). במסכת יבמות דף עג עמוד א
לומדים את הפירוש הנכון של המילה
הַטָּהוֹר (עליה נסמכים הצדוקים) שבפסוק
וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָטְאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְרָתַץ בְּמַיִם וְטָהַר בְּעֶרֶב (במדבר
פרק יט פסוק יט), וכן רש"י מפרש בגמרא
שם: 'הַטָּהוֹר' - שטהרתי לך כאן מכלל
שהוא טמא לדבר אחר כגון טבול יום

דף ב עמוד ב

רבי יוחנן לומד את מקור הפרישה של הכהן הגדול ושל הכהן העושה את הפרה אדומה מציוויו של משה את אהרן ובניו לפרוש מביתם אל פתח אוהל מועד לשבעה ימים - לפני תחילת הקרבת הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן²². - ימים אלו נקראים ימי-המילואים²³, ואומר רבי יוחנן: כמו

חכמים הקלו והורו לעשות את הפרה האדומה גם על ידי כהן שאינו טהור לגמרי אלא שהוא טבול יום¹⁹, וכדי לקיים דברי חכמים אלה, בית הדין היה מטמא את הכהן המיועד לשרוף את הפרה האדומה בטומאת שרץ²⁰, אחר כך מטבילו ובלי לחכות לערוב שמש שרף כהן זה את הפרה האדומה²¹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

יבש. השרץ מטמא אדם או כלים הנוגעים בו. השיעור בגופם או בדמם כדי לטמא הוא כעדשה. איבר שלם של שרץ - מטמא בכלשהו.

21 כאמור מטרת חכמים הייתה להרחיק מדעת הצדוקים שפירשו - בניגוד לדעת חכמים - שהכהן, שטבל לפני שריפת הפרה האדומה, יהיה כשר לעשותה רק לאחר ערוב השמש - כדין כל טובל שעליו לחכות עד ערוב שמשו. במעשה זה בית הדין טימא את הכהן לזמן קצר בלבד ולאחר זמן זה המשיך הכהן לעסוק בעשיית הפרה האדומה.

22 את המשכן חנכו הנשיאים בהקרבת מנחה, בהקטרת קטורת, בהעלאת עולה ובהקרבת חטאת ושלמים.

23 ספר ויקרא פרק ח, פסוקים לג-לד: 'וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שְׁבַע יָמִים עַד יוֹם מִלֵּאת יְמֵי מִלְאֵיכֶם כִּי שְׁבַע יָמִים יִמְלֵא אֶת יְדֵכֶם: כָּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:'. פסוקים אלה מדברים על ציוויו של משה את אהרן ובניו לפרוש מביתם שבעה ימים לפני תחילת הקרבת הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן. משה נצטווה להקריב את קרבנות ה-'מילואים' שהיו מיוחדים להקמת המשכן, למשוח את אהרן ובניו וכו' ורק לאחר שבעת ימי המילואים, מכ' אדר עד ר"ח ניסן, היו

שטמא לתרומה דאי ס"ד [שאם יעלה בדעתך] טהור ממש [שאם כוונת התורה במילה 'הַטָּהָר' הייתה טהור לגמרי] לישתוק קרא מיניה [מדוע הזכירה התורה שהיה פעם טמא?] ואנא ידענא דטמא אסור בפרה! דהא חטאת קרייה רחמנא! אלא מאי טהור - טהור כל דהו ואשכחן טבול יום דמיקרי טהור דכתיב (ויקרא יד) ורחץ במים וטהר. וכן גם לומדים בדף מג עמוד ב להלן.

19 'טבול יום' הוא אדם (לא רק כהן) שטבל לטהרתו מאחת הטומאות הכתובות בתורה ועל אף טבילתו אינו נטהר לכל דבר ועניין אלא עד שתשקע השמש. עד אז, ולמרות טבילתו, הוא טהור רק לחולין (שאינו מטמא חפצי חולין שנוגע בהם) ולאכילת מעשר שני - אבל הוא עדיין טמא לעניין קדשים ותרומה (בנגיעה בהם או באכילתם, וכן אסור הוא בכניסה לבית המקדש). בשקיעת השמש מסתיים היום שבו הטמא טבל ונשלמת טהרתו. גם הכלים לאפר הפרה האדומה היו כולם טבולי יום..

20 נאמר בספר ויקרא, פרשת שמיני, פרק יא פסוקים כט-ל: 'וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל-הָאָרֶץ הַחֵלֶד וְהַעֲכָבֹר וְהַצִּבּ לְמִינֵהוּ: וְהָאֲנָקָה וְהַפֶּלֶךְ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָטָה וְהַתְּנִשְׁמֶת: כָּל אֶחָד מִשְׁמוֹנָה שְׂרָצִים אֵלֶּה מִטְמֵא רֶק כֶּשֶׁהוּא מֵת וְרֶק כֶּשֶׁהוּא לַח. שָׂרָץ לֹא מִטְמֵא בַחַיּוּ וְלֹא כֶּשֶׁהוּא

הגמרא דנה באופן מקיף בענייני הפרשת הכהן הגדול מביתו בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים וכיצד לומדים זאת מהתורה.²⁶

יש ראייה מבית מדרשו של התנא רבי ישמעאל שניתן ללמוד גזירה שווה גם משתי מילים השונות (בשורש המילה), בכתיבתן²⁷ אך בעלות משמעות ומובן

שאז הייתה פרישת אהרן ובניו הכהנים מביתם לשבעה ימים - לפני שהתחילו להקריב את הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן²⁴ כך גם עלינו לעשות לדורות, שנאמר שם: 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: 'לַעֲשׂוֹת' - אלו מעשי פרה²⁵, 'לְכַפֵּר' - אלו מעשי יום הכיפורים.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הפרה.²⁶ בדף ד עמוד א הגמרא אומרת: 'שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרשין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, וכשם שמפרשין כהן גדול כך מפרשין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה...'

27 גזירה שווה היא אחת מהמידות (דרכי הלימוד) שהתורה נדרשת בהן (נכתב גם 'גזירה שווה' ואף מוצאים 'גזירה שווה'). כאשר מופיע בתורה ביטוי או מילה דומים בשני עניינים שונים - ניתן ללמוד את הדין שבענין האחד על הדין שצריך להיות בענין השני. העיקרון הראש וראשון בלימוד גזירה שווה קובע: 'אין אדם דן גזירה שווה מעצמו אלא אם כן למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבנו ...' (רש"י במסכת סוכה דף יא עמוד ב, ד"ה 'לא ילפינן'). עיקרון נוסף בגזירה שווה הוא שאין לעקור את הפשט של המילה אותה דנים בגזירה שווה (ראה את הלימוד במסכת יבמות דף כד עמוד א וברש"י ד"ה 'אפיקתיה' שהיוצא מן הכלל הזה הוא בַּיָּבוֹם הנלמד על הפסוק 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקִים עַל-שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא-יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל'). במסכת פְּרִתוֹת דף ה עמוד א מדגישה הגמרא, על ידי דברי אמוראים, ש-'אל תהי גזירה שה קלה בעיניך!' וכך מובא שם: 'א"ר ינאי לעולם אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך שהרי פיגול אחד מגופי תורה ולא לימדו

אהרן ובניו הכהנים כשרים לעבודת המשכן. הגמרא גם מבארת מניין לרבי יוחנן ש-'צוה ה' לַעֲשׂוֹת' נדרש על פרה אדומה.

24 בימי המילואים אהרן ובניו היו בעלי הקרבן ומשה היה הכהן היחיד ששימש בכל שבעת ימי המילואים, אהרן שימש רק מהיום השמיני והלאה.

25 הפרה האדומה הראשונה נשרפה על ידי משה רבנו בשני בניסן, יום לאחר הקמת המשכן, כדי לטהר את בני ישראל לקראת הקרבת הפסח. בני ישראל לא נטהרו עד יום זה משום שההזאה המטהרת צריכה להיעשות אל נוכח פני אהל מועד כנאמר בספר במדבר, פרשת חוקת, פרק יט פסוק ד: 'וְלָלַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדְּמָה בְּאַצְבָּעוֹ וְהָיָה אֶל-נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל-מוֹעֵד מִדְּמָה שֶׁבַע פְּעָמִים' - וזוהי מצווה שניתן לקיימה רק לאחר הקמת המשכן. נאמר במסכת גיטין סוף דף ס עמוד א ותחילת עמוד ב: 'דאמר רבי לוי: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתוי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה, ומפרש שם רש"י: 'ופרשת פרה אדומה - לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן וקודם לכן לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד, והכי אמרינן במסכת מגילה ירושלמי: באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה

זהים, כמו המילים 'שִׁיבָה' ו-'בִּיאָה'²⁸ -
בתנאי שאין בתורה מילה זהה למילה
ממנה אנו באים ללמוד את הגזירה
שווה.

דף ג עמוד א

**הגמרא דוחה אפשרויות רבות לדון
את המילה 'לְכַפֵּר' שלא לעניין יום
הכיפורים²⁹ וכן לענין הפרשת הכהן
הגדול מביתו בשבעת הימים שלפני יום
הכיפורים. כך למשל דוחה הגמרא את
האפשרות לדרוש את המילה 'לְכַפֵּר' על**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שמיני עצרת, אף שיום זה נחשב לרגל
בפני עצמו לדיני פז'ר קש'ב, משום
שהוא מקושר לחג הסוכות בעניין
הבאת קרבן חגיגה³⁰.

**דיני פז'ר קש'ב³¹ ששמיני עצרת נחשב
לגביהם רגל בפני עצמו:**

פיס: משום שמשמרות הכהנים³² בשמיני
עצרת כן היו מטילים פיס על הקרבת
הקרבת, ואילו משמרות הכהנים בחג
הסוכות לא עשו כן, אלא כל אחת
מעשרים וארבע המשמרות הקריבה
את קרבנות החג על פי תור.

ולהקריבו ביום טוב הראשון של הרגל
(אך בדיעבד אפשר להקריבו באחד מימי
אותו רגל). נאמר בשמות פרק כג פסוק
יד: שֶׁלֶשׁ רִגְלִים תַּחֲג לִי בַשָּׁנָה. פירוש
המילה רגלים היא פעמים. רש"י מפרש
שם: "רגלים - פעמים וכן (במדבר כב כח)
כי הכיתני זה שלש רגלים". שֶׁלֶשׁ רִגְלִים
הוא שם כולל לשלושת החגים: פסח,
שבועות וסוכות. בזמן שבית המקדש היה
קיים היו עולים בחגים אלה לירושלים
לחוג בה את החג ככתוב שֶׁלֶשׁ רִגְלִים תַּחֲג
לִי בַשָּׁנָה: אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֶּאֱשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד
חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי־בֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא
יֵרָאוּ פְנֵי רִיקָם: וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיֶיךָ
אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה
בְּאֶסְפָּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: שֶׁלֶשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כְּלִזְכֹּרְךָ אֶל־פְּנֵי
הָאֱלֹהִים ה' (בשמות פרק כג פסוקים יד-יז).
31 פז'ר קש'ב הם ראשי תיבות של: פיס, זמן,
רגל, קרבן, שיר, ברכה - כמפורט בהמשך.
32 הכהנים ששירתו במקדש חולקו לעשרים
וארבע משמרות. כל משמרת חולקה
לשבעה בתי אב. לכל בית אב היה יום
קבוע בשבוע בו שירת במקדש. לכל בית
אב היה ראש בית אב.

הכתוב אלא מגזירה שוה...', א"ר סימאי
לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך
שהרי 'נותר' אחד מגופי תורה ולא לימדו
הכתוב אלא מגזירה שוה...', אמר אבבי
לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך
שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה ולא
לימדה הכתוב אלא מג'ש...', אמר רב
אשי: אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך,
שהרי נסקלים הן הן גופי תורה, ולא
לימדה הכתוב אלא מגזירה שווה...'
28 מקור המילים 'שִׁיבָה' ו-'בִּיאָה' הוא
בפסוקים סמוכים בספר ויקרא פרק יד
פסוק לט: 'וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה
וְהָיָה פֶשֶׁה הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת: וּפְסוּק
מד: 'וּבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָיָה פֶשֶׁה הַנֶּגַע
בַּבַּיִת...'. למרות ששורש המילה וְשָׁב הוא
ש.ו.ב ושורש המילה וּבָא הוא ב.ו.א.,
עדיין לשתיהן אותה משמעות בשני
הפסוקים: תיאור חזרתו של הכהן אל
אותו הבית שראה שבעה ימים קודם -
ולכן אפשר לדרוש את הדינים שנאמרו
בפסוק הראשון על הפסוק השני.

29 המילה 'לְכַפֵּר' שבפסוק: כֶּאֱשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם
הַזֶּה צָוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם (ויקרא
פרק ח פסוק לא).

30 בשלוש הרגלים כל אדם חייב להביא
קרבן שלמים הנקרא שלמי-חגיגה,

ובקטורת הסמים³⁵, וכן נחלקו מה כוונת התורה כשאמרה 'עֲשֵׂה לָךְ'³⁶:
א. לר' יאשיה: 'קח־לָךְ' הכוונה 'משלך' – 'מכספך', היינו, שהפר והאיל אותם מקריב הכהן הגדול ביום הכיפורים יִקְנוּ מכספי הכהן הגדול ולא מכספי הצבור - בדיקו כמו שהפר והאיל היו קרבנות יחיד של אהרן, ועל המילים 'עֲשֵׂה לָךְ' אומר רבי יאשיה שכוונת התורה היא שמשא רבנו יעשה את החצוצרות מכספו.
ב. לר' יונתן: בכל מקום בתורה שנכתב 'קח־לָךְ' או 'עֲשֵׂה לָךְ' הכוונה מכספי הצבור פרט לקרבנות של ימי המילואים ושל יום הכיפורים שחייב להביא משל עצמו³⁷.

לא נחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן שכוונת הכתוב שאמר 'וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ'³⁸ - שהלקיחה היא משל צבור.

רבי יהושע בן לוי ורבי ישמעאל

זמן: משום שמברכים ברכת 'שהחיינו' גם בשמיני עצרת.
רגל: שמיני עצרת נחשב רגל לעניין הזכרתו בתפילות ובברכת המזון³³.
קרבן: משום שבשמיני עצרת מקריבים רק איל אחד, פר אחד ושבעה כבשים ואילו בחג הסוכות היו קרבנות רבים בכל יום,
שיר: משום שלשמיני עצרת היה שיר של יום משלו ושונה בעניינו מעניין חג הסוכות,
ברכה: משום שבו מברכים את בִּרְכַּת-המלך.

דף ג עמוד ב

נחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן מה כוונת התורה כשאמרה 'קח־לָךְ' שנאמר בשמן המשחה בפסוק וְאַתָּה קח־לָךְ בְּשָׁמִים רֹאשׁ מִדְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְיָן בְּשֵׁם מַחְצִיתוֹ חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתָיִים וְקִנְיָן בְּשֵׁם חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתָיִים³⁴

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

וְרָאָה אֹתוֹ וְחִי (במדבר פרק כא פסוק ח).
37 הכל מודים ש-קח־לָךְ, שנאמר לאהרן בקרבנות המילואים, שמשלו הוא בא כנאמר בספר ויקרא פרק ט, ב: וַיֹּאמֶר אֶל-אַהֲרֹן קח־לָךְ עֹגֶל בֶּדֶד בְּקָר לַחֲטָאת וְאַיִל לַעֲלֹה תְּמִימִם וְהִקְרַב לִפְנֵי ה'.
38 על שמן המאור נאמר בספר שמות פרק כז, וְאַתָּה תַּצְוֶהוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִיב לְמַאֲוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד: ועל פרה אדומה נאמר בספר במדבר פרק יט, ב: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאֹמֶר דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵינֶיהָ מִוֹם אֲשֶׁר לֹא-עֲלָה עָלֶיהָ עֹל:

33 וראה שיטת ר'ת בתוס' ד'ה פז'ר קש'ב שמבאר 'רגל' כחייב האדם ללון בירושלים בשמיני עצרת ולא די בלינה שלן בחג הסוכות, ואת 'ברכה' מבאר כהזכרת שמיני עצרת בברכת המזון ובתפילה.

34 שמות פרק ל פסוק כב

35 שמות פרק ל, פסוק לד: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קח־לָךְ סָמִים נָטָף וּשְׁחָלֶת וְחִלְבֵּנָה סָמִים וּלְבִנָּה זָכָה בֶּדֶד בְּבֶד יִהְיֶה:

36 שבפסוק: עֲשֵׂה לָךְ שְׂתִי חֲצוּצֹת לָסֶף מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנֹת (במדבר פרק י פסוק ב), ובפסוק: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׁים אֹתוֹ עַל-נֶס וְהָיָה כְּלִהְיוֹךְ

לא נחלקו רבי יהושע בן לוי ורבי
ישמעאל עם רבי יוחנן שֶׁהִפְרִשְׁתָּ
הכהן הגדול היא מהתורה אלא רק
שרבי יהושע בן לוי ורבי ישמעאל
לומדים זאת מהמילה 'לכפר' ואילו רבי
יוחנן לומד זאת גם מהמילה 'לעשות'
וגם מהמילה 'לכפר'.

לומדים מהמילה 'לעשות'³⁹ שֶׁהִפְרִשְׁתָּ
של הכהן העושה את הפרה האדומה
היא מהתורה, ואילו רבי יוחנן אומר
שֶׁהִפְרִשְׁתָּ הכהן העושה את הפרה
האדומה היא מעלה בלבד ואינה
מהתורה.⁴⁰

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

(המגמה להקל) שחכמים הקלו לעשות
את הפרה האדומה על ידי כהן טבול יום
ולא מפני שכך הוא עיקר הדין בפרה (ראה
נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר לעיל דף ב עמוד א).

39 שבפסוק: 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה'
לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם' (ויקרא פרק ח פסוק
לד).

40 מפרשים שנימוקו של רבי יוחנן הוא
שהפרשת הכהן היא חומרה לאחר הקולא

דף ד עמוד א

בארבעה דברים נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בעניין פרישת הכהן הגדול ביום הכיפורים:		
ארבעת הדברים שבמחלוקת	לר' יוחנן	לריש לקיש
א. מהיכן לומדים את חיוב הפרישה	מימי המילואים: כפי שאז הייתה פרישת אהרן ובניו הכהנים מביתם לשבעה ימים - לפני שהתחילו להקריב את הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן ⁴² - כך גם הכהן הגדול ביום הכיפורים טעון פרישה לפני כניסתו לקדש הקדשים.	מפרישת משה לפני שנכנס למחנה שכינה בהר סיני, לפי שנאמר: וַיִּשְׁכֶּן כְּבוֹד-ה' עַל-הָרֹם סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן שְׁשַׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן ⁴¹ . לפי פסוק זה משה כוסה בענן שישה ימים ורק ביום השביעי ה' קרא למשה ולכן יש ללמוד 'שכל הנכנס במחנה שכינה - טעון פרישת ששה' - מכאן יש ללמוד שגם הכהן הגדול ביום הכיפורים טעון פרישה לפני כניסתו לקדש הקדשים.
ב. לכמה ימים פורש	שבעה ימים	שישה ימים
ג. מהי סיבת הפרישה	החשש שמא הכהן הגדול יִטְמָא בשוגג אם יבוא על אשתו כשהיא אינה יודעת שהיא ספק נידה.	משום שהכהן הגדול עתיד להיכנס לקדש הקדשים, ו'כל הנכנס במחנה שכינה - טעון פרישת ששה'.
ד. מדוע צריך להזות עליו	כי בימי המילואים הייתה הזאה. ואף שהייתה זו הזאה של דם ולא של מים עדיין יש ללמוד ממנה הזאה במי החטאת על הכהן הגדול משום שהמים באים במקום הדם שהיה בימי המילואים ⁴³ .	משום מעלת כבודו של הכהן הגדול העתיד להיכנס לקדש הקדשים - ואין זה ציווי בתורה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כי הפרה האדומה הראשונה נעשתה על ידי משה אחרי ימי המילואים, ביום ב' בניסן - שהוא יום למחרת היום השמיני למילואים.

41 (שמות פרק כד פסוק טז) - לדעת ריש לקיש הענן כיסה את משה שנאמר: וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן.

42 ראה בהרחבה לעיל בדף ב עמוד ב.

43 בימי המילואים לא היו עדיין מי חטאת

דף ד עמוד ב

בארבעה דברים נחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בפירוש הפסוק: וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹדֹהָ עַל־תֶּרְסִי וַיִּכְסֶּהוּ הָעֵנָן שְׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֱלֹמֶשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֵנָן⁴⁴:

1. מתי שכן ה' על הר סיני⁴⁵
2. את מי כיסה הענן⁴⁶
3. למה קרה ה' למשה⁴⁷
4. מתי היה היום השביעי⁴⁸.

הפסוק וַיִּקְרָא אֱלֹמֶשֶׁה וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו מֵאֵלָּה מוֹעֵד לְאֶמְרִי⁴⁹ מלמד דרך ארץ:

בטרם ידבר אדם עם חברו עליו לקרוא לחברו ולהודיעו על רצונו לדבר אתו.

אסור לשומע דבר מחברו לספר לאחרים את שאמר לו חברו - אלא אם אמר לו חברו בפירוש שיש לו רשות לעשות כן, שנאמר: וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו מֵאֵלָּה מוֹעֵד לְאֶמְרִי⁵⁰.

דף ה עמוד א

נחלקו רבי יוחנן ורבי חנינא האם: הסמיכה⁵¹, התנופה⁵², פרישת הכהן הגדול לשבעה ימים⁵³, ריבוי בגדים⁵⁴

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

'לֵאמֹר' אחר וַיִּדְבֶּר', היא נדרשת כ-לך' אמור', היינו, אחר שדיבר ה' עם משה יש לו רשות ללכת לומר את הדברים לכל ישראל. ב. המילה לֵאמֹר נדרשת כ-לא אמור' - אל תאמר.

51 סמיכה: לפני הקרבת קרבן בהמה, בין אם לנדבה ובין אם כקרבן חובה, בעל הקרבן מניח את שתי ידיו בין קרני הקרבן ונשען בכל כוחו על ראש הקרבן. (קרבנות הבכור, המעשר והפסח אינם נסמכים). ראה ויקרא פרק ד פסוקים יד-טו, פרק ראשון של מסכת הוריות, מנחות צב עמוד א, תוספתא מנחות י, ד.

52 תנופה: איש המביא קרבן, מטלטל (מניף) את הקרבן לארבע רוחות השמים, למעלה ולמטה, בעזרת הכהן, כשידי הכהן מתחת לידי הבעלים. האמורים, החזה והשוק בקרבן איל השלמים של המילואים ומין מכל מיני הלחמים שהביאו איתו היו טעונים תנופה.

53 ראה לעיל דף ב עמוד א.
54 מינויו של אהרן מכהן פשוט לכהן גדול נקרא 'חינוך', או, 'מילוי ידיים'. כדי להתקדש בקדושה של כהן גדול אהרן

44 שמות פרק כד פסוק טז.

45 לר' יוסי הגלילי: אחר מתן תורה, כי ששית ימים האמורים בפסוק היו תחילות הארבעים יום שעלה משה להר סיני ושבהם הוצרך לפרוש ולהתקדש. לר' עקיבא: מראש חודש סיון - לפני מתן תורה, וששית ימים הם הימים מראש חודש סיון עד מתן תורה.
46 לר' יוסי הגלילי הענן כיסה את משה, לר' עקיבא את הר סיני.

47 לר' יוסי הגלילי: להכין את משה לקבלת עשרת הדברות (לר' נתן - ההכנה הייתה גופנית, לר' מתיא - ההכנה הייתה רוחנית), לר' עקיבא: כדי לחלוק כבוד למשה.

48 לר' יוסי הגלילי ב'ג בסיון, שהוא היום השביעי לאחר מתן תורה - על מנת לקבל את הלוחות ושאר התורה, לר' עקיבא היום השביעי היה ז' בסיון שבו ניתנה התורה למשה ולישראל.

49 קודם נאמר: וַיִּקְרָא אֱלֹמֶשֶׁה וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו (ויקרא פרק א כ נאמר: וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו) (ויקרא פרק א פסוק א) - הַקְרִיאתָ קְדָמָה לְדַבֵּר.

50 בסיס הדרשה הוא המילה לֵאמֹר הנדרשת בשני אופנים: א. משום שנאמר גם

ומשיחת שבעה ⁵⁵ - שנעשו בקרבנות המילואים ⁵⁶ - אינן מעכבות ⁵⁷ את הקרבן שיוקרב בדורות הבאים ('לדורות'): 'לר' יוחנן מעכבות ולרבי חנינא אינן מעכבות.

דף ה עמוד ב

כאשר משה מצווה את אהרן ואת בניו הנותרים ⁵⁸ לאכול את קרבנות היום השמיני למילואים הוא אומר שלוש

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אדם (לאו דווקא כהן) ביום בו מת אחד מהקרובים לו שעדיין לא נקבר ושעליו הוא חייב להתאבל. לכהן אונן אסור לאכול מעשר שני, ביכורים וקדשים וכן אסור לו לעבוד במקדש, ואילו כאן לאחר מות נדב ואביהוא, מצוים אהרן ובניו מפי ה' על ידי משה, כן לאכול את הקרבן על אף שהם אוננים. (לענין אנינות ועבודת כהן גדול כשהוא אונן עיין מסכת זבחים דף קא עמוד א וכן ברש"י שם).

⁶² ויקרא פרק י פסוק יח. ביום השמיני למילואים הוקרבו שלושה שעירים לחטאת: אחד כקרבן ציבור ליום השמיני למילואים, אחד הקריב נחשון בן עמינדב ואחד כחובת קרבן מוסף של (כל) ראש חודש כי היום השמיני למילואים היה ראש חודש ניסן.

⁶³ בפסוק: 'וְאֵת י שְׁעֵיר הַחַטָּאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מִשֶּׁה וְהָיָה שֶׁרָץ וְיִקְצֹץ עַל-אֲלֶעָזָר וְעַל-אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר: מִדּוּעַ לֹא-אֲכַלְתֶּם אֶת-הַחַטָּאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא וְאֵתָּה י נָתַן לָכֶם לְשֵׁאת אֶת-עֹנֶן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה': הֵן לֹא-הוֹבֵא אֶת-דָּמָה אֶל-הַקֹּדֶשׁ פְּגִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי' (ויקרא פרק י, פסוקים טז-יח).

⁶⁴ ביום השמיני למילואים הוקרבו שלושה

לבש במשך כל שבעת ימי המילואים בגדי כהן גדול שמספרם היה מרובה ממספר הבגדים שלבש כהן הדיט (ראה עוד להלן בדף ה עמוד ב ובנֶפֶךְ-אֶסְתֵּר שם), ובלשון התורה: 'וּמִפְתָּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצָּא שְׁבַעַת יָמִים עַד יוֹם מִלֹּאת יָמֵי מַלְאִיכֶם כִּי שְׁבַעַת יָמִים מִלֹּא אֶת-יָדְכֶם' (ויקרא ח, לג). על מינויו של כהן גדול בדורות הבאים נאמר בספר שמות פרק כט פסוק כט: 'וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמִלֵּא-בָם אֶת-יָדָם'. ⁵⁵ כחלק מהקדשת אהרן בקדושה של כהן גדול נתנו על ראשו ובין ריסי עיניו את שמן המשחה במשך כל שבעת ימי המילואים.

⁵⁶ בקרבנות המילואים, אהרן ובניו היו בעלי הקרבן ומשה היה הכהן היחיד ששימש בכל שבעת ימי המילואים, אהרן שימש רק מהיום השמיני והלאה.

⁵⁷ 'אינן מעכבות', פירושו: אינן מונעות את המשך העבודה אם לא נעשו.

⁵⁸ היום השמיני למילואים היה ראש חודש ניסן, ביום זה החלו הנשיאים להביא את קרבנותיהם לחנוכת המזבח. בו ביום גם מתו שני בני אהרן.

⁵⁹ ששורשה צ.ו.י.

⁶⁰ ויקרא פרק י פסוק יג.

⁶¹ אֲנִינֹת הוא מצבו של האונן, אונן הוא

שצויה אותם על אכילת המנחה.
ג. **בענין השלמים**⁶⁵ לומדים מהפסוק
שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְחֵזָה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי
הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהִנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'
וְהִלָּה לָךְ וּלְבָנֶיךָ אֶתְךָ לְחֶק-עוֹלָם כְּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' - ולומדים ששריפת החטאת,
במקום לאוכלה, היא שגרמה למשה
לצוות שוב גם על השלמים.⁶⁶

רבי יוסי ברבי חנינא לומד שהיו בימי

המילואים שני דינים שלא נכתבו
בפירוש בשתי פרשיות המילואים
שבתורה: האחד: לבישת מכנסי הכהן⁶⁷
והשני: עשירית האיפה⁶⁸.

רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי
לומד שאם משה לא היה קורא את
פרשת צוואת המילואים לפני כל ישראל
ביום הראשון למילואים - היה דבר זה
מעכב את המילואים עצמם.⁶⁹

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

67 מכנסי הכהן הוזכרו בפירוש בפרשת
'תצוה' לפני פרשת המילואים: וְעָשָׂה
לָהֶם מְכַנְסֵי-בָד לְכִסּוֹת בָּשָׂר עֲרוּגָה
מִמָּתְנֵים וְעַד-יָרְכִים יִהְיוּ: (שמות כח, מב)
ואחר-כך נאמר: 'וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה
לָהֶם לְקֹדֶשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי...' (שמות כט,
א). מיתור האות ו'יו של וְזֶה לומד רבי
יוסי ברבי חנינא היקש לפסוק דלעיל בו
הוזכרו המכנסיים: 'וְעָשָׂה לָהֶם מְכַנְסֵי-
בָד'. 'היקש' הוא השוואה של עניינים
באותו פסוק או באותו דיבור.

68 כל כהן המשמש בקדש בפעם הראשונה
צריך להביא 'מנחת חינוך' שהיא מנחה
של עשירית האיפה-סולת בלולה בשמן
הנשרפת כליל על גבי המזבח שנאמר:
'...וְכָל-מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל'
(ויקרא פרק ו, פסוק טז). אם אירע פסול
בכהן גדול, נכנס תחתיו הכהן שהתקינו
לו ואינו צריך חינוך ככהן גדול אלא הוא
ממשיך את העבודה מהמקום שהפסיק
הכהן הגדול - ועבודתו מחנכתו. (ראה
רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק
א הלכה ג).

69 לימודו של רבי שמעון בן יוחאי הוא
מהמילה הַדָּבָר שבפסוק: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-
הַעֲדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת:
(ויקרא ח, ה) ומשום שלא כתוב בהמשך
מהו הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת הרי ודאי
שהיתה זו קריאת פרשת המילואים בה

שעירים לחטאת: אחד כקרבן ציבור ליום
השמיני למילואים, אחד הקריב נחשון בן
עמינדב ואחד כחובת קרבן מוסף של (כל)
ראש חודש (היום השמיני היה ראש
חודש ניסן). שעיר החטאת שנשרף היה
שעיר ראש החודש שאינו בחובת היום
השמיני למילואים ואינו בחובת חנוכת
המזבח. בחובת היום היו שעיר החטאת
שהקריב נחשון בן עמינדב ושעיר
החטאת ליום השמיני - והם לא נשרפו.
טעה משה רבנו כשקצף על אלעזר
ואיתמר על כך ששרפו את החטאת
במקום לאכול אותה, משום שאין חטאת
זו חלק מ-'הוראת שעה' המיוחדת ליום
זה, אלא זוהי חטאת קדשים שדינה
לדורות - וככזו אסור היה להם לאוכלה
בהיותם אוננים על מות אחיהם. משה
הודה בטעותו כנאמר בספר ויקרא פרק י'
פסוקים יט-כ: [יט] וַיִּדְבֹּר אֶהָרֹן אֶל-מֹשֶׁה
כֹּה הָיוּ הַקְּרִיבֹת אֶת-חַטָּאתָם וְאֶת-עֹלֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה וְאֶכְלֹתִי
חַטָּאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי ה': [כ] וַיִּשְׁמַע
מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו: ואומר רש"י שם:
'הודה ולא בוש לומר לא שמעתי (ת"כ
פרק ב, יב).'

65 ויקרא פרק י פסוק טו.

66 סדר הפסוקים בתורה שונה מסדר
הדברים המובא בגמרא: בתורה הסדר
הוא: מנחה, שלמים, חטאת ובגמרא
מנחה, חטאת ושלמים.

למרות שלכאורה אין בכך עניין הלכתי⁷⁰ שהתורה מתארת את האופן והסדר בו הלביש משה את אהרן ובניו בימי המילואים, הגמרא מסבירה את הפסוקים הדנים בכך ומלמדת שאף לעתיד לבוא, בתחיית המתים, יצטרכו אהרן ובניו להתקדש שוב כפי שהתקדשו בימי המילואים.

נחלקו בני רבי חייא⁷¹ **ורבי יוחנן מה**
היה הסדר בו הלביש משה את אהרן ואת

ארבעת בניו בבגדי הכהונה⁷²: חד אמר הלביש את אהרן תחילה ואחר-כך את בניו, וחד אמר הלביש את אהרן ובניו בבת אחת.⁷³

דף ו עמוד א

נחלקו בני רבי חייא ורבי יוחנן ממה
היה עשוי אבנטו של כהן הדיוט: חד אמר היה עשוי מפשתן בלבד וחד אמר מכלאי

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

נצטווה משה בפרשת תצוה. מכאן גם לומד רבי שמעון בן יוחאי שאפילו דיבור מעכב.

70 הגמרא אומרת את הדברים בלשון תמיהה: 'כיצד הלבישן? מאן דהוה הוה?'

71 רבי חייא נולד בבבל, עלה לארץ ישראל עם שני בניו יהודה וחזקיה וכאן ייסדו מחדש את לימוד התורה שנשתכחה בפעם השלישית: '...שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה, חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדוה' (סוכה דף כ עמוד א). רבי חייא הוא רבו ודודו של רבי, חי בדורו של רבי והיה תלמיד חבר של רבי. דורו היה דור המעבר שבין התנאים לאמוראים (רש"י במסכת נדה דף כו עמוד א אומר: '...ורבי חייא תנא ואמורא הוא..').

72 לכהן הדיוט (פשוט) ארבעה בגדי כהונה ולכהן גדול שמונה בגדים.

א. בכל ימות השנה הכהן הגדול לבש שמונה בגדים, והם הנקראים 'בגדי זהב' (אף שרק בארבעה מהם היה זהב) אותם לבש לפי סדר זה: מכנסיים, כותונת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, ציצית. בחלק מעבודות יום הכיפורים לבש הכהן הגדול ארבעה בגדים העשויים מפשתן לבן והם הנקראים 'בגדי לבן'. וזה סדר לבישתם:

מכנסיים, כותונת, אבנט, מצנפת.
ב. לכהן הדיוט ארבעה בגדים, ואלו הם על פי סדר לבישתם: מכנסיים, כותונת, אבנט, מגבעת (מצנפת). (ראה שמות פרשת תצוה, פרק כח). כהן שעשה עבודה במקדש בפחות ממספר הבגדים בו הוא חייב, נקרא 'מחוסר בגדים', עבודתו פסולה ועונשו מיתה בידי שמים או מלקות אם התירו בו.

73 לפי הדעה האחת, קודם הלביש את אהרן בכל שמונת בגדיו ואחר-כך הלביש את בני אהרן בארבעת בגדי כהן הדיוט. לפי דעה זו הייתה הפסקה בין חגירת האבנט לכהן הגדול לחגירת הבגדים באבנט בגלל הלבשת הבגדים הנוספים. הדעה השנייה מדגישה את האמירה 'בבת אחת' כדי ללמד שלא הייתה הפסקה בחגירת האבנטים אלא משה הלביש את הכהנים בסדר הבא: א. הלביש את אהרן במכנסיים ובכותונת, ב. הלביש את בני אהרן אהרן במכנסיים ובכותונת ג. חזר אל אהרן וחגר לו את האבנט ד. חגר את האבנט לכל בני אהרן אחד אחר השני (וזו הכוונה 'בבת אחת') ה. השלים את הלבשת אהרן בחמשת הבגדים הנותרים: מצנפת, חושן, אפוד, מעיל וציצית. ו. סיים בהלבשת המצנפת לבני אהרן. (ראה גם לקמן דף כג עמוד ב).

אשתו⁷⁶.

דף ו עמוד ב

אגב הלימוד על הפְּרִשֶׁת הכהן הגדול
שבעה ימים קודם יום הכיפורים גם
מאשתו⁷⁷ - הגמרא מביאה מדיני טמא
מת⁷⁸, בוועל נידה, זב, זבה, מצורע

צמר ופשתים יחדיו, אך לגבי אבנטו של
כהן גדול לא נחלקו שהיה עשוי מכלאי
צמר ופשתים יחדיו.

נאמר במשנה בתחילת הפרק: 'שבעת
ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן
גדול מביתו ללשכת פרהדרין'. מיתור
המילה מִבֵּיתוֹ⁷⁴ לְמִדִּים שמרחיקים את
הכהן הגדול מאשתו⁷⁵ כי: 'ביתו' - זו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מבשעת התשמיש, אזי גם הכהן הגדול
נטמא בטומאת נידה ובכך הוא נפסל
לעבודת יום הכיפורים. (לענין פרק הזמן
בו יש חשש לטומאה לאחר תשמיש ועוד,
ראה מסכת נדה דף יד עמוד א במשנה
ובגמרא שם).

77 משום הספק שייטמא בטומאת נדה
שתפסול אותו לעבודת יום הכיפורים.

78 נאמר בספר במדבר בפרשת חקת פרק יט
פסוק יא: 'הִנָּע בְּמַת לְכָל-נָפֶשׁ אֲדָם
וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים'. על פסוק זה אומר
הספרי זוטא:

'הִנָּע בְּמַת' - נוגע במת טמא אין מת עצמו
טמא נוגע במת טמא אין בנה של שונמית
טמא אמרו בנה של שונמית כשמת כל
שהיה עמו בבית טמא היה טומאת שבעה
וכשחיה היה טהור לקדש חזרו ונגעו בו
טמאוהו הם'. כלומר: פסוק זה אומר
שהִנָּע במת נטמא ואינו אומר שהמת
עצמו טמא. מכאן שעל פי פסוק זה, המת
עצמו אינו טמא, אבל הוא מטמא אדם
וכלים שנגעו בו. הנוגע במת נקרא 'טמא-
מת', ודרגת טומאתו נקראת 'אב
הטומאה'. המשנה במסכת כלים פרק א,
משנה א פותחת: 'אֲבוֹת הַטָּמְאוֹת: הַשָּׂרֵץ,
וְשִׁכְבַת זֵרֶע, וְטָמֵא-מֵת, וְהַמְצָרֵעַ בִּימֵי
סָפְרוֹ, וְיָמֵי חֲטָאת שְׂאִין בָּהֶם כְּדֵי הַזֵּיָה,
הָרִי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אָדָם וְכָלִים בְּמִגֵּעַ, וְכָלִי
חָרָשׁ בְּאֵזֶר, וְאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמִשָּׁא'. בכך
שהמשנה מציינת טמא-מת ברשימת
אבות הטומאה, ואינה מציינת כלל

74 שהרי יכלה המשנה לכתוב: 'שבעת ימים
קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול
ללשכת פרהדרין' - וגם בלשון זו, ללא
המילה מביתו, ההבנה ברורה באופן חד-
משמעי שהכהן מופרש ללשכת פרהדרין.
75 כאמור לעיל בדף ב עמוד א, לשכת
הפרהדרין הייתה מחוץ לשטח המקודש
ב'קדושת עזרה', ולכן הישיבה, השכיבה
והתשמיש שם מותרים (רש"י). אך ראה
דעת התוספות כאן בד'ה 'מביתו' שמקום
התשמיש היה (יכול להיות) במחילה
מתחת להר הבית, שהרי הר הבית כולו
נחשב 'מחנה לויה' שאין בעל קרי רשאי
להיכנס אליו, ומשום שהמחילות לא
נתקדשו בקדושת הר הבית - הותרו
לתשמיש. (ראה גם לקמן דף כה עמוד א
ודף סט עמוד ב).

76 הסיבה להרחקת הכהן הגדול מאשתו
בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים
הייתה החשש שלמרות שאשת הכהן
הגדול בדקה עצמה ונוכחה שהיא טהורה,
עדיין ייתכן מצב שזמן קצר אחרי
התשמיש תימצא ספק נדה. ספק זה יכול
להיות על ידי שתבדוק עצמה שוב, זמן
קצר אחר התשמיש, ותמצא דם שהוא
בוודאות דם נדה, אלא שלא ידוע אם
מקורו אחרי התשמיש ואז הכהן והיא
טהורים, או אם מקורו מבשעת התשמיש
ואז היא נחשבת נידה כבר משעת
התשמיש (כדם שיצא ממש מהרחם -
בשיעור כלשהו - האוסר את האשה
משום נידה מהתורה). אם מקור הדם

ונידה⁷⁹, מהו זמן טבילתם⁸⁰, האם הם מטמאים במגע⁸¹, במשא ובמשכב - ואם

הם כן מטמאים - מה הם מטמאים⁸².

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מקבלים טומאה ועוד, אך איננו דנים בכך (כאן).

ב'דף על הדף', פסחים דף סז עמוד א, מובא: 'כתב הגאון ר' יהושע מנחם אהרנברג זצ"ל בשו"ת דברי יהושע (ח"א סי' נב אותיות יד - טז), דהנה אמרין בגמרא דזב חמור מטמא מת בזה שהטומאה יוצאה מגופו, ועוד מבואר כאן בגמרא דטמא מת הוא לאו דוקא אלא אפי' מת עצמו מותר ליכנס למחנה לוי, וא"כ לכאורה אין חומר בזב ממת עצמו, אלא ודאי מוכח מכאן דהמת אין גופו טמא, אלא הטומאה שורה עליו וע"כ הנוגע בו טמא, משא"כ הזב גופו עצמו טמא, ושפיר הוי זב חמור גם ממת עצמו שהטומאה יוצאה עליו מגופו'.

79 בועל נידה, זב, זבה, מצורע ונידה - כולם טמאים בדרגת אב הטומאה. נעיר כאן שכל בעל חיים, בעודו בחיים, אינו טמא ובכלל זה גם כל אחד משמונת השרצים אינו מטמא כשהוא בחיים אלא רק כשהוא מת ורק כשהוא לח. (ראה נדה דף לה עמוד א ורש"י שם לגבי השעיר המשתלח שהוא גורם טומאה למתעסקים בו אך השעיר עצמו אינו טמא).

80 טמא-מת, זב, זבה, מצורע ומצורעת - טובלים ביום, נידה ויולדת - טובלות בלילה, בועל נידה: לפי הברייתא ולדעת רבי זירא - טובל ביום, ולסברת רב שימי מנהרדעא בועל נידה טובל בלילה.

81 בועל נידה, זב, זבה, מצורע ונידה - כולם מטמאים במגעם אדם וכלים.

82 בטומאת משא ומשכב: א. טמא-מת אינו מטמא משכב ומושב (המדובר כאשר אינו נוגע בהם אלא שוכב על כמה מְזַנְגִים המונחים זה על גבי זה).

ב. משכב ומושב של בועל נידה מטמא

שהמת עצמו הוא אב-הטומאה, אומר אני שניתן להבין שהמת עצמו אינו אב טומאה. הרב ישראל מאיר לאו שליט"א כותב בספרו יחל ישראל סימן עה: 'ומ"מ מוכח בדברי המגן אברהם שאם מת עצמו טהור, אין איסור להכניסו למקדש בכל גוונא, ולפיכך בודאי שאין הוכחה לענין טמא מת אם יכול להכנס, שהרי המת טהור! והאדם הטמא מת - טמא. והמגן אברהם עצמו כתב גם נפקא מינה דוקא לענין הזאה שלישי ושביעי לכשיחיו המתים, ובאמת כדבריו מבואר בספרי זוטא עצמו שהביאו באותו ענין שבן השונמית טהור, והיינו כאמור משום שהמת עצמו אינו טמא, וכמו שנתבאר'. המושג 'אבי אבות הטומאה', הנפוץ, בטעות, כתיאור דרגת טומאתו של המת, אינו קיים כלל לא במקרא, לא במשנה, לא בתלמוד הבבלי, לא בתלמוד הירושלמי ולא בכתבי הרמב"ם. לראשונה אנו פוגשים את המושג 'אבי אבות הטומאה' במדרשים ובפירושו של רש"י על המילים 'תִּטְמָא עֲדֵהָעֶרֶב' שבפסוק: 'וְכָל אֲשֶׁר יַגְעִיבֻ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגֶעַת תִּטְמָא עֲדֵהָעֶרֶב' (במדבר יט, כב). וכך מפרש שם רש"י:

'טמא עד הערב - מכאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו'.

ברור שהמושג "אבי אבות הטומאה" - שהתחדש מאוחר יותר - לא יוצר שום הבדל הלכתי-דיני מ-"אב הטומאה" המופיע במשנה, בתלמוד או בכתבי הרמב"ם (נבהיר שחזן מנגיעה במת, יש עוד אופנים שהמת יכול לגרום לטומאה, וכן יש דינים וחילוקים בדבר משך זמן הטומאה, דרכי הטהרה, אילו כלים

בציבור ולכהן הגדול שהוא טמא מת מותר לכתחילה לעבוד במקדש ביום הכיפורים.

דעת רב נחמן: מות אדם באופן פתאומי, ושבכך יטמא הכהן בטומאת מת, שכיח פחות ממצב שזמן קצר אחרי התשמיש תימצא אשתו ספק נידה.

דף ז עמוד א

‘הוּי פִּיקַח וּשְׁתוּק!’ – ‘היה פיקח ושתוק!
- כך אומרים לכהן על מנת שימשיך
להקריב את מנחת-הנסכים⁸⁶ שנטמאה

הגמרא דנה האם ההיתר של כהן טמא-
מת להקריב קרבן ציבור⁸³ הוא מכורח
מציאות מיוחדת או שההיתר הוא
מוחלט⁸⁴.

**מובאות שתי דעות מדוע לא חששו
שהכהן הגדול יטמא בטומאת מת בימי
פרישתו אבל כן חששו לטומאת אשתו⁸⁵,**
ומשמעות הדבר היא שלא הוגבלה
כניסת אנשים אל מקום פרישתו של
הכהן הגדול - ולא חששו שמא פתאום
ימות שם אחד האנשים:
דעת רבא: טומאת מת הותרה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

קרבן בציבור שאין לו זמן קבוע אינו
דוחה את הטומאה. עיקרה של האמירה:
‘טומאה הותרה בציבור’, או האמירה,
‘טומאה דחוייה בציבור’ היא שֶׁהִתְּרָה או
דחייה של ההקרבה בטומאה תלויה
בקביעות זמן הקרבן - זאת למרות
השימוש במילה ‘בציבור’. ההסבר להבנה
זו הוא בעובדה שמרבית קרבנות הציבור
זמנם קבוע, ומרבית קרבנות יחיד אין
זמנם קבוע. כך שכוונת הגמרא רחבה
יותר ואינה מדברת רק על הקרבת קרבן
ציבור (כמו קרבן התמיד). לכן, ולפי
ההרחבה הנל נאמר: דין כהן טמא-מת
העושה עבודה במקדש שונה בקרבן יחיד
כאשר יש או אין לו זמן קבוע, לעומת
קרבן ציבור כאשר יש או אין לו זמן
קבוע.

⁸⁵ ומשמעות הדבר היא שלא הוגבלה כניסת
אנשים אל מקום פרישתו של הכהן הגדול
- ולא חששו שמא פתאום ימות שם אחד
האנשים.

⁸⁶ ‘מנחת נסכים’ היא מנחה הבאה עם קרבן
עולה, עם קרבן שלמים, או עם חטאת
ואשם של מצורע. שמה של המנחה,
‘מנחת נסכים’, בא לה משום שמביאים

אוכלין ומשקין בטומאה קלה (המושב
והמשכב שלו נעשים רק ראשון
לטומאה).

ג. משכב ומושב של זב, זבה, מצורע ונידה
מטמא אדם וכלים בטומאה חמורה
(שהמושב והמשכב שלהם נעשים אב
הטומאה).

⁸³ קרבן ציבור שמותר להקריבו בטומאה
נלמד מלשון היחיד בדן קרבן פסח שני:
‘... אִישׁ אִישׁ כִּי-יְהִי-טָמֵא | לִנְפֹשׁ אוֹ
בְּלֶרֶךְ רִחְקָה לָלֶם אוֹ לְדִרְתֵּיכֶם וְעִשָּׂה פֶסַח
לָהּ:’...’ (במדבר פרק ט פסוק י), מלשון
היחיד ‘איש’ בו נוקטת התורה לַמִּדִּים:
יחיד נדחה ואין ציבור נדחה וע’כ אף
בטומאה אין דוחים קרבן ציבור. קרבנות
שקבוע להם זמן ואין אפשרות להקריבם
בטהרה מוקרבים אף בטומאה. מקרים
כאלה אנו מוצאים כאשר הכהנים, או כלי
השרת או מרבית הקהל הם טמאי מת.

⁸⁴ ביסוד הדין: בקרבן יחיד כהן טמא-מת
אינו נכנס כלל למקדש, ואם עבר והקריב
עבודתו פסולה; ואילו כהן טמא-מת
מותר לו להקריב קרבן ציבור והקרבן
כשר. עם זאת לומדים שכל קרבן, אפילו
קרבן יחיד, שיש לו זמן קבוע דוחה את
הטומאה והכהן הטמא יכול להקריבו, וכל

ריצוי ציץ בקרבן ציבור שנאלצו לעשותו בטומאה: לרב נחמן לא צריך ריצוי ציץ - משום שלדעתו טומאה הותרה בציבור, ולרב ששת צריך ריצוי ציץ - משום שלדעתו טומאה דחוייה בציבור⁸⁹.

דף ז עמוד ב

נחלקו רבי שמעון ורבי יהודה אם הציץ מרצה גם כאשר אינו על מצח הכהן הגדול אלא תלוי על מתלה: לר' שמעון

בידו תוך כדי הקרבתה. הנהגה זו הייתה במקרה שאין מנחת נסכים אחרת להביא תחת זו שנטמאה, וגם כדי למנוע הבנה לא נכונה של אחרים שעלולים לחשוב שמותר להקריב גם מנחת יחיד שנטמאה.

ציץ הזהב⁸⁷ היה מרצה (מכפר) כאשר קדשים הוקרבו שלא כהלכה⁸⁸.

נחלקו רב נחמן ורב ששת האם צריך

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

הציץ בספר שמות פרק כח פסוק לו: 'כִּמִּין טָס של זהב היה, רוחב ב' אצבעות, מקיף על המצח מאוזן לאוזן'. על הציץ היה כתוב קֹדֶשׁ לַה' באותיות וולטות. הציץ נקשר למצח הכהן הגדול על ידי פתילי תכלת. נאמר בתורה בספר שמות פרק כח פסוקים לו-לח: 'וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טְהוֹר וּפְתִיחַתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַה': וְשָׂמְתָּ אֹתוֹ עַל-פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל-הַמִּצְנֶפֶת אֶל-מֹל פְּנֵי-הַמִּצְנֶפֶת יְהִיָּה: וְהָיָה עַל-מִצְחַ אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת-עֹן הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְּנֵת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'.' (ראה סוכה דף ה עמוד א שרבי אליעזר בנו של רבי יוסי מספר שראה את הציץ ברומי וכתוב עליו בשורה אחת קֹדֶשׁ לַה').

88 אם הכהן הקטיר קִמְץ-מנחה (הקִמְץ הוא מלוא הכמות הנכנסת לשלוש אצבעות אמצעיות של היד) שנטמאה או את האמורים שנטמאו - הציץ מַרְצָה (מכפר) והקרבתו כשר. הציץ לא מרצה על קומץ מנחה שנטמאה או אמורים שנטמאו אם יצאו מחוץ לעזרה וחזר והכניסם שוב - במקרה זה הקרבן פסול.
89 לרב ששת הכהן בא באיסור, שהרי לדעתו הטומאה דחוייה, ולכן הציץ מרצה על הטומאה הדחוייה איתה בא הכהן.

עמה יין לנסך על גבי המזבח. 'נִסְכִּים' הוא סוג של קרבן מן הצומח המובא כיון. בעל קרבן עולה או שלמים (בין יחיד בין ציבור) חייב להביא יחד עם קרבנו גם נסכים. כמות היין שעליו להביא נמדדת ביחידת היין (כ 3.6 ליטר) והיא משתנה לפי סוג הבהמה המוקרבת: לפר מביא חצי היין (1.8 ליטר), לאיל מביא שליש היין (1.2 ליטר), לכבש או לכבשה מביא רבע היין (0.9 ליטר). אדם יכול לנדב או לנדור רק נסכים, ללא קרבן, ואז כמות היין שיביא לא תפחת מרבע היין. וכך לשון התורה בספר במדבר פרק טו פסוקים ד-י: 'וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לַה' מִנְחָה סֶלֶת עֶשְׂרוֹן בָּלוּל בַּרְבֵּיעִית הַהֵין שָׁמֶן: וַיִּיֵן לְנִסְךְ רְבִיעִית הַהֵין תַּעֲשֶׂה עַל-הָעֹלָה אוֹ לִזְבַּח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד: אוֹ לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֶלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים בָּלוּלָה בַּשָּׁמֶן שְׁלֹשִׁית הַהֵין: וַיִּיֵן לְנִסְךְ שְׁלֹשִׁית הַהֵין תַּקְרִיב רֵיחַ-נִּיחֹחַ לַה': וְכִי-תַעֲשֶׂה בֶן-בֶּקֶר עֹלָה אוֹ-זֶבַח לִפְלֹא-נֶדֶר אוֹ-שְׁלָמִים לַה': וְהִקְרִיב עַל-בֶּן-הַבֶּקֶר מִנְחָה סֶלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים בָּלוּל בַּשָּׁמֶן חֲצִי הַהֵין: וַיִּיֵן תַּקְרִיב לְנִסְךְ חֲצִי הַהֵין אֲשֶׁה רֵיחַ-נִּיחֹחַ לַה':.' (ניסוך המים" על גבי המזבח בחג הסוכות הוא סוג אחר של נסכים).

87 ציץ הזהב הוא אחד משמונת בגדי הכהונה של הכהן הגדול. רש"י מתאר את

שחייב האדם למשמש בהן שלא להסיח הדעת מהן⁹³.

רבי יהודה ורבי שמעון דורשים באופנים שונים את הפסוק וְהָיָה עַל-מִצַּח אֶהָרֹן וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת-עֹנֶן הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצָּחוֹ⁹⁴ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' ⁹⁵ (שמות פרק כח פסוק לח): לפי רבי יהודה הציץ מְרַצָּה רק כשהוא על מצח הכהן הגדול ולר' שמעון הציץ מְרַצָּה כשהוא ראוי למצח כגון שאינו שבור. גם רבי יהודה מסכים שציץ ראוי למצח רק כשאינו שבור אלא שהוא לומד זאת מיתור האות ו' שבמילה מִצָּחוֹ.

בהביאה מקורות למחלוקות בין התנאים רבי מאיר ורבי יוסי, הגמרא חוזרת לשאלה האם טומאה בציבור הותרה או דחויה⁹⁶ ביום הכיפורים ⁹⁷. אחת המחלוקות דנה באפשרות להסביר

מְרַצָּה (מכפר) - לר' יהודה לא⁹⁰.

גם נחלקו רבי שמעון ורבי יהודה אם ביום הכיפורים יש צורך בריצוי ציץ. לר' שמעון צריך (כדעת רב ששת שטומאה דחויה בציבור) לר' יהודה לא צריך⁹¹.

לכל הדעות ציץ שבור אינו מרצה.

מהמילה תְּמִיד שבפסוק '... וְהָיָה עַל-מִצָּחוֹ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'" לומדים שאסור לכהן הגדול להסיח את דעתו מן הציץ ולכן ימשמש בו 'בכל שעה ושעה'.

דף ח עמוד א

אי-הסחת הדעת מהתפילין נלמדת מכעין קל וחומר: מה הציץ שעליו כתוב שם ה' פעם אחת וצריך הכהן הגדול למשמש בו 'בכל שעה ושעה' - קל וחומר לתפילין - שמוזכר בהם שם ה' עשרים ואחת פעמים⁹² (בכל ארבע הפרשיות) -

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

⁹³ בימינו, הרוב לא מניחים תפילין במשך כל היום אלא רק בתפילת שחרית, זאת משום החשש שאין אנו יכולים שלא להסיח את הדעת מהן (ראה שלחן ערוך, אורח חיים לז, ב).

⁹⁴ על-מִצָּחוֹ - הלימוד לדעת כולם הוא שמיקום הציץ על המצח מעל העיניים.

⁹⁵ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' - לר' יהודה - אסור להסיח דעתו מהציץ, לר' שמעון הציץ מרצה תמיד אף אם הוא לא על המצח (ושאינו שבור).

⁹⁶ ראה לעיל דף ו עמוד ב - ובמחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, וכן ראה בהרחבה להלן דף נ עמוד א.

⁹⁷ שאלת הגמרא היא על יום הכיפורים

⁹⁰ ראה להלן דף ח עמוד א

⁹¹ וסובר רב ששת שטומאה הותרה בציבור - ראה עמוד א.

⁹² הריטב"א כותב שלמרות שקדושת הציץ חמורה יותר מקדושת תפילין, משום שהציץ הוא במקדש וגם שהוא אחד מבגדי הכהן הגדול, האיסור להסיח את הדעת בא מִשֵּׁם ה' המוזכר בציץ ובתפילין: בתפילין מספר האזכורים של שם ה' רב יותר לכן גם איסור היסח הדעת מהתפילין רב יותר. הרמב"ם כותב שקדושת התפילין גדולה מקדושת הציץ משום שמספר האזכורים של שם ה' בתפילין גדול יותר (הרמב"ם קדם לרבי יום טוב בן אברהם אלאשבילי - הריטב"א, ב 115 שנה).

על כהן גדול לבין ההזאה על הכהן השורף את הפרה האדומה:

א. את הכהן הגדול יש להפריש שבעה ימים קודם יום הכיפורים, דהיינו ביום ג' בתשרי¹⁰³ כך יוצא שאם יחול היום הרביעי לפרישתו ביום שבת, לא יזו עליו אלא רק יום אחד משבעת ימי הפרישה, ואם היום הרביעי לפרישתו אינו שבת לא יזו עליו יומיים: לא ביום הרביעי לפרישתו ולא ביום שבת. ואילו הפרשת הכהן השורף את הפרה האדומה תיעשה תמיד ביום רביעי בשבוע¹⁰⁴ - כך ייצא שתמיד יום שבת יהא היום הרביעי לפרישתו - וההזאה

את השאלה בהסתמך על ברייתא הדנה במספר ההזאות⁹⁸ שהיו מזים על הכהן הגדול ועל הכהן השורף את הפרה⁹⁹ בשבעת ימי פרישתם¹⁰⁰.

דף ח עמוד ב

לאחר קושיית רבי יוסי בר חנינא,
המראה כי ההזאה ביום הרביעי להפרשת הכהן הגדול מיותרת¹⁰¹, ולאחר דברי הגמרא שאסור באיסור דרבנן להזות בשבת על טמא מת¹⁰² - באה הגמרא (רבא) למסקנה שיש להבחין בין ההזאה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

סגן הכהנים אומר שעל הכהן הגדול מזים ביום השלישי וביום השביעי ואילו על הכהן השורף את הפרה מזים בכל שבעת ימי הפרישה.

101 בלשון הגמרא: 'מתקיף לה: בשלמא ראשון - שמא שלישי, שני - שמא שלישי, שלישי - שמא שלישי, חמישי - שמא שביעי, שישי - שמא שביעי, שביעי - שמא שביעי. אלא רביעי למה לי הזאה כלל? לא בשלישי איכא לספוקי, ולא בשביעי איכא לספוקי!'

102 ומאחר שאחד מימי הפרישה חייב להיות שבת יוצא שבשבת לא מזין על הכהן הגדול.

103 בלי להתחשב באיזה יום בשבוע חל ג' בתשרי

104 התורה לא קבעה זמן לשריפת הפרה האדומה ולכן אפשרית מסקנת הגמרא (אביי) שהפרשת הכהן השורף את הפרה האדומה תיעשה תמיד ביום רביעי בשבוע כדי שהיום הרביעי לפרישה יחול בשבת בה אסרו חכמים את ההזאה משום שבות. ('שבות' היא פעולה שאינה באיסור תורה מפורש)

בלבד משום שאת הפרה האדומה שחטו בהר הזיתים ולא במקדש (לא ביום הכיפורים), פרה אדומה אינה דוחה טומאה, אינה נחשבת קרבן ציבור ואינה נעשית כדי לכפר על חטאים אלא כדי לטהר מטומאה.

98 זריקת אפר פרה אדומה המעורב במים על טמא-מת נקראת הזאה. היה חשש שהכהן נטמא לפני פרישתו בטומאת מת בלי ידיעתו, ולכן עולה שאלת ההזאה שעיקרה ומטרתה לטהר את הכהן אם נטמא. (יש גם הזאות על מצורע והזאה מדם קרבנות מסוימים, שלא בענייננו).

99 הפרה האדומה נשחטה על הר הזיתים והכהן היה מזה מדמה שבע פעמים מול פתח ההיכל. אחר כך היה שורפה. מאפר הפרה האדומה שעורבבו במי-מעין ('מים חיים') עשו את 'מי החטאת' להזאה על טמאי מתים לטהרם. הפרה האדומה לא באה לכפר על חטאים.

100 מובאים דברי רבי מאיר האומר שמזין בכל שבעת ימי הפרישה גם על הכהן הגדול וגם על הכהן השורף את הפרה, רבי יוסי אומר שמזין ביום השלישי וביום השביעי לפרישה גם על הכהן הגדול וגם על הכהן השורף את הפרה, רבי חנינא

מַעֲנִינָא דִּיּוֹמָא עִם נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר פרק ראשון
שְׁבַעַת יָמִים דְּפִים ב - כּא

עליו תיעשה שישה ימים: בכל ימות פרישה חוץ משבת¹⁰⁵. הדעות שהובאו

ההזאות על הכהן הגדול ביום הכיפורים	ההזאות על הכהן השורף את הפרה
רבי מאיר	לדעת רבי מאיר בכל יום יש ספק בשלישי ובשביעי לכן: מזין בכל שבעת הימים
רבי יוסי	לדעת רבי יוסי אין מצווה להזות בזמן דווקא, לכן: מזין רק בשלישי ובשביעי
רבי חנינא סגן הכהנים	מזין רק בשלישי ובשביעי
	מזין בכל שבעת ימים

הגדולה בכסף¹⁰⁷ הלשכה הוחלף¹⁰⁸ בכל שנים עשר חודש¹⁰⁹, הוחלף שמה ל-'לשכת הפרהדרין' שמשמעו 'לשכת פקידי המלך', שם המצביע על ירידת קרנה של הלשכה אליה הופרש הכהן

שְׁמָה הַקּוֹדֵם שֶׁל 'לְשַׁכַּת הַפְּרֵהֲדֵרִין' -
אליה הופרש הכהן הגדול היה 'לשכת בלווטי' שמשמעו ביוונית 'לשכת השָׁרִים והאנשים הנכבדים'. לאחר שהתחילו בסוף בית שני¹⁰⁶, לקנות את הכהונה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אותן בכל שנה ושנה.
107 אין קונים כהונה בכסף! אלא שבאותה תקופה היה זה אחד מהמעשים הרעים שנעשו על ידי אנשים מסויימים. ראה מאמר רבי אסי, להלן דף יח עמוד א, כיצד תמורת כסף מינה ינאי המלך את יהושע בן גמלא לכהן גדול.
108 רש"י אומר שהחליפו את הלשכה כל י"ב חודש וכל כהן שבא במקום הכהן שמת היה הורס את הלשכה 'ובונה בנין נאה מן הראשון שתהא קרויה על שמו ונמצא מתחלפת כל שנה ושנה'. לדעת הרמב"ם לא הלשכה הוחלפה אלא היושבים בלשכה הם שהתחלפו בכל שנים עשר חודש, כפי שעשה אז השלטון לכל הפקידים הזוטרים. ראה להלן דף ט עמוד א ובגמרא שם שיותר משלוש מאות כהנים גדולים שימשו בבית שני.
109 כפי שעשה אז השלטון לכל הפקידים הזוטרים.

105 כ"י:
א. אם נטמא ביום ראשון בשבוע מזין עליו ביום רביעי וביום ראשון הבא,
ב. אם נטמא ביום שני בשבוע מזין עליו ביום חמישי וביום שני הבא,
ג. אם נטמא ביום שלישי בשבוע מזין עליו ביום ששי וביום שלישי הבא.
106 הבית השני נבנה ב- 3410 לבריאת העולם היא שנת ג'ת"י (350 לפנה"ס) ועמד 420 שנה עד 3830 לבריאה היא שנת ג'ת"ל. ראה להלן דף ט עמוד א ובגמרא שם שבתקופה זו שימשו יותר משלוש מאות כהנים גדולים, יחס המצביע על האפשרות שמביא רש"י שרוב הכהנים הגדולים בימי בית שני היו רשעים ולכן מתו תוך שנת כהונתם הראשונה. יש דעה שלא מתו אלא נתמנו לשנה אחת או ליום כיפורים אחד בלבד ('הדורות מראש'). בתוספתא מסכת יומא פרק א הלכה ז כתוב: 'משרבו מלכים התקינו להיות מעמידין כהנים והיו מעמידין

הגדול.

דף ט עמוד א

פירוש 'פרהדרין' בארמית הוא פורסי¹¹⁰.

בעניין החלפת הכהנים הגדולים בכל

שנים עשר חודש¹¹¹ - בימי בית שני - מובאת דרשה בשם רבי יוחנן על הפסוק 'וְרָאָתָהּ תֹּסִיף יָמִים וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָה'¹¹²:

א. 'וְרָאָתָהּ' תֹּסִיף יָמִים... - זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשר¹¹³

כהנים גדולים¹¹⁴,

ב. '...וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָה' - זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים... צא וחשוב: כל אחד ואחד לא הוציא שנתו - משום שהיו רשעים.

אומנם רוב הכהנים הגדולים בבית שני

היו רשעים אך היו גם כהנים גדולים שהיו צדיקים, מהם מוזכרים ארבעה:

שמעון הצדיק¹¹⁵, יוחנן כהן גדול¹¹⁶, ישמעאל בן פאבי¹¹⁷, רבי אלעזר בן

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

גדול מתחילת בית שני, היה האחרון שנותר מהכנסת הגדולה, אלכסנדר מוקדון השתחוה לשמעון הצדיק (ראה המקרה במלואו לקמן דף סט עמוד א).

116 זהותו המוחלטת של יוחנן כהן גדול אינה ברורה ויש דעות שונות לגבי מי הוא היה מבין כל אלה ששמו היה 'יוחנן' ובאיזה תקופה בבית שני חי. המשנה פרה פרק ג משנה ה אומרת יוחנן כהן גדול שרף שתי פרות אדומות: '... הָרָאשׁוֹנָה עֲשֵׂה מִשָּׁה, וְהַשְּׁנִיָּה עֲשֵׂה עֲזָרָא, וְחִמֵּשׁ, מִעֲזָרָא וְאֵילָךְ, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחִכְמִים אֹמְרִים, שֶׁבַע מִעֲזָרָא וְאֵילָךְ. וְיָמִי עֲשָׂאן. שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל עָשָׂה שְׁתֵּי שָׁנִים, אֶלְיָהוּעִינִי בֶן הַקּוֹף וְחִנְמָאֵל הַמְצָרִי וְיִשְׁמַעְאֵל בֶּן פִּיאָבִי עָשָׂה אֶחָת אֶחָת. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שִׁימֵשׁ בְּאִמּוֹנָה שְׁמוֹנִים שָׁנָה אֶךְ בְּסוֹף יָמָיו נִעְשָׂה צְדוּקִי (ראה לקמן דף כט עמוד א).

117 ישמעאל בן פאבי שימש עשר שנים. היה צדיק למרות משפחתו הרשעה ואמו העשירה (ראה לקמן דף לה עמוד ב), זכה לשרוף פרה אדומה (ראה המשנה פרה פרק ג משנה ה).

110 המילה פורסי, או פורסיה, מופיעה בכל התלמוד הבבלי רק בארבעה דפים. וכך היא מתפרשת על ידי רש"י לפי העניין בכל מקום: כאן מפרש רש"י את המילה פורסי כ'פקיד המלך, במסכת יבמות דף מה עמוד ב מפרש רש"י בד'ה 'בפורסי דבבל' - 'גבאים ממונים על ישראל', במסכת שבת דף קנד עמוד א בד'ה 'ואמרי לה אבנה דרב מרי בר רחל' - מפרש רש"י את 'בפורסיה דבבל' - 'שוטרים'. במסכת גיטין דף כח עמוד ב מפרש רש"י את הצירוף: 'פורסי שנמג' כאמירה בשפה הפרסית שפירושה 'פסק דין'.

111 ראה לעיל דף ח עמוד ב.

112 משלי פרק י פסוק כז

113 יש גרסאות לפיהן 'שנים עשר' ויש גרסאות לפיהן 'שמונה'. ראה תוספות ד'ה 'ולא שימשו'.

114 לפי חשבון ממוצע כל כהן גדול בבית ראשון שימש מעל 23 שנים, פרק זמן המראה שהכהנים בבית ראשון האריכו ימים.

115 שמעון הצדיק שימש ארבעים שנה ככהן

חרסום¹¹⁸.

אומנם רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יוחנן

אמר ששילה חרבה בגלל גילוי עריות וביזוי הקדשים¹²¹, אבל את מה שכתוב 'וְאֵת אֲשֶׁר-יִשְׁכְּבוּן אֶת-הַנָּשִׁים...' מפרש רבי שמואל בר נחמני שכוהני שילה לא ממש שכבו עם הנשים, אלא שהכתוב מעלה עליהם כאילו שכבו, משום שעכבו את הקרבת קרבנות הנשים¹²².

מקרה נוסף בו חטאו הכהנים היה בתקופה הקודמת לבית שני: התנא רבי יוחנן בן תורתא¹¹⁹ אומר כי חטאיהם של כוהני שילה בגילוי עריות וביזוי הקדשים¹²⁰ הם שגרמו שתיחרב שילה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ישראל מפיסו ואומר לו לא כשוף ולא כשפים עשיתי אלא כך וכך הסחתי לה באזנה ועמדה וחרשה, מיד נתיירא הגוי, אמר ומה אם פרה שאין לה לא שיחה ולא דעת הכירה את בוראה ואני שייצרני יוצרי בדמותו ונתן בי דעת איני הולך ומכיר את בוראי, מיד בא ונתגייר, ולמד וזכה לתורה והיו קוראים שמו יוחנן בן תורתא, ועד עכשיו רבותינו אומרים הלכה משמו'.

120 בספר שמואל פרק ב פסוק כב נאמר על בני עלי הכהן: 'וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת-הַנָּשִׁים הַצְבָּאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד'. וראה מסכת שבת שדעת רב שרק חפני חטא ופנחס לא חטא.

121 ישנה גירסה אחרת לגמרא זו האומרת רבי יונתן ולא רבי יוחנן. אומנם רבותיו המובהקים של האמורא רבי שמואל בר נחמני היו רבי יונתן (פסחים דף כד עמוד א) ורבי יהושע בן לוי (תלמוד ירושלמי, ראש השנה, פרק ד הלכה ד) אך הוא למד גם מרבי יוחנן (תלמוד ירושלמי, תרומות, תחילת פרק ה). על האמורא רבי שמואל בר נחמני נאמר שהוא 'בעל אגדה' משום שהיה ידוע כבקיא בתחום, ואכן רבי שמואל בר נחמני מוזכר בתלמוד בעיקר בהביאו דברי אגדה.

122 אשה שהייתה זבה, או יולדת עניה שנטהרה מטומאתה מביאה כקרבת ולטהרתה 'קן': שתי תורים או שני בני

118 רבי אלעזר בן חרסום שימש אחת עשרה שנה. למרות שהיה עשיר מופלג לא הפריעו הדבר מללמוד תורה יומם ולילה. וראה לקמן דף לה עמוד ב.

119 רבי יוחנן בן תורתא היה גר. תורתא אינו שם אביו אלא כינוי שפירושו 'הפרה'. כך מובא עליו הסיפור המופלא בפסיקתא דפרה אדומה פרק י"ד: '... אמרו רבותינו מעשה היה בישראל אחד שהיה לו פרה אחת חורשת, נתמעטה ידו ומכרה לו לגוי אחד, כיון שלקחה הגוי וחרשה עמו ששת ימים של חול, בשבת הוציאה שתחרוש עמו, ורבעה לו תחת העול. היה הולך ומכה אותה והיא אינה זזה ממקומה. כיון שראה כך הלך ואמר לאותו ישראל שמכרה לו, בא טול פרתך שמא צער יש בה שהרי כמה אני מכה אותה והיא אינה זזה ממקומה! אותו ישראל הבין לומר: 'בשביל של שבת והיתה למודה לנוח בשבת'. א"ל בא ואני מעמידה, כיון שבא ואמר לה באזנה פרה פרה את יודעת כשהיית ברשותי היית חורשת ימי החול בשבת היית נינוח עכשיו שגרמו עונותי ואת ברשות גוי בבקשה ממך עמדי וחרשי ומיד עמדה וחרשה, א"ל אותו הגוי אני מבקשך טול פרתך עד עכשיו אני בא ומיסב אחריך שתהא בא ומעמידה, על אחת חוץ מזו ומזו (ואיני) [איני] מניחך עד שתאמר לי מה עשית לה באזנה, אני נתייגעתי בה והכיתי אותה ולא עמדה, התחיל אותו

דף ט עמוד ב

בהמשך למאמרו הקודם של רבי יוחנן
בן תורתא על חורבן שילה¹²³ מביאה
הגמרא עוד מאמרים דומים ¹²⁴: בית
המקדש הראשון חרב בגלל ¹²⁵שלושה
דברים ¹²⁶ שהיו בו: עבודה זרה וגלוי
עריות ושפיכות דמים¹²⁷.

ממשך רבי יוחנן בן תורתא: בית
המקדש השני חרב מפני שהיתה בו
שנאת חנם¹²⁸ - למרות שהיו עוסקין
בתורה ובמצוות וגמילות חסדים - ללמד
ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות
עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות
דמים¹²⁹.

'משמתו נביאים האחרונים חגי, זכריה
ומלאכי נסתלקה רוח הקדש

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

את הקשר בין עונש החורבן לחטא.
¹²⁶ אלה הן שלוש העבירות שנאמר על כל
אחת מהן 'יהרג ולא יעבור', ופירוש
הדבר, שגם אם האדם עלול לקפח את
חיו - ימות ולא יעבור על אחת מהן
(פיקוח נפש אינו דוחה כל אחת מעבירות
אלה ראה לקמן דף פב עמוד א).
¹²⁷ גם נאמר במשנה אבות פרק ה משנה ט:
'...גלות באה לעולם על עובדי עבודה
זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים,
ועל השמטת הארץ'.
¹²⁸ 'שנאת חנם' היא עברה חמורה מאוד,
וכפי הנאמר בהמשך חומרתה שקולה
'כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי
עריות ושפיכות דמים' ולכן עונשה חמור
מאוד. יהודי השונא אדם מישראל עובר
בלאו מן התורה: 'לא-תשנא את-אחיך
בְּלִבְּךָ הוֹכֵחַ תוֹכִיחַ אֶת-עֲמִיתְךָ וְלֹא-תִשָּׂא
עֵלְיוֹ תִסָּא' (ויקרא פרק יט פסוק יז). ראה
גם במסכת גיטין דף נה עמוד ב ששם
אומרת הגמרא 'אקמצא ובר קמצא חרוב
ירושלים...' ומספרת על אדם שסולק
בבושת פנים ממסיבה של שונאו אליה
הגיע בטעות. גם הצעתו לשאת בהוצאות
המסיבה לא עזרו למנוע את סילוקו לעיני
כל. ראה שם את הסיפור המלא.
¹²⁹ שבגלל חרב בית ראשון - ואילו בית שני
חרב רק בגלל שנאת חנם.

יונה - אחד לעולה ואחד לחטאת, ואם
השיגה ידה של היולדת היה עליה להביא
כבש. את הקרבן הזה השווה כהני שילה,
ובהשגה זו מנעו מהנשים להיטטר
ולחזור מוקדם יותר לבעליהן כדי לקיים
מצוות פריה ורביה.
¹²³ המשכן הראשון בכניסת ישראל לארץ
היה בגלגל. המשכן השני הוא משכן שילה
שחרב עם מות עלי הכהן. משכן שילה
הוקם ארבע עשרה שנה אחרי כניסת בני
ישראל לארץ והתקיים 369 שנים (ג')
מאות ושבעים חסר אחת' ראה זבחים דף
קיח עמוד ב). משכן שילה נבנה מאבנים,
ללא תקרה ועליו פרשו את יריעות
המשכן. המשכן השלישי היה בנוב ועמד
במשך שלוש עשרה שנה עד מות שמואל.
המשכן הרביעי היה בגבעון ועמד
ארבעים וארבע שנים. עם המעבר מגבעון
לירושלים נאסרו כל המקומות - הן
לבניית מקדש והן להקרבת קרבנות.
¹²⁴ אומנם שמו של רבי יוחנן בן תורתא לא
מוזכר כאן בגמרא כבעל מאמר זה, אך
אנו נסמכים על התוספתא במסכת
מנחות פרק יג הלכה כב שם נאמר: 'אמר
רבי יוחנן בן תורתא מפני מה חרבה
שילה? מפני בזיון קדשים שבתוכה;
ירושלם בניין הראשון מפני מה חרבה?
מפני עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות
דמים שהיה בתוכה'.
¹²⁵ ראה בגמרא כיצד היא מבארת ומנמקת

מישראל¹³⁰.

לדעת ריש לקיש השכינה לא שָׁרְתָה
במקדש השני¹³³ מפני שרק מיעוט מבני
גולת בבל עלו לארץ ישראל בעליית
עזרא¹³⁴.

דף י עמוד א

לדעת רבי יוחנן השכינה לא שָׁרְתָה
במקדש השני¹³⁵ מפני שהוא נבנה על
ידי בני יפת¹³⁶ ולא על ידי בני שם¹³⁷.

על פתחי כל הלשכות לא הייתה מזוזה¹³⁸

מסופר על ריש לקיש, הארץ ישראל,
שפעם שחה בנהר הירדן. בא רבה בר בר
חנה, הבבלי, והושיט לריש לקיש יד
ביציאתו מהירדן. אמר ריש לקיש לרבה
בר בר חנה: אני שונא אתכם הבבליים,
משום שאם הייתם מתאחדים
ומתלכדים בימי עזרא יחד כחומה
וכמאמר הפסוק: 'אֶסְחֹמָה הָיָא נִבְנָה
עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף וְאֶסְדִּילָתָהּ הָיָא נִצּוֹר
עָלֶיהָ לִיּוֹחַ אֶרֶץ'¹³¹ - הייתם כמו כסף,
שאינן הִרְקָב שולט בו, עכשיו שרק
מיעוטכם עלה לארץ, כדלתות נמשלתם
- כארז שֶׁהִרְקָב שולט בו¹³².

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ויסדוה". בדורו של רבי חייא לא נשתכחה
תורה מישראל אלא להיפך: היו בדורו
גדולים כמו רבי יהודה הנשיא וחבריו
ועוד. אלא למעשה ריש לקיש מזכיר את
מעשי רבי חייא ובניו שהסתובבו בכפרים
מרוחקים כדי ללמד את ילדי ישראל
תורה בדומה למצב של שכחת התורה
בבית ראשון ושני ולא באמת שנשתכחה
תורה מכל ישראל בתקופת רבי חייא.

135 שלושה מחנות היו בירושלים שהראשון
בהם היה 'מחנה שכינה' הכולל את קדש
הקדשים, את ההיכל ואת העזרה -
במקום זה לא שרתה שכינה. ראה פירוט
המחנות בדף סח עמוד ב להלן.

136 הם בני פרס.

137 הם בני ישראל.

138 הרמב"ם בהלכות תפילין ומזוזה וספר
תורה פרק ו הלכה ו: 'הר הבית הלשכות
והעזרות ובתי כנסיות ובתי מדרשות
שאינן בהן בית דירה פטורין לפי שהן
קדש, בית הכנסת של כפרים שהאורחין
דרין בו חייב במזוזה, וכן בית הכנסת של
כרכין אם היה בו בית דירה חייב, כל
השערים שהיו במקדש לא היה להם

130 ראה לקמן דף כא עמוד ב על חסרון
השכינה בבית שני.

131 שיר השירים פרק ח פסוק ט.

132 לשון הגמרא: 'ריש לקיש הוי סחי
בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה
ידא. אמר ליה: אלהא! סנינא לכו, דכתיב
אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם
דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם
עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי
עזרא - נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט
בו, עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם
כארז שהרקב שולט בו'.

133 אך ראה מסכת זבחים דף קיח עמוד ב
'...חופ עליו - זה מקדש ראשון, כל היום
- זה מקדש שני'.

134 סך הכל עלו בעליית עזרא לאחר הכרזת
כורש 42,360 נפש: 'כָּל-הַקָּהָל כָּאֶחָד
אָרְבַּע רְבּוּא אֱלֻפִּים שְׁלֹש-מֵאוֹת שָׁשִׁים'
(עזרא פרק ב פסוק סד). במסכת סוכה דף
כ עמוד א אומר ריש לקיש: "הריני כפרת
ר' חייא ובניו שבתחילה כשנשתכחה
תורה מישראל עלה עזרא מבבל [בגלות
הבית הראשון] ויסדה. חזרה ונשתכחה
עלה הלל הבבלי [בזמן הבית השני]
ויסדה. חזרה ונשתכחה עלו ר' חייא ובניו

לשבעת ימי הפרישה.

הגמרא מביאה סיבה נוספת להסבר המחלוקת בין תנא קמא ורבי יהודה לכך שבלשכת הפרהדרין הייתה מזוזה: לתנא קמא הסיבה היא משום שגם דירה בה דר אדם בעל כורחו חייבת במזוזה, ולרבי יהודה היא פטורה אלא שחכמים חייבו את דירת (לשכת הפרהדרין) הכהן הגדול כדי 'שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין'¹⁴³.

דף יא עמוד א

לכל שערי הכניסה לעזרה לא הייתה מזוזה חוץ מלשער ניקנור¹⁴⁴.

- חוץ מלשכת פרהדרין¹³⁹ שכל השנה הייתה על פתחה מזוזה¹⁴⁰.

דף י עמוד ב

נחלקו בברייתא תנא קמא ורבי יהודה לסיבת הדבר שבלשכת הפרהדרין הייתה מזוזה כל השנה¹⁴¹. לדעת רבי יהודה (אותה מסביר אביי) המזוזה על פתח לשכת הפרהדרין נועדה לתת למקום אליו הפרישו את הכהן הגדול¹⁴² מראה של דירה כדי שאנשים לא יאמרו: 'כהן גדול חבוש בבית האסורין'. לדעת תנא קמא (על פי הסבר אביי) סיבת הדבר, שבלשכת הפרהדרין הייתה מזוזה כל השנה, היא כדי שהמקום יהא מוכן

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

נוסף של התוספות: לשכת בית האבן לא שימשה כדירה כל שנה אלא רק פעם בכמה שנים.

142 לא נחלקו תנא קמא ורבי יהודה שהייתה בלשכת הפרהדרין מזוזה קבועה כל השנה למרות שרק בשבעה ימים שימשה כבית דירה לכהן הגדול.

143 ראה בגמרא הדיון על מזוזה לסוכה.

144 'שער ניקנור' קרוי על שם אדם בשם זה שִׁיבָא מאלכסנדריה דלתות מעץ ברוש מצופות נחושת מבריקה כזהב ותרם אותן לשער המזרחי של העזרה שהוביל מעזרת נשים לעזרת ישראל. ראה דפּים לז' לח לקמן. על צבעה של הנחושת כזהב ואיכותה הגבוהה נאמר בספר עזרא: '...וְכָלִי נְחֹשֶׁת מְצֻבָּה טוֹבָה שְׁנֵי חֲמֹנִית פְּזָהָב' (אין זה ניקנור המוזכר במסכת תענית בדף יח עמוד ב ושהיה גוי רשע ושונא ישראל. על ניקנור הגוי הרשע אומרת שם הגמרא: "אחד מאפרכי יוֹנִים [מהמושלים היוונים] היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר

מזוזות חוץ משער נקנור ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין מפני שהלשכה הזאת הייתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי ההפרשה'.

139 ראה נספח 'הלשכות במקדש'.

140 רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו' הלכה א': 'עשרה תנאין יש בבית ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה, ואם חסר תנאי אחד מהן פטור מן המזוזה ואלו הן: שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר, ושתייה לו שתי מזוזות, ויהיה לו משקוף, ותהיה לו תקרה, ויהיו לו דלתות, ויהיה השער גבוה עשרה טפחים או יותר, ויהיה הבית חול, ויהיה עשוי לדירת אדם, ועשוי לדירת כבוד, ועשוי לדירת קבע'.

141 התוספות בדף י עמוד א בד'ה 'חוץ מלשכת פרהדרין' שואלים מדוע לא הייתה מזוזה גם בלשכת בית האבן, הרי גם היא שימשה את הכהן השורף את הפרה האדומה? ומשיבים שלשכת בית האבן הייתה בנויה בהר-הבית ולא בשטח המקדש כמו לשכת הפרהדרין, הסבר

מהמילה 'בִּיתָךְ', - כפי שלמדנו לעיל - רק שער שנכנסים דרכו לבית חול חייב במזוזה לכן כל שערי הר הבית, שערי הלשכות ושערי העזרה - שהם קדש ושדרכם נכנסים אל הקדש - פטורים מן המזוזה.

למרות שהמילה 'בִּיתָךְ' היא בלשון זכר-

'יחיד' הרי שגם בית הכנסת, או בית שרק אשה גרה בו או בית השותפין - חייבים במזוזה¹⁴⁷ משום שגם האנשים האלה כלולים בלשון רבים בברכה שבפסוק: 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם...' (דברים פרק יא פסוק כא).

אדם הנכנס לביתו מכניס רגל ימין תחילה - מכאן שאת המזוזה קובעים בצד ימין של הכניסה.

מי שמשאיל כליו לאחרים אין באים עליו נגעים - וההיפך: מי שלא משאיל כליו לאחרים באים עליו נגעים.

טומאת נגעים יכולה לחול על בית

הגמרא מגבילה את הכלל 'שלוחי מצווה אינן ניזוקין' רק למקרה בו השליח יוצא אל מקום שאין בו סכנה שכיחה. את ההגבלה הזו לומדת הגמרא מדברי שמואל כְּשֶׁשָּׁלְחוּ ה' למשוח את דוד למלך: 'וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶּךְ וְשָׁמַע שְׂאֻל וַהֲרֵגֵנִי'¹⁴⁵.

גם את תשובת ה' לשמואל רואה הגמרא כראיה להגבלת הכלל 'שלוחי מצווה אינן ניזוקין', שהרי ה' מקבל בפירוש את פחד שמואל ואומר לו להגיד סיבה אחרת למסרת בואו: 'וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲגֹלֶת בָּקָר תִּקַּח בַּיּוֹדָךְ וְאָמַרְתָּ לַזֶּבֶחַ לִיהוָה בָּאתִי'.

דף יא עמוד ב

מהמילה 'בִּיתָךְ' שבפסוק: 'וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ' לומדים שבית חול המיוחד לדירה חייב במזוזה¹⁴⁶ וכן כל שער שנכנסים דרכו לבית חול (לא קדש) חייב במזוזה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לקרובין שלו וכיון שהגיע לקרובין שלו קטע את ידו וחתך את ראשו ותחבן בעץ וכתב מלמטן הפה שדיבר באשמה והיד שפשטה בגאווה ותלוין בקונטס [עץ גבוה] נגד ירושלים'.

¹⁴⁵ שמואל א, פרק טז פסוק ב. מתגובת שמואל רואים שאף על פי שה' הוא השולח אותו לדבר מצווה - שמואל חושש פן דוד יהרגנו.

¹⁴⁶ מקום שבמהותו הוא רק למעבר דרכו - אינו חייב במזוזה.

¹⁴⁷ אף אם הבתים שכורים.

אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה...". במסכת תענית בתלמוד הירושלמי בפרק ב הלכה יב מופיע הנוסח הבא: 'יום תלת עשר ביה [י"ג בחודש אדר] יום נקנור. מהו יום נקנור? שלטון [שלטן] משל מלכות יון עובר לאלכסנדריא, ראה את ירושלם וחירף וגידף וניאץ ואמר בשובי בשלום אתון את המגדל הזה. ויצא אליו אחד משל בית חשמונאי והיה הורג בחיילותיו עד שהגיע

בחלקו של יהודה היו: חלקו המזרחי של הר הבית עד מזרחו של המזבח, הלשכות והעזרות ועוד שטח, כעין רצועה, שנכנס לחלקו של בנימין.

בחלקו של בנימין¹⁵⁰ **היו:** כל המזבח - ללא שטח הַכֶּבֶשׁ¹⁵¹, האולם, ההיכל, ובית קדשי הקדשים¹⁵². ראה בעמוד הבא את התרשים הכללי של גבולות החלוקה במקדש בין יהודה לבנימין.

כנסת, או בית מדרש שיש בהם דירה המיוחדת למגורי החזן (השמש), או בית אשה, או בית שותפין, ואינה חלה על בית כנסת, או בית מדרש שאין בהם דירה לשמש¹⁴⁸.

דף יב עמוד א

נחלקו רבנן ורבי יהודה האם טומאת נגעים חלה על בתי ירושלים. לרבנן ירושלים לא מטמאת בנגעים משום שלא נתחלקה בין השבטים, ולדעת רבי יהודה ירושלים נתחלקה בין שבט יהודה ושבט בנימין¹⁴⁹ ולכן מטמאת.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

עמוד ב אומרת: ארבעה מתו בעטיו של נחש [רש"י שם מפרש 'שמתו בעטיו של נחש': 'בעצתו של נחש שהשיא לחוה, ולא בחטא אחר, שלא חטאו'] ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד.

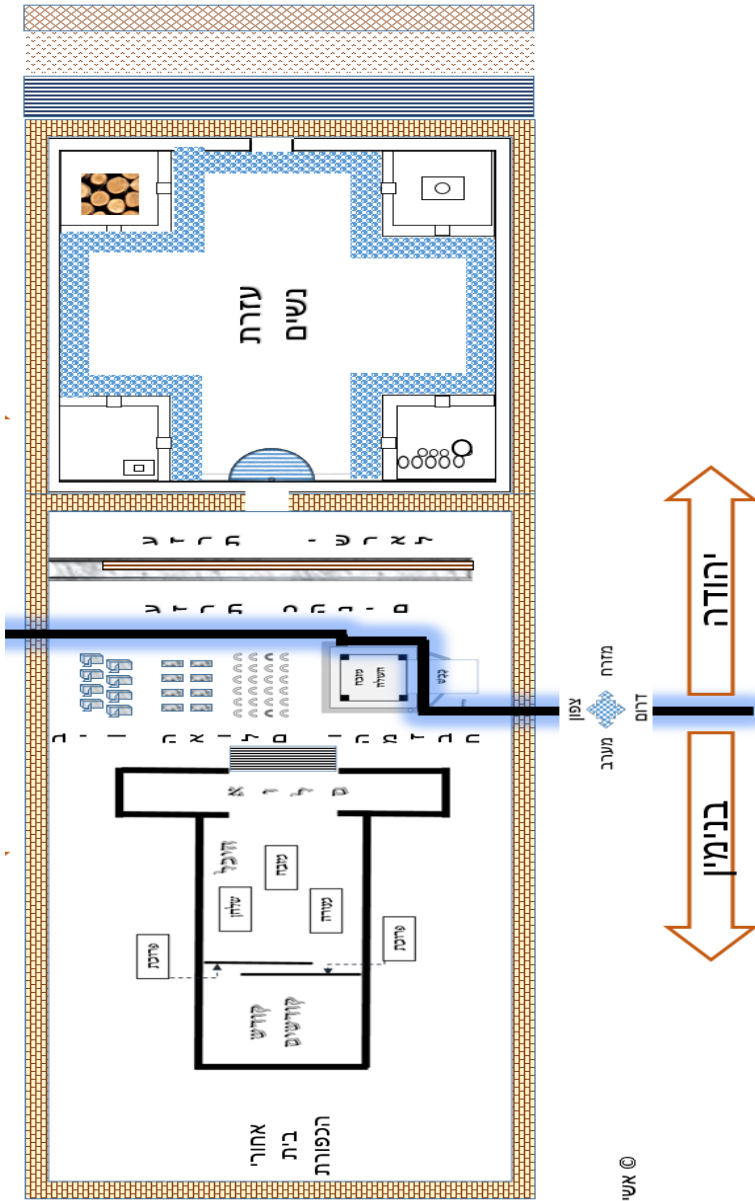
¹⁵¹ הַכֶּבֶשׁ הוא כעין גשר משופע המיועד לעלייה ולירידה מהמקום הנמוך אל הגבוה וההיפך. השימוש במדרגות למזבח נאסר מהתורה: 'וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תַגָּלָה עָרוֹתָן עָלָיו' (שמות פרק כ פסוק כג). ראה 'תרשים כללי של המזבח החיצון' בדף נט עמוד א.

¹⁵² כך לשון הברייתא המובאת בגמרא: 'מה היה בחלקו של יהודה? הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין? אולם, והיכל, ובית קדשי הקדשים...'. וכן מובא במסכת זבחים דף קיח עמוד ב: 'בשלושה מקומות שרתה שכינה על ישראל: בשילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים [היא ירושלים], ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר: חֲפָף עָלָיו כָּל־הָיִים, כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימין'.

¹⁴⁸ בית נטמא בנגעים אם ורק אם: הבית של ישראלי, בארץ ישראל, צורתו מרובעת (ולא שום צורה גיאומטרית אחרת), כל אחד מארבעת קירותיו בנוי: גם מאבנים, גם מעצים וגם מעפר, בכל קיר יש לפחות שתי אבנים ושטחו לפחות ד' אמות על ד' אמות. לְבָנִים וְשִׁישׁ לא נחשבים אבנים, כמו כן, בית שאחד מקירותיו מחופה בשיש, אחד בסלע, אחד בִּלְבָנִים ואחד בעפר אינו נטמא בנגעים (ראה משנה נגעים פרק יב משניות א-ב, רמב"ם טומאת צרעת פרק יד הלכה ו-ח).

¹⁴⁹ לנחלות בנימין ויהודה היה גבול משותף: גבול נחלת בנימין בדרום גָּבַל בצפון נחלת יהודה. גבול זה עבר לרוחב ארץ ישראל, ממזרח למערב, ועבר דרך הר-הבית - עליו ישכון לימים בית-המקדש. גבול זה עבר דרך בית המקדש כמוראה באיור.

¹⁵⁰ בנימין מכונה בגמרא 'בנימין הצדיק' משום שמת בלי חטא (המהרש"א מפרש שבנימין מת בלי חטא שיש עליו עונש מיתה כי אין אדם שלא יחטא חטא כלשהו). הגמרא במסכת שבת דף נה

לא נחלקו רבנן ורבי יהודה שהמקדש

אינו מְטַמָּא¹⁵³ בנגעים, משום שאיננו ירושה לשבטי ישראל ואיננו נכלל ב-'אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם' שנאמר בפסוק: 'כִּי תֵבֵאוּ אֶל-אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֻחֲזָה וְנִתְּתִי נָגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם'¹⁵⁴.

לדעת רבי יהודה הסיבה לכך שמקום המקדש אינו מקבל טומאה ושאר בתי ציבור בירושלים כן מקבלים טומאה, היא משום שמקום המקדש נקנה על ידי דוד המלך מכסף כל השבטים, ושכך הפקיע את המקום מכלל 'אחוזתכם' למרות שבתחילה היה מקום המקדש בנחלת יהודה ובנימין¹⁵⁵.

לא נחלקו רבנן ורבי יהודה שמקום קדוש בירושלים כמו בתי כנסת ובתי מדרש - שאינם מְטַמָּאִים בטומאת נגעים. (הגמרא במסכת סכה, דף ג עמוד ב, מביאה את הנימוקים מדוע לא חלים הדינים על בית הקטן מד' אמות על ד' אמות: בכל הפסוקים המדברים על מזוזה, מעקה, טומאת נגעים, בתי ערי חומה ובחוזרים מהמלחמה מוזכר 'בית', ומשום שבית הקטן מד' אמות על ד' אמות אינו יכול להיקרא בית - לא חלים עליו הדינים הנידונים בפסוק. כך גם לא חלים עליו דיני דירה משום שאינו יכול להיקרא דירה/דירת קבע וכן אינו מקנה זכויות לבעליו בחלוקת חצר משום שייעודו להריסה).

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

עשר פתקים בהם רשומים שנים עשר שמות השבטים ובשנייה שנים עשר חלקי ארץ ישראל) והיה (אלעזר הכהן) מכוין ברוח הקדש ואומר: 'זבולון עולה תחום עכו עולה עמו'. טרף [=ערבב או הוציא] בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולון טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו [פתק שכתוב בו] 'תחום עכו', וחוזר ומכוין.... וכן כל שבט ושבט...! על מה שאמרה הגמרא בבבא בתרא (כמובא לעיל) 'זבולון עולה תחום עכו עולה עמו', כותבים שם התוספות שעכו לא הייתה בנחלת זבולון כפי שכתוב ומשתמע מלשון הגמרא שם (ובעוד כתבי יד), וזה לשון התוספות: 'זבולון עולה תחום עכו עולה [עמן] - לאו עכו ממש דעכו מחלק אֲשֶׁר דכתיב (שופטים א) וְאֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ יוֹשְׁבֵי עֹכוֹ אֲלָא כְּלוֹמַר תְּחֻמָּה שְׂבַע עֹכוֹ. ע"כ, [לשון הפסוק בספר שופטים פרק א פסוק לא היא: אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל עֹכוֹ וגו']. גם ראיתי שהשיטה מקובצת כותב: 'רבנו תם גריס אשר עולה -- תחום

153 פירוש המילה מְטַמָּא הוא נְטָמָא, נעשה טמא - בשונה מהמילה מְטַמָּא שמשמעה: גורם לטומאה, או יכול לגרום לטומאה. 154 אותו חבל ארץ בו זכה השבט נקרא 'אֲחֻזַּתְכֶּם', וכל חבל ארץ, או חלקו, שלא נחלק בין השבטים אינו נקרא 'אֲחֻזַּתְכֶּם'. ארץ-ישראל שייכת לשבטים מכוח ירושתם אותה מאבותיהם בשעה שכבשו את הארץ ומכוח חלוקתה למשפחות כל שבט ושבט על ידי יהושע בן-נון בגורל האורים ותומים. נאמר בספר במדבר פרק כו פסוקים נה-נו: 'אֵךְ בְּגוֹרֵל יִחַלַק אֶת הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבֹתֶם יִנְחֹלוּ: עַל פִּי הַגּוֹרֵל תִּחַלַּק נַחֲלָתוֹ בֵּין רֵב לְמַעֲט'. הגמרא במסכת בבא בתרא, פרק י"ש נוחלין, דף קכב עמוד א אומרת: '...ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר 'עַל פִּי הַגּוֹרֵל' הא כיצד? אלעזר מלובש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו (הסבר: שתי קלפיות היו מונחות לפניו: באחת שנים

אם הפסול בכהן הגדול אירע לפני הקרבת קרבן תמיד של שחר¹⁵⁹ אזי הכהן-המחליף מקריב את התמיד כשהוא לבוש בשמונת בגדי הכהונה

חינוכו של הכהן הפשוט¹⁵⁶, אותו מינו¹⁵⁷ בתחילת שבעת ימי הפרישה של הכהן הגדול, נעשה רק כאשר אירע פסול בכהן הגדול ביום הכיפורים¹⁵⁸.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בקדושה של כהן גדול, לובש הכהן המתמנה את שמונת בגדי כהן גדול במקום ארבעת הבגדים שלבש ככהן הדיוט. כל כהן גדול שנתחנך על ידי שמונת הבגדים נקרא 'מרובה בגדים'. על מינויו של כהן גדול נאמר בספר שמות כט, כט: 'וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָשׁוֹ אֲחֵרָיו לְמִשְׁחָה בָהֶם וְלִמְלֶאכֶם אֶת-יָדָם'. בימי אהרן ובבית הראשון חינוכו של הכהן הגדול היה על ידי משיחתו בשמן המשחה, ולכן הוא נקרא גם 'הכהן המשיח' (או 'המשיח'). בזמן בית שני לא היה שמן משחה משום שיאשיהו המלך גזז, ולכן היה הכהן הגדול מתחנך בלבישת שמונה בגדים.

157 כדי שיחליף את הכהן הגדול אם יארע בו פסול וכמאמר המשנה הראשונה: 'מתקנין לו כהן אחר תחתיו, שְׁמָא יֵאָרֶע בו פִּסּוּל'.

158 רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ג: '... ומתקנין לו כהן גדול אחר שאם יארע בזה פיסול יעבוד האחר תחתיו, בין שאירע בו פיסול קודם תמיד של שחר בין שאירע בו פיסול אחר שהקריב קרבנו...'

159 קרבן התמיד הוא קרבן עולה הבא כקרבן ציבור שהוקרב בבית המקדש פעמיים בכל יום: פעם בבוקר - והוא נקרא גם 'תמיד של שחר', ופעם בין הערביים והוא נקרא גם 'תמיד של בין הערביים'. קרבן התמיד היה כבש זכר מובחר בגיל שבין שלושים יום לשנה (בדעיבד: מגיל שמונה ימים לשנה) ונשמר בבקרה שלא יפול בו מים במשך ארבעה ימים לפני הקרבתו. על הקרבת קרבן התמיד נצטוונו פעמיים: פעם

עכו [עולה עמו], כדמוכח בשופטים דעכו בחלק אֲשֶׁר הייתה כדכתיב אשר לא הוריש את יושבי עכו'. ע"כ. אף שנאמר בבראשית פרק מט פסוק יג: זְבוּלֹן לְחֹף יָמִים יִשְׁלַן וְהוּא לְחֹף אֲנִילָת וְיִרְכָתוֹ עַל-צִידָן - הרי שלא היה חוף ים בגבולות נחלת זבולון (!). גבולה של העיר המערבית, בכיוון הים התיכון נמצא במרחק עשרים ק"מ מחוף הים. ראה יהושע פרק יט פסוקים יטז, כז, לד, וכן ראה המפה להלן:

155 כנאמר בספר שמואל ב, פרק כד פסוקים כד-כה: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-אֲרֹנָה לֹא כִי-קָנוֹ אֶקְנֶה מֵאוֹתָךְ בְּמַחִיר וְלֹא אֶעֱלֶה לִיהִנֶּה אֲלֵהִי עֹלֹת חֹטֵם וְיִקַּח דָּוִד אֶת-הַגִּלְדָּן וְאֶת-הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים: וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֹלֹת וּשְׁלָמִים וַיַּעֲתֶר ה' לְאַרְץ וַתַּעֲצֵר הַמֶּגֶפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל.

156 מינויו של הכהן-המחליף את הכהן הגדול, מכהן פשוט לכהן גדול, נקרא 'חינוך', או, 'מילוי ידיים'. כדי להתקדש

ובכך מתחנך¹⁶⁰.

מובאות שלוש דעות כיצד מתחנך הכהן-המחליף כאשר הפסול בכהן הגדול אירע אחרי הקרבת קרבן התמיד של שחר¹⁶¹:

- א. **לדעת רב אדא בר אהבה** על ידי חגירת אבנט של יום הכיפורים העשוי בוק¹⁶² על בגדי הלבן.
- ב. **לדעת אביי לובש** את שמונת בגדי הכהונה ומהפך על ידי מזלג ארוך את אחד מאיברי קרבן התמיד שהוקרב¹⁶³ על ידי הכהן הגדול שנפסל.

ג. **לדעת רב פפא** חינוכו נעשה על ידי המשכת העבודה בה פסק הכהן הגדול שנפסל¹⁶⁴.

דף יב עמוד ב

כמו שכל הכלים שנעשו אחר הכלים שמשח משח בשמן המשחה מתקדשים ככלי שרת¹⁶⁵ על ידי עבודה בהם¹⁶⁶ - כך גם עבודתו של הכהן-המחליף מחנכתו¹⁶⁷.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

א הלכה ג: 'זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון, עבר יום הכיפורים הרי הראשון חוזר לעבודתו והשני עובר וכל מצות כהונה גדולה עליו אלא שאינו עובד ככהן גדול ואם עבד עבודתו כשירה, ואם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו'.

165 שנאמר 'וַיְהִי בַיּוֹם כְּלוּם מִשָּׁה לְהִקְדִּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וַיִּמְשְׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם:' (במדבר פרק ז פסוק א).

166 לומדים זאת מהפסוק בבמדבר פרק ד פסוק יב: 'וַיִּלְקְחוּ אֶת-כָּל-כֵּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ-בָם בַּקֹּדֶשׁ מִכָּאן שֶׁהַכֹּלִים נִתְקַדְּשׁוּ כְּכֵלֵי שֵׁרֶת עַל יְדֵי שִׁירוֹת. נַחֲלָקוּ הָרִאשׁוֹנִים מֵהוּ אֹפֵן חֲנִיכָת כָּלִי הַשֵּׁרֶת: יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁחִינִכְתֶּם עַל יְדֵי שִׁיעִשׁוּ בָהֶם עֲבוּדָה הַטְעוֹנָה כָּלִי שֵׁרֶת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמַחֲנִיסִים אוֹתָם עַל יְדֵי שְׁמַחֲנִיסִים לְתוֹכָם דְּבַר שֶׁכֵּבֵר נִתְקַדֵּשׁ בְּכֵלֵי שֵׁרֶת אַחֵר.

167 הדברים מובאים בברייתא על ידי רב פפא כמקור לדבריו שעבודתו של הכהן-המחליף מחנכתו. ראה עוד במנחות דף

ראשונה לפני כניסת בני ישראל לארץ: 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תִּמְדִּ: אֶת-הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בִּין הָעֲרֵבִים: ...' (שמות פרק כט פסוקים לח-מג), ופעם שנייה נצטוונו לדורות: 'וְאִמְרַתְ לָהֶם זֶה הָאֵשָׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ כְּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה תִּמְיָמָם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תִּמְדִּ: ... (במדבר פרק כח פסוקים ג-ד). מיקום השחיטה של שני התמידין היה שונה: 'שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מְעֲרֵבִית, עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה. שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מְזֻרְחִית צְפוֹנִית, עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה' (משנה תמיד פרק ד משנה א). על מיקום השחיטה ועוד, ראה התרשים בדף סב עמוד ב להלן, וכן ראה בגמרא דף סג עמוד א ולהלן, וכן במסכת תמיד דף לא עמוד ב..

160 הקרבת התמיד של שחר נעשית על ידי כהן גדול הלוּבֵשׁ שְׁמוֹנֶה בִּגְדֵי כַהֲנֻתָּה.

161 עבודת הכהן הגדול לאחר הקרבת התמיד של שחר נעשית רק בארבעה בגדים - כמספר בגדי כהן הדיוט.

162 פשתן לבן.

163 ונחשב הדבר כהקטרת הקרבן משום שפעולה זו מזרזת את שריפת הקרבן.

164 רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק

הם נגנזים ואינם משמשים אותו עוד לעולם.

לדעת רבי מאיר, על פי ברייתא, כהן גדול שנפסל וחזר לכשרותו – חוזר להמשך עבודת יום הכיפורים, הכהן הגדול שהחליפו מפסיק עבודתו ככהן גדול¹⁷² ועליו להמשיך ולקיים שלוש עשרה מהמצוות המיוחדות לכהן גדול¹⁷³ - על אף שאינו משמש ככהן גדול.

דף יג עמוד א

בגמרא נפסקה ההלכה כר' יוסי: כהן גדול שנפסל וחזר לכשרותו - חוזר להמשך עבודת יום הכיפורים, והכהן הגדול שהחליפו אינו ראוי יותר לשמש לא בשמונה בגדים¹⁷⁴ ככהן

ביום הכיפורים היה אבנט הכהן הגדול עשוי בוץ שהוא פשתן לבן ובשאר ימות השנה אבנטו של הכהן הגדול היה עשוי כלאיים - שעטנז - מצמר ופשתים יחדיו¹⁶⁸.

נחלקו רבי ורבי אליעזר ברבי שמעון ממה היה עשוי אבנטו של כהן הדיוט: לרבי אבנטו של כהן הדיוט היה עשוי כלאים¹⁶⁹ ולר' אליעזר ברבי שמעון אבנטו של כהן הדיוט היה עשוי בוץ¹⁷⁰.

מהמילים 'והניחתם שם' שבפסוק 'וּבָא אֶהָרֹן אֶל-אֱהֹל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת-בְּגָדֵי הַבֹּדֶן אֲשֶׁר לְבָשׁ בָּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיתֶם שָׁם'¹⁷¹ לומדת ברייתא שבגדי הלבן משמשים לעבודת הכהן הגדול רק יום כפור אחד ובתום עבודתו בהם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

¹⁷² ראה בדף עג עמוד ב שבכך נעשה 'כהן משוח שעבר'.

¹⁷³ בדף עג עמוד ב הגמרא מונה חמש עשרה הלכות הנוהגות בכהן גדול, ארבע עשרה מהן נוהגות גם ב'כהן מרובה בגדים', שלוש עשרה מהן נוהגות גם ב'כהן משוח שעבר' חמש ב'כהן משוח מלחמה' ואף לא אחת מהן נוהגת בכהן הדיוט. למשל: אם ירצה 'כהן משוח שעבר' לעבוד במקדש במשך השנה הוא יצטרך ללבוש שמונה בגדים ככהן גדול. וראה עוד בדף שם.

¹⁷⁴ בכל ימות השנה הכהן הגדול לבש שמונה בגדים, והם הנקראים 'בגדי זהב' (אף שרק בארבעה מהם היה זהב: בציץ, בחושן, באפוד ובמעיל) אותם לבש לפי סדר זה: מכנסיים, כותונת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, ציץ. בחלק מעבודות יום הכיפורים לבש הכהן הגדול

עץ עמוד ב דעות שונות, ביניהן של רב פפא, רבי זירא ואבבי האם כלי שרת מקדשים שלא מדעת וכן שסכין השחיטה היא כלי שרת על אף שאין לה תוך.

¹⁶⁸ רק בבגד הכהנים הותר פְּלָאִים (שֶׁעֶטְנָז) ואילו על כל אדם אחר חל איסור חמור בלבישה או אף בהתכסות בבגד שֶׁעֶטְנָז, כמו כן אסור לשבת או לשכב על כל העשוי מֶשֶׁעֶטְנָז. אפילו חוט צמר אחד בבגד פשתן, או חוט אחד של פשתן בבגד צמר, או צירוף חוטי צמר ופשתים על ידי קשירה או בכל אופן אחר – אסור. שעטנז היה באבנט, בחושן, באפוד, בחשב האפוד, על שולי המעיל וברימוניו.

¹⁶⁹ רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ב: '...ואבנטו של כהן גדול מעשה רוקם הוא והוא דומה במעשיו לאבנט כהן הדיוט...!'

¹⁷⁰ בכל ימות השנה - גם ביום הכיפורים.

¹⁷¹ ויקרא פרק טז פסוק כג.

גדול¹⁷⁵ וגם לא בארבעה בגדים ככהן
הדיוט¹⁷⁶.

**ומודה רבי יוסי שאם בכל זאת
הכהן-המחליף, יעבור על הלכה זו
ויעבוד בשמונה בגדים - לאחר
שנסתיימה כהונתו - עבודתו תהא
כשרה¹⁷⁷.**

**אין חוששים שלאחר חזרתו יחשוד
הכהן הגדול הראשון בכהן המחליף
שהוא מייחל למיתתו על מנת לחזור
ולכהן ככהן גדול, ולכן אם מת הכהן**

הגדול הראשון¹⁷⁸ חוזר הכהן הגדול
המחליף לשמש ככהן גדול יחיד.

**החכמים במשנה¹⁷⁹ אינם חוששים
לאירוע לא שכיח כמו מות אשת הכהן
הגדול במהלך יום הכיפורים¹⁸⁰, ולכן
אמרו שצריך להתקין לכהן הגדול רק
כהן מחליף¹⁸¹ מפני שטומאה היא דבר
שכיח שיכול לפסול את הכהן הגדול
מעבודת יום הכיפורים. ואילו רבי
יהודה חושש גם לאירוע לא שכיח כמו
מות אשת הכהן הגדול במהלך יום
הכיפורים.**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מיתה בידי שמים או מלקות אם התרו
(ב).

178 לאחר שהוחלף ולאחר ששב לעבודתו.
179 המשנה הראשונה לעיל דף ב עמוד א
אומרת: 'רבי יהודה אומר, אף אשה
אֶחָדָה מִתְקַיֵּינָן לוֹ, שְׁמָא תָמוּת אֶשְׁתּוֹ,
שְׁנֵאֲמַר וְכָפֵר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ. בֵּיתוֹ, זוֹ
אֶשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן, אֵין לְדָבָר סוּף'.
אשתו נקראת בֵּיתוֹ רק בנישואין, וגם:
בֵּיתוֹ זה בית אחד (אשה אחת) ולא שני
בתים (ולא שתי נשים).

180 הכהן הגדול חייב להיות נשוי לאשה
אחת בלבד ביום הכיפורים ואם יש לו
שתי נשים הוא חייב לגרש אחת מהן.
הרמב"ם פוסק שאסור לכהן גדול לשאת
שתי נשים (בכל מקרה, ולא רק ביום
הכיפורים) ולכן לפי הרמב"ם המצב בו
יצטרך הכהן הגדול לגרש אחת מנשותיו
מתקיים רק כאשר הכהן הגדול היה כבר
נשוי לשתי נשים עוד לפני מינויו לכהן
גדול, או שנשא אשה נוספת באיסור בזמן
כהונתו.

181 ואף ש'כהן גדול זריז הוא' ונשמר מאוד
מטומאה הוא יישמר עוד יותר כשיידע
שיש לו מחליף שיכול להחליפו.

ארבעה בגדים העשויים מפשתן לבן והם
הנקראים 'בגדי לבן'.

175 על פי אותה ברייתא ועל פי מקרה
שקרה: 'אמר רבי יוסי מעשה ביוסף בן
אלם בציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול
ומינוהו תחתיו, ואמרו חכמים ראשון
חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן
גדול ולא לכהן הדיוט: כהן גדול משום
איבה [עוינות וקנאה של הכהן הגדול
הרואה כהן נוסף בשמונה בגדים], כהן
הדיוט משום מעלין בקדש ולא מורידין',
שבענייני קדש אסור להפחית או להוריד
מהרמה אליה הגענו, אבל מותר ואף רצוי
להוסיף, ולעניינינו, לבוש כהן הדיוט הוא
ירידה בקדש מלבוש הכהן הגדול – ולכן
לדעת רבי יוסי לא ראוי לעשות כן.

176 משום ש-'מעלין בקדש ולא מורידין'.
177 עבודתו כשרה הן משום שעדיין הוא
נחשב כהן גדול והן בגלל שכל האיסור
שיעבוד הוא 'משום איבה'. אם יעבוד
בארבעה בגדים עבודתו פסולה מאותה
סיבה שבשמונה בגדים עבודתו כשרה:
מעיקר הדין הוא עדיין כהן גדול ואם
יעבוד בארבעה בגדים הרי הוא 'כהן
מחוסר בגדים' ככל כהן אחר שעשה
עבודה במקדש בפחות ממספר הבגדים
בו הוא חייב ולכן עבודתו פסולה (ועונשו

דף יג עמוד ב

למרות שהלכה כחכמים, שמתקנין לכהן הגדול רק כהן מחליף ואין מתקנין לו אשה נוספת, הגמרא בכל זאת דנה באפשרויות שונות בדעת רבי יהודה כיצד אפשר להתקין לכהן הגדול אשה שתהיה אשתו מיד רק במקרה שאשתו הקיימת תמות ביום הכיפורים - ובוד בבד יתקיים שהוא יהא נשוי ביום הכיפורים רק לאשה אחת בלבד בכל רגע נתון¹⁸².

הגמרא מביאה את האופן בו הכהן הגדול יהא נשוי בכל רגע נתון ביום הכיפורים רק לאשה אחת:

א. לפני יום הכיפורים הוא נושא את האשה שהתקינו לו.

ב. לכל אחת משתי הנשים הוא נותן גט שיקיים רק אם יתקיים בו תנאי באופן הבא:

1. התנאי לקיום הגט לאשתו הראשונה: שלא יכנס לבית הכנסת ביום הכיפורים אם אשתו הראשונה בחיים.

2. התנאי לקיום הגט לאשה שהתקינו לו: שאשתו הראשונה לא תמות ביום הכיפורים.

ג. פירוט היתכנות קיום ואי קיום תנאי הגיטין¹⁸³:

1. **המקרה הראשון**: אם שתי הנשים יישארו בחיים עד צאת יום הכיפורים. הסבר: אשתו הראשונה לא מתה,

מכאן שהתנאי בגט לאשה שהתקינו לו מתקיים והיא גרושה למפרע התוצאה: הכהן הגדול נשוי רק לאשתו הראשונה.

מ.2. **המקרה השני**: האשה שהתקינו לו תמות.

הסבר: עם מות האשה שהתקינו לו ואי כניסת הכהן הגדול לבית הכנסת מתקיים התנאי שבגט האשה שהתקינו לו, ולכן הגט של אשתו הראשונה בטל, התוצאה: הכהן הגדול נשוי רק לאשתו הראשונה.

בשני המקרים הנ"ל מתקיימים שני התנאים 1 ו-2 שבסעיף ב', והתוצאה תהיה שהכהן הגדול נשוי רק לאשתו הראשונה.

מ.3. **המקרה השלישי**: אשתו הראשונה תמות. במקרה זה, עם מותה מתבטל הגט של האשה שהתקינו לו, משום שהתנאי שבגט לא התקיים, ולכן האשה שהתקינו לו היא אשתו היחידה.

מ.3.א. **הסבר למקרה שאשתו הראשונה תמות לפני יום הכיפורים**: במקרה זה פשוט וברור שאשתו המתה של הכהן הגדול אינה נשואה לו בתחילת יום הכיפורים ולכן הוא נשוי ביום הכיפורים רק לאשה שהתקינו לו.

מ.3.ב. **הסבר למקרה שאשתו הראשונה תמות במהלך יום הכיפורים**:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

'אשה אחת ובית אחד' (כאמור לעיל משמעות בִּיתוֹ היא 'אשה אחת ובית אחד').

183 בסעיפים שלהלן מ. = מקרה.

182 קשה לגמרא כיצד מועיל להתקין לכהן הגדול אשה כדעת רבי יהודה במשנה: הרי הכהן הגדול חייב להיות נשוי לאשה אחת בלבד ואם ישא את האשה שהתקינו לו יהיו לו שתי נשים ובכך לא יתקיים: 'וְכִפֹּר בְּעֶדוֹ וּבְעֶד בֵּיתוֹ' שמחייב

דף יד עמוד א

רבי יהודה אומר שאם כהן גדול נמצא ביום הכיפורים מחוץ למקדש כשהוא אונן, מצווה להביאו ולהעסיקו בעבודת המקדש, אך בשאר ימות השנה אסור לכהן הגדול לעבוד כשהוא אונן¹⁸⁷ מהחשש שהוא עלול לאכול מן הקרבנות¹⁸⁸.

מיד כשיוודע לכהן הגדול שאשתו הראשונה עומדת למות, הוא יכנס לבית הכנסת ועל ידי כניסתו זו:
א. הכהן הגדול יגרום שהגט שלה יחול למפרע והיא תיחשב למגורשת עוד לפני יום הכיפורים.
ב. את עבודתו ביום הכיפורים עשה הכהן הגדול כשהוא נשוי רק לאשה שהתקינו לו.

כהן גדול שהוא אונן¹⁸⁴ אינו יוצא מן המקדש¹⁸⁵ אלא ממשיך בעבודתו¹⁸⁶ - אבל אינו אוכל מהקרבנות.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כא פסוק יב: 'ומן-המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו לִי נָזַר שְׁמֹן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיו עָלָיו אָנִי ה'.'
187 זוהי גזרת חכמים שלא יעבוד בימות השנה - למרות שהתורה התירה זאת - כדי שלא יעבור בשוגג על איסור תורה ויאכל מן הקדשים בשעה שהוא אונן.
188 ביום הכיפורים לא קיים חשש שכהן גדול אונן עלול לעבור בשוגג על האיסור לאכול קדשים באנינות משום שעל אף צערו הוא נזהר - כי כולם צמים, אבל כאשר כל העולם לא צם אלא אוכל, הוא עלול לעבור בשוגג על האיסור ולאכול קדשים באנינות, לכן גזר רבי יהודה על כהן גדול אונן שלא יעבוד בזמן אנינותו.

184 'אונן' הוא מי שנמצא בזמן שלפני הקבורה של אחד משבעת קרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם: אביו, אמו, אשתו, אחיו, אחותו, בנו ובתו. כהן גדול אף שהוא אונן אינו מפסיק עבודתו אם יודיעוהו על מות אביו או מות אמו. לכהן הדיוט, אונן, אסור להיות במקדש ואם עבד עבודתו פסולה.
185 נאמר בספר ויקרא פרק כא פסוק י: 'והכהן הגדול מאחיו אשר-יוצק על-ראשו וְשָׁמֹן הַמִּשְׁחָה וּמָלָא אֶת-יָדָיו לִלְבָּשׁ אֶת-הַבְּגָדִים אֶת-רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרֹעַ וּבִגְדָיו לֹא יִפְרֹם: יָא וְעַל כָּל-נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא לְאִבּוֹ וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא:'
186 ועבודתו כשרה. נאמר בספר ויקרא פרק

משנה:

כָּל שְׁבַע הַיָּמִים הוּא זֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמִקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמִטֵּיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמִקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַהֶגֶל.
וּשְׂאֵר כָּל הַיָּמִים אִם רָצָה לְהִקְרִיב - מִקְרִיב, שְׁלֵחַן גָּדוֹל מִקְרִיב חֶלֶק בָּרֹאשׁ וְנוֹטֵל חֶלֶק בָּרֹאשׁ.

כדי להרגילו לעבודות יום הכיפורים

עבד הכהן הגדול בכל שבעת ימי הפרשתו גם בעבודות שבשאר ימות השנה הוא לא היה חייב לעשותן¹⁸⁹.

העבודות המפורטות במשנה, אותן

עשה הכהן הגדול בשבעת ימי הפרשתו, הן:

1. זריקת דם קרבן התמיד של

שחר¹⁹⁰.

2. זריקת דם קרבן התמיד של בין

הערביים¹⁹¹.

3. הקטרת הקטרת¹⁹² על המזבח

הפנימי¹⁹³ כבכל יום¹⁹⁴.

4. הטבת הנרות¹⁹⁵.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מסכת כריתות דף ו עמוד א). ראה דף לח עמוד א בגמרא ולהלן.

193 מזבח הקטורת נקרא גם המזבח הפנימי וגם מזבח הזהב ועליו מקטירים רק את הקטורת.

194 אבל ביום הכיפורים הקטיר הכהן הגדול את הקטורת בקדש הקדשים (ולא על המזבח הפנימי שבהיכל) שנאמר: 'וְלִקַּח מִלֵּא-הַמִּחְתָּה גִּחְלִי-אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו קֶטֶר סָמִים דָּקָה וְהִבִּיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת: וְנָתַן אֶת-הַקְּטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכָסָה אֶת-הַקְּטֹרֶת אֶת-הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל-הַעֲדוּת וְלֹא יָמוּת' (ויקרא פרק טז פסוקים יב-יג).

195 כל אחד משבעת נרות המנורה היה מְקַבֵּעַ אל קנה המנורה (ראה הרמב"ם משנה תורה, ספר עבודה, הלכות תמידין ומוספין - פרק שלישי הלכה יד). 'נר' איננו הנר של ימינו אלא זהו כלי קיבול (בזיך, ספלון) לשמן ובתוכו פתילה שְׁקָצָה האחד טבול בשמן וקצה השני נועד להדלקה. בשעת הדלקתה היה השמן עולה אט אט לאורכה ומשמש כחומר בעירה, בעירה זו נראית כבעירת נר השעווה שבימינו. יש דעות שונות מה נכלל

189 כל עבודות הקדש ביום הכיפורים נעשות אך ורק על ידי כהן גדול כמובא במסכת הוריות דף יב עמוד ב: 'וכל עבודת יום הכיפורים אינה כשרה אלא בו'.

190 כאמור לעיל זריקת הדם באה לאחר השחיטה, הקבלה וההולכה, ונראה שהמשנה מתחילה מהזריקה ('כל שְׁבַע הַיָּמִים הוּא זֹרֵק') ולא מהשחיטה משום ששחיטת קרבן התמיד וקבלת דמו נעשו ביום הכיפורים על ידי הכהן הגדול באופן שונה. ראה להלן דף לא עמוד ב וכן להלן דף לב עמוד ב.

191 ראה לעיל דף יב עמוד א בביאור נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר מהו קרבן התמיד.

192 הַקְּטֹרֶת הייתה תערובת שהכילה כמויות מדויקות של אחד עשר מיני בשמים ושהוכנה על ידי אומנים ממשפחת אבטינס. על תערובת זו הוסיפו מלח סדומית, עשב הגדל על שפת הירדן ששמו 'כיפת הירדן' ועשב 'מעלה עשן'. תערובת סממני הקטורת יחד עם העשב 'מעלה עשן' היה גורם לעשן הקטורת להיתמר ולעלות 'כמין מקל ולא היה פונה אילך ואילך' (ר' עובדיה מברטנורא מסכת יומא פרק ג, וכן ראה רש"י

5. הקרבת הראש והרגל¹⁹⁶.

טהור מטמאת אותו¹⁹⁹ עד שיטבול
ויעריב שמשו²⁰⁰.

טעמו של רבי עקיבא שהזאת מי חטאת
על אדם טהור מטמאת אותו, מבוסס על
פסוקים מפורשים בתורה²⁰¹ המלמדים

לדעת רב חסדא המשנה האחרונה בה
מפורש שהכהן הגדול עבד בכל שבעת
הימים לפני יום הכיפורים - למרות שהיו
מזין עליו¹⁹⁷ - אינה כשיטת רבי עקיבא
האומר שהזאת מי חטאת¹⁹⁸ על אדם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אדומה פרק ו).
199 מדברי רב חסדא משתמע שלדעתו ההזאה
נעשתה בבוקר והכהן הגדול נטמא מהזאה
זו במשך כל היום ולכן לדעת רב חסדא אינו
יכול לעבוד בשל טומאתו.
200 טבילה לבדה אינה מטהרת לקדשים ועל
הטובל להמתין עד 'הערב שמשו', היינו, עד
שתשקע השמש (ויש אומרים עד צאת
הכוכבים).

201 נאמר בספר במדבר פרק יט פסוקים יא-כב:
{יא} הִנָּע בַּמָּת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים: {יב} הוּא יִתְחַטֵּא-בֹּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: {יג} כָּל-
הַנָּע בַּמָּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר-יָמוּת וְלֹא
יִתְחַטֵּא אֶת-מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא-זָרַק עָלָיו טָמֵא
יָהִי עוֹד טָמֵאָתוֹ בּוֹ: {יד} זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם
כִּי-יָמוּת בְּאֵהָל כָּל-הַבָּא אֶל-הָאֵהָל וְכָל-אֲשֶׁר
בְּאֵהָל יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים: {טו} וְכָל כָּלִי
פְּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין-צָמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:
{טז} וְכָל אֲשֶׁר-יָגַע עַל-פְּנֵי הַשִּׁדָּה בְּחָלֶל-חֶרֶב
אוּ בָמָת אוּ-בְעֶצֶם אָדָם אוּ בְקֶבֶר יִטָּמָא
שִׁבְעַת יָמִים: {יז} וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֶפֶר
שִׂרְפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מִיִּם חַיִּים אֶל-כָּלִי:
{יח} שְ�נֵי וְלִקַּח אֲזוֹב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ טָהוֹר
וְהִזָּה עַל-הָאֵהָל וְעַל-כָּל-הַכֵּלִים וְעַל-הַנֶּפֶשׁוֹת
אֲשֶׁר הִיוּ-שָׁם וְעַל-הַנָּע בְּעֶצֶם אוּ בְחָלֶל אוּ
בָמָת אוּ בְקֶבֶר: {יט} וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל-הַטָּמֵא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָטָא בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְיִטְהַר
בְּעֶרְבִי: {כ} וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטָּמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֹּהֵל כִּי אֶת-

בפעולת הטבת הנרות ('מְטִיב אֶת הַנֵּרוֹת'):
לדעת הרמב"ם הדלקת הנרות היא הטבתם
(ובכך מיושב מדוע לא כללה המשנה את
הדלקת המנורה על ידי הכהן הגדול בכל
שבעת ימי פרישתו כהכנה להדלקה שיעשה
ביום הכיפורים. ראה עוד בגמרא, תוספות
דף עא עמוד א ד"ה 'ולהטיב את הנרות'),
ולדעת אחרונים 'הטבת הנרות' היא ניקוי
הנרות, החלפת הפתילות וכל הפעולות
הנדרשות להדלקה מחדש של המנורה.
ונקראת גם 'דִּישוֹן המנורה' (ראה תשובות
הרשב"א סימן ש"ט ומ"ט, הראב"ד 'עבודת
יוה"כ' בפרק שני). ביסוד מחלוקתם יש
להבין שהאחרונים אומרים שהדלקת הנרות
הייתה רק פעם אחת - בבין הערבים ואילו
להרמב"ם הייתה הדלקה גם בבוקר (לשיטתו
'בהטיבו' הוא 'בהדליקו') וניקוי הנרות
לדעת הרמב"ם הוא הדישון.

196 ביום הכיפורים היה הכהן הגדול מקריב את
כל איברי התמיד, אך בשבעת ימי הפרשתו
הקריב רק את הראש והרגל משום שדי בכך
כדי להכנינו להקרבה של יום הכיפורים.

197 עניין ההזאה על הכהן הגדול בימי פרישתו
נלמד לעיל בדף ח עמוד א, והזאה זו נעשתה
כשבעצם מעיקר הדין הכהן הגדול טהור, כך
שלפי רבי עקיבא הכהן הגדול צריך להיות
טמא על ידי הזאה זו ולפוסלו מעבודת
במקדש.

198 מִי-חַטָּאת הם מי מעיין או מים הנובעים
מהאדמה שמולאו לתוך כלי וקדשו על ידי
נתינת אפר פרה אדומה לתוכם. מִי-חַטָּאת
נקראים גם מים מקדשים או מי נדה. הכל
כשרים למלאות את הכלי במים ולקדשם -
חוץ מחרש שוטה וקטן (רמב"ם הלכות פרה

א. **אם כוונת המזה להזות על אדם, אך ההזאה נפלה על דבר שאינו מקבל טומאה**²⁰⁷ - הרי ששארית המים שבאזוב נפסלים להמשך הזאה על דבר טהור.

ב. **אם כוונת המזה להזות על דבר שאינו מקבל טומאה** אך ההזאה נפלה על אדם²⁰⁸ - הרי ששארית המים שבאזוב כשרים להמשך הזאה אך האדם עצמו לא נטהר בהזאה זו משום שלא הייתה כוונה להזות עליו.

ג. **חכמים חולקים על רבי עקיבא**²⁰⁹ ומקשים עליו מקל וחומר: אם מזים על הטמא - והוא נטהר, לא כל שכן שהזאה הנעשית על אדם טהור שישאר טהור? את הקל וחומר הזה דוחה רבי עקיבא בדברי שלמה המלך שאמר 'אִמְרָתִי

שאת מי החטאת מזים על הטמא מת²⁰²: שנאמר: וְהִזָּה הַטְּהַר־עַל-הַטְּמֵא בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְאוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעָרְבוֹ, ולכן, מה שכתבה שם התורה בהמשך וְהִזָּה הַטְּהַר־עַל-הַטְּמֵא... ולא כתבה וְהִזָּה הַטְּהַר־עָלָיו²⁰³, בא ללמדנו, לדעת רבי עקיבא, שאם מזים על הטמא הוא נטהר ואם מזים על הטהור הוא נטמא²⁰⁴.

מייתור המילים 'על-הטמא'²⁰⁵ שבפסוק 'וְהִזָּה הַטְּהַר־עַל-הַטְּמֵא...' ²⁰⁶ לומדים חכמים שיש חשיבות גם לכוונת המזה וגם על מה נפלו מי ההזאה, וכלהלן:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

י הלכה ח אומר: 'הַמִּזָּה אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה לְכָל הִזָּה אֲלָא טוֹבֵל אֶת הָאֲזוֹב וּמִזָּה הִזָּה אַחֵר הִזָּה עַד שִׁיגְמְרוּ הַמַּיִם. וּמִזָּה הִזָּה אַחַת עַל כֹּמֶה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל כֹּמֶה כְּלִים כְּאַחַת אֶפְלוֹ מֵאָה. כָּל שֶׁנִּגַּע בּוֹ מִן הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר וְהוּא שִׁיתְכַּוֵּן הַמִּזָּה לְהַזִּית עָלָיו. טֹבֵל אֶת הָאֲזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזִּית עַל דָּבָר שֶׁמִּקְבֵּל טְמֵאָה אוֹ עַל הָאָדָם וְהִזָּה מֵאוֹתָהּ טְבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּל טְמֵאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה. אִם נִשְׁאָרוּ מֵיִם בְּאֲזוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְהַטְבִּיל אֲלָא מִזָּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכְּלִים הַטְּמָאִים שֶׁהֵרִי תַּחֲלַת טְבִילָתוֹ כְּשֶׁהָיְתָה. אֲבָל אִם טֹבֵל אֶת הָאֲזוֹב לְהַזִּית עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּל טְמֵאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה וְהִזָּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכְּלִי הַטְּמָא הִזָּתוֹ פְּסוּלָה עַד שִׁיחֲזוֹר וְיִטְבֵּל פַּעַם שְׁנִיָּה וְיִתְכַוֵּן לְהַזִּית עַל הָאָדָם אוֹ עַל דָּבָר הַמִּקְבֵּל טְמֵאָה'

208 במקרה זה ההזאה נפלה על אדם בו כן יש דין טומאה.
209 כאמור לעיל, לדעת רבי עקיבא: אם מזים על הטמא הוא נטהר - ואם מזים על הטהור הוא נטמא.

מקדש וְהִזָּה טְמֵא מִי נִדָּה לֹא-זָרַק עָלָיו טְמֵא הוּא: {כא} וְהִזָּה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִזָּה מִ-הַנִּדָּה וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְהִנָּלַע בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמֵא עַד-הָעָרֶב: {כב} וְכָל אֲשֶׁר-יִגַּע-בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגָּעַת טְטֵמָה עַד-הָעָרֶב:
202 או על כלים שנטמאו ממת או על המצורה לטהרו.
203 והכוונה היא שהמילים 'על-הטמא' הן ייתור שבא ללמדנו על מה שלא נכתב בפירוש כדלעיל.
204 למסקנת הגמרא ולהלכה אין הלכה כרבי עקיבא אלא מזה מי החטאת נשאר בטהרתו ואינו נטמא.
205 פסקה זו, על פי סדר הגמרא, עניינה מופיע לאחר הפסקה הבאה והיא הובאה כאן לבהירות מחלוקת חכמים ורבי עקיבא.
206 וְהִזָּה הַטְּהַר־עַל-הַטְּמֵא בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְאוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעָרְבוֹ (במדבר פרק יט פסוק יט).
207 למשל: אם כוונת המזה הייתה להזות על אדם אך ההזאה נפלה על בעל חיים (כל בעלי החיים אינם מקבלים טומאה בחייהם). הרמב"ם בהלכות פרה אדומה פרק

שגם הוא נוגע במי החטאת, לא רק שאינו נטמא בנוגעו במי החטאת, אלא שבהזאתו זו הוא מטהר אדם שהיה טמא.

למסקנת הגמרא:

- א. המזה מי החטאת נשאר טהור גם לאחר שהיזה על הטמא²¹².
- ב. הנוגע במי החטאת שלא לצורך הזאה – טמא ובגדיו טהורים²¹³.
- ג. הנושא את מי החטאת שלא לצורך הזאה

אֶחָלָמָה וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי²¹⁰ - רבי עקיבא אומר, שאף עבור שלמה המלך החכם מכל אדם, - דין זה, שהזאה על הטהור מטמאת והזאה על הטמא מטהרת, הוא דבר הנשגב מבינת אנוש.

חכמים מסבירים אחרת מרבי עקיבא

את דברי שלמה המלך 'אֶמְרָתִי אֶחָלָמָה וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי': לדעת חכמים שלמה המלך אמר זאת על הדין שכל הנוגע במי החטאת²¹¹ נטמא - בעוד המזה עצמו,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ובתנאי שישא שלא לצורך. אבל אם נשא להזות והזה כמו שאמרנו הרי זה טהור. וכן בתוספתא [מסכת פרה פרק ח הלכה ו] 'טהור שהזה על הטמא טהר המזה וטהר הטמא הרי זה אומר [כאילו המים אומרים] טהרני וטהרתי' (עד כאן התוספתא). לפי שאילו לא הזה עליו היה המזה טמא מחמת היותו נושא כדי הזיה. ובגמר נדה המזה ומזין עליו טהור ונוגע בהן טמא, כלומר הנוגע ללא צורך, ודע שאמרו 'יתעלה יכבס בגדיו בכל מקום שנאמר אין הכוונה בכך שהוא מטמא את הבגדים שהוא לבוש בהן בלבד, אלא הכוונה שהוא מטמא כל בגד שיגע בו בין שהיה עליו דרך מלבוש או שלא היה, וכך שאר הכלים'. ר' עובדיה מברטנורא במסכת כלים פרק א כותב: 'ומי חטאת שאין בהם כדי הזייה - מטמאו במגע. ואם יש בהן כדי הזייה, מטמאו אף במשא, לטמא אדם לטמא בגדים. דכתיב (במדבר י"ט) ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב, ורבותינו למדו שהמזה טהור, ולא בא הכתוב אלא ליתן שיעור לנושא שצריך שיהיה בו כדי הזאה. וחילק הכתוב בין מים למים, לומר לך מים שיש בהן כדי הזייה מטמאים אדם לטמא בגדים, ושאינן בהן כדי הזייה מטמאים אדם לטמא אוכלים ומשקין ולא לטמא בגדים'.

213 דין זה חל על כל מי שנוגע בכל כמות מי חטאת, אף אם אין בהם שיעור הזאה,

210 קהלת פרק ז פסוק כג.

211 שלא לצורך הזאה.

212 ולא כטעות הנפוצה שמזה מי החטאת נטמא לאחר שהיזה על הטמא! מהגמרא, מרש"י, מתוס' ומהרמב"ם ברור שמזה מי החטאת נשאר בטהרתו לאחר ההזאה ושאינן ההזאה מטמאת אותו! רש"י בד"ה 'למזה טהור' אומר: 'דדריש הכי: וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי' אף לאחר שהזה קראו טהור!'. וכן לדעת התוספות בד"ה 'מאי מִזָּה נושא': 'ואת' ומנא ליה לגמרא למעקר קרא ממשמעוטיה לומר דמזה טהור ומזה דקרא היינו נושא?? אימר מזה ממש! יל' מדכתיב והזה הטהור אלמא דהמזה טהור ואף על גב דדרשינן מיניה טהור מכלל שהוא טמא לימד על טבול יום שהוא כשר בפרה (ראה נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר לעיל דף ב עמוד א), יל' תרתי שמע מינה'. התוספות גם משיבים על הקושי, הנראה לכאורה, כאילו חכמים עקרו מהתורה פסוקים מפורשים שמהם ניתן להבין שהמזה כן נטמא - וקובעים ש'מזה' פירושו 'נושא'. וכן כותב הרמב"ם בפירוש המשנה למסכת כלים פרק א: '... ואמר ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, ובא בגמרא שהמזה מי הנדה אינו מתטמא ושהוא טהור מקל וחומר: אם הוא מטהר את הטמא היאך יתטמא הוא עצמו? אבל [=אלא מה ש]אמרו כאן 'ומזה מי הנדה' הכוונה בו: נושא מי הנדה, ואמרו בלשון מזה ללמדנו שאינו מטמא במשא עד שיהא בו שיעור הזיה,

– טמא²¹⁴ וגם בגדיו טמאים²¹⁵.

דף יד עמוד ב

כמות מי החטאת שצריכה להיות בכלי,
כדי שיהא בהם שיעור הזאה, היא 'כדי
שיטבול ראשי הגבעולין'²¹⁶.

**הקושי שבדברי רב חסדא, שהובא
בעמוד הקודם, לא קיים בדברי אביי:**
אביי אומר שההזאה על הכהן הגדול
נעשתה ממש בסוף יום עבודתו במקדש,
כך שטומאת הכהן הגדול לאחר ההזאה,
נמשכה זמן קצר - כפרק הזמן הנדרש

מהטבילה עד שקיעת החמה - ומיד אחר-
כך היה הכהן הגדול נטהר ומוכן לעבודת
יום המחר בטהרה גמורה.

**את הסתירה בין המשנה שלנו - ממנה
משתמע שקודם הקטירו את הקטורת
ואחר-כך הטיבו את הנרות²¹⁷ - לבין
המשנה במסכת 'תמיד'²¹⁸, מיישב רבי
יוחנן באומרו שהמשנה כאן היא לפי
התנא רבי שמעון איש המצפה²¹⁹ ואילו
המשנה במסכת 'תמיד' היא לפי חכמים.**

**את הסתירה הקיימת גם בתוך מסכתנו,
בין שתי המשניות בפרק ב'²²⁰ למשנתנו,**

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

אֶת הַנְּרוֹת'.
218 ובמשנה תמיד (פרק ג משנה ט) כתוב
תחילה '... מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוֹן הַמְּנוֹרָה...' ורק
אחר-כך (שם פרק ה משנה ד) כתוב 'מִי
שֶׁזָּכָה בְּקִטְרֹת...' ומסדר זה משתמע סדר
הפוך ממשנתנו. (ראה המשניות הנ"ל בדף
כה עמוד א ובדף לא עמוד ב).
219 על ייחוס משנתנו לרבי שמעון איש
המצפה, אך ורק בגלל שרבי שמעון איש
המצפה חולק במשנה אחרת במסכת תמיד
ולא שממש שמענו ממנו, אומר רש"י
במקום: '...ואין שיטה כזאת מצויה
בגמרא...'. (המצפה היא עיר קדומה ביהודה
אשר מקומה שנוי במחלוקת, ולפי אחת
הדעות היא שכנה בנבי סמואל של היום).
220 יש שתי משניות המופיעות בפרק ב'
העוסקות בפיס השני והשלישי בהם זכו
בעבודה כהנים שעלו בגורל. סדר העבודות
בשתי המשניות סותר את סדר העבודה
במשנתנו המקדימה את הקטרת הקטורת
להטבת הנרות במנורה. עניינן של המשניות
האלה הוא בעבודות שהוגרלו בפיס השני
והשלישי. בין העבודות שהוגרלו בפיס השני
הוגרלה עבודת דיִשּׁוֹן המנורה: '...ומי מְדַשֵּׁן
אֶת הַמְּנוֹרָה...' (משנה יומא פרק ב משנה ג),

ומפורש במשנה (כלים פרק א משנה א):
'אבות הטמאות, הַשָּׂרֵץ, וְשִׁכְבַּת זָרַע, וְטֹמֵא-
מֵת, וְהַמְצָרֵעַ בִּימֵי סָפְרוֹ, וְמִי חָטָאת שְׂאִין
בָּהֶם כְּדִי הַזֵּה, הָרִי אֱלוֹ מְטַמְּאִין אָדָם וְכָלִים
בְּמַנְעֵ, וְכָלִי חָרֵשׁ בְּאִוִּיר, וְאִינָם מְטַמְּאִין
בְּמִשְׁא'.

214 אף אם לא יגע בהם! וצריך שיתקיימו שני
תנאים לדין זה: 1. נושא שלא לצורך הזאה
2. יש במי החטאת שיעור הזאה.
215 הזאת מי חטאת בשבת אסורה משום
'שבות' (פעולות שאינן באיסור תורה
מפורש אבל חז"ל אסרום נקראים - 'שבות').
דיון על הזאה בשבת מופיע במסכת עירובין
בסוף דף סח עמוד א.

216 ולא די במים שמרטיבים את דפנותיו של
הכלי או את תחתיתו, אלא צריך שיהיו
מספיק מי חטאת בתחתית הכלי 'כדי
שיטבול ראשי גבעולין'. רש"י כותב במסכת
נדה דף ט עמוד א: 'כדי שיטבול ראשי
גבעולין'. ולא שישפוק [שיסתפק] בקינוח'
וכן הוא כותב שם, דף יג עמוד ב: 'כלומר
כדי שיהא בהם כדי להזות, לבד [חוץ מ] מה
שהאזוב בולע'.

217 על פי המשנה שלנו משתמע שסדר
העבודה בכל יום במקדש היה שקודם '...
ומקטיר אֶת הַקִּטְרֹת...' ורק אחר-כך 'ומטיב

לאחר שהגמרא דנה במחלוקת בין

חכמים לבין אבא שאול²²⁴ בשאלה מהי העבודה שהפסיקה בין הטבת חמשת הנרות להטבת שני הנרות ומה טעם דבריהם, היא מביאה את יישובו של רב פפא²²⁵ לסתירה בין המשניות בפרק ב' למשנתנו²²⁶: לשיטת רב פפא משנתנו נשנית כדעת חכמים²²⁷ ואילו המשניות בפרק ב' הן כדעת אבא שאול²²⁸.

לדעת חכמים סדר ואופן זריקת דם

התמי ד²²⁹ הוא ב-"שתי מתנות שהן

מיישב אביי²²¹ באומרו שכל המשניות נישנו על פי שיטת חכמים, אלא שאת הטבת שבעת הנרות במנורה עשו בשני שלבים²²²: המשניות בפרק ב', המדברות על השלב הראשון²²³, מפרטות את הסדר המדויק והמלא של סדר העבודה, ואילו משנתנו מדברת, ללא כל הפירוט, על השלב השני בו הטיבו את שני הנרות הנותרים אחר הקטרת הקטורת – ואת שלב זה המשנה מתארת רק כחלק מהעבודה שעשה הכהן הגדול בשבעת ימי הפרשתו.

דף טו עמוד א

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

המפרש ר"ע מברטנורה: 'משמו של רבן יוחנן בן זכאי' (').
225 בסוף העמוד הקודם הגמרא הביאה את שיטת אביי ליישוב הסתירה.
226 משנתנו מקדימה את הקטרת הקטורת להטבת הנרות.
227 לדעת חכמים בהפסקה בין הטבה להטבה הייתה הקטרת הקטורת ומשנתנו מדברת על הטבת שני הנרות שנעשתה אחרי הקטרת הקטורת.
228 לדעת אבא שאול לפני הקטרת הקטורת הטיבו את כל שבעת הנרות. וכך שיטתו: קודם הטיבו חמישה נרות, זרקו את דם התמיד, הטיבו את שני הנרות האחרונים ורק אחר-כך הוקטרה הקטורת. ראה להלן דף לג עמוד ב.
229 יש קרבנות עולה הבאים כנדבה ויש הבאים כחובה. קרבן עולה בא רק מבהמה וצאן זכרים וכולו עולה (מוקטר) ונשרף על המזבח, דמו נזרק על חלקו התחתון של המזבח, מתחת לחוט הסיקרא. 'חוט-הסיקרא' הוא כינוי לפס בצבע אדום וברוחב טפח שהקיף את המזבח באמצעיתו. את דם קרבנות חטאת בהמה וקרבנות

ובין העבודות שהוגרלו בפ"ס השלישי, במשנה הבאה (שם משנה ד) הוגרלה עבודת הקטורת: '... תְּדָשִׁים לְקַטֵּר בְּאֹרֶן הַפִּסִּים...'.
סדר העבודות בשתי המשניות הפוך לסדר העבודה במשנתנו המקדימה את הקטורת להטבת הנרות.
221 אביי מיישב את הסתירה על פי שיטת חכמים האומרים שבין הטבה להטבה הייתה הפסקה להקטרת הקטורת, ולא כשיטת אבא שאול שבין שני השלבים הייתה הפסקה לזריקת דם התמיד (ראה עוד בגמרא דף לג עמוד ב וכן להלן שם).
222 לכל הדעות בין שני השלבים הייתה הפסקה בה עשו עבודה אחרת (ראה דף לג עמוד ב).
223 לפני הקטרת הקטורת ושבו הטיבו חמישה נרות.
224 התנא אבא שאול חי בדור השלישי לתקופת התנאים (ג'תת"ע – ג'תתצ"ה, 3895-3870 לבריאה, 135-110 לספירתם). נראה שראה את הבית בבניינו (חורבן בית שני היה בשנת ג'תת"ל - 3830 לבריאה), בן דורם של רבי עקיבא, ורבי ישמעאל וקיבל מרבן יוחנן בן זכאי (על פי פרקי אבות פרק ב משנה ח: 'אבא שאול אומר משמו...') [ואומר

ולחוד על צידו הדרומי²³³ - כמתנת הדם בקרבן חטאת²³⁴.

דף טו עמוד ב

דם התמיד ניתן על המזבח רק על מקום שמתחתיו יש יסוד²³⁵ למזבח, וזו הסיבה שהמתנה הראשונה ניתנה על הקרן הצפונית מזרחית ולא על הקרן המזרחית

ארבע²³⁰ - כזריקת כל דם קרבן עולה²³¹: מתנת הדם הראשונה הייתה מגיעה לצד המזרחי ולצד הצפוני של המזבח, והמתנה השנייה הייתה מגיעה לצד המערבי ולצד הדרומי של המזבח.

לדעת רבי שמעון איש המצפה נעשתה המתנה הראשונה של דם התמיד כמו כל קרבן עולה²³² אך המשך מתן דם התמיד היה לחוד - על הצד המערבי של המזבח,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

השנייה הייתה מגיעה באחת גם לצד המערבי וגם לצד הדרומי של המזבח.
²³⁴ שלא כמו בעולה שדמה נזרק על החלק התחתון של המזבח מתחת לחוט הסיקרא, דם קרבן החטאת ניתן על כל אחת מקרנות המזבח בנפרד ולמעלה מחוט הסיקרא. על פי רבי שמעון איש המצפה, האופן בו נעשתה המתנה הראשונה של דם התמיד, הוא כמו כל קרבן עולה אלא שאת המשך מתנת הדם הוא מְשִׁנֶּה לשתי מתנות נפרדות אחת לצד המערבי ואחת לצד הדרומי של המזבח כבמתן דם קרבן חטאת. את טעמו של רבי שמעון איש המצפה, המְשִׁנֶּה את המשך מתן דם התמיד כבמתן דם החטאת, מסביר רבי יוחנן (בשם חכם מבית מדרשו של רבי ינאי) כלימוד מהמילים: '... לְחַטָּאת לַה' עַל-עֹלֹת הַתִּמְיָד...' שבפסוק 'וְשִׁעִיר עִזִּים אֶתְּךָ לְחַטָּאת לַה' עַל-עֹלֹת הַתִּמְיָד' (במדבר פרק כח פסוק טו). על פי לימוד זה יש לעשות בעולת התמיד, במתנה הראשונה, כמעשה עולה (כי הוא הקרבן המוקרב), אבל את ההמשך, בקרן הנגדית, יש לעשות כמעשה החטאת (כנלמד מהפסוק).

²³⁵ היסוד הוא כעין מדרגה בגובה אמה וברוחב אמה שלא הקיף את כל המזבח, ובעיקר, שלא היה מתחת לקרן המזרחית דרומית (ראה באיור להלן ובמסכת זבחים דף נג עמוד ב).

עולת העוף זרקו מעל לחוט הסיקרא ודם שאר סוגי הקרבנות נזרק למטה מחוט הסיקרא.

²³⁰ פירוש "שתי מתנות שהן ארבע" הוא שבשתי מתנות הדם (=זריקות דם) מתוך הכלי על המזבח הגיע הדם לכל ארבעת צדי-המזבח. הכהן היה זורק את הדם מהכלי על שני מקצועות נגדיים של המזבח (מקצוע הוא 'הזווית' שבין כל שני קירות המזבח. בהסתכלות גיאומטרית נאמר שזהו הקו הישר הנוצר ממפגש של כל שתיים מפאות המזבח). המתנה האחת של הדם ניתנה על מקצוע אחד באופן שהדם הגיע לשני צידי המזבח, ובמתנה השנייה, על המקצוע הנגדי, הדם הגיע לשני קירות המזבח האחרים כך שבשתי מתנות - הדם הגיע לכל ארבעת צדדי המזבח.

²³¹ ראה נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר לעיל דף יב עמוד א שקרבן התמיד הוא קרבן עולה הבא כקרבן ציבור שהוקרב בבית המקדש פעמיים בכל יום: פעם בבוקר - והוא נקרא 'תמיד של שחר', ופעם בין הערביים והוא נקרא 'תמיד של בין הערביים'.

²³² על אופן ומקום מתנת הדם הראשונה רבי שמעון איש המצפה אינו חולק על חכמים וגם לדעתו מתנה ראשונה הייתה מגיעה גם לצד המזרחי וגם לצד הצפוני של המזבח.
²³³ יוצא שלדעת רבי שמעון איש המצפה היו שתי מתנות נוספות על הראשונה: אחת על הצד המערבי ואחת על הצד הדרומי של המזבח, וזה שלא כדעת חכמים שהמתנה

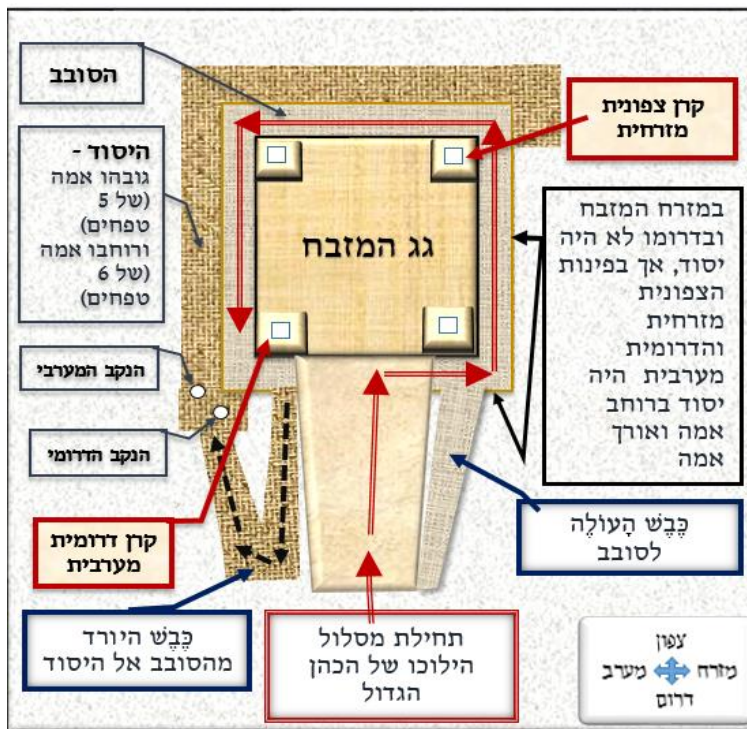
המזרחית דרומית שמתחתה אין יסוד, ולכן המשיך בהליכתו ימינה לקרן הבאה היא הקרן הצפונית מזרחית ושם נתן את המתנה הראשונה ובמתנה זו הגיע הדם על הקיר הצפוני ועל הקיר המזרחי של המזבח. אחר המשיך בהליכתו ועבר על פני הקרן הבאה, היא הקרן הצפונית מערבית והמשיך עד שהגיע אל הקרן המערבית דרומית שעליה נתן את הדם שהגיע אל הקיר המערבי ואל הקיר הדרומי - ראה התרשים להלן:

דרומית - למרות שאליה הכהן הגיע בראשונה - משום שמתחתה לא היה יסוד.

מאחר שהכהן הנותן את הדם חייב בהליכתו לפנות תמיד לימין, לפי הכלל

של רמי בר יחזקאל²³⁶ שבכל עבודות הקדש 'כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין - למזרח', הכהן עלה בכבש המזבח הנמצא בצד דרום ופנה ימינה לכיוון מזרח, שם הגיע תחילה לקרן

תרשים מסלול הילוכו של הכהן הגדול וסדר מתן הדם

דף טז עמוד א²³⁷.

הגמרא מביאה באריכות סתירה בין המשנה במסכת 'מדות' ²³⁸ למשנה במסכת 'תמיד' ²³⁹ בנוגע למיקומן של

הלשכות שהיו בבית המוקד ²⁴⁰,
התרשימים בעמוד הבא מסבירים סתירה
זו :

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

240 בית המוקד היה מבנה גדול שחציו נבנה בתוך העזרה וחציו מחוץ לעזרה (ראה להלן בתרשים הכללי של מבנה בית המקדש השני). בכל אחת מארבע פינותיו הייתה לשכה: שתיים בחלק המקדש בקדושת העזרה – לשכת הטלאים ולשכת אופי לחם הפנים, ושתיים מחוץ לעזרה - לשכת בית המוקד וגניזת אבני המזבח ולשכת החותמות והירידה לבית הטבילה שאינם קדושים בקדוש העזרה. בבית המוקד הייתה מדורה שדלקה באופן קבוע כדי שיתחממו בה הכהנים לאחר טבילתם. (ראה רש"י במקום, ספרי זוטא פרק טו, הכתב והקבלה שמות פרק לה, רמב"ם בפירושו למשנה שבת ובגמרא בדף כא עמוד ב).

פירוט הלשכות: לשכת הטלאים - בה היו הטלאים המיועדים לקרבן התמיד שנבדקו ממומים. לשכת עושי לחם הפנים – בה לשו ואפו את 'לחם הפנים'. לשכת העצים – בה בדקו כהנים בעלי מום את העצים למערכה שלא יהיו בהם תולעים. לשכת גניזת אבני המזבח – כאן גנזו מלכי בית חשמונאי את אבני המזבח שטמאו היוונים.

237 להלן מובאים עיקרי דפי הגמרא - החל מסוף דף טו עמוד ב עד דף יז עמוד ב - במרוכז ובאמצעות איורים המסכמים את הנלמד מדפים אלה. רוב עניינם של דפים אלה הוא משניות ממסכת 'מדות' העוסקות במבנה בית המקדש, חלקיו השונים ומידותיהם. הגמרא מביאה את המשניות כדי להוכיח שהן נלמדות לפי שיטת התנא רבי אליעזר בן יעקב ולא לפי שום תנא אחר

238 משנה מידות פרק א משנה ו: 'וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּבֵית הַמוֹקֵד, כְּקִיטוֹנוֹת פְּתוּחוֹת לְטָרְקִלִין, שְׁתֵּי בְּקֶדֶשׁ וּשְׁתֵּי בַחֲלִי, וְרֹאשֵׁי פֶסְפָּסִין מִבְּדִילִין בֵּין קֶדֶשׁ לַחֲלִי. וְיָמָּה הָיוּ מְשֻׁמְשׁוֹת? מִעֲרַבִּית דְּרוּמִית, הִיא הָיְתָה לְשִׁכַּת טָלָאֵי קָרְבָּן. דְּרוּמִית מְזֻרְחִית, הִיא הָיְתָה לְשִׁכַּת עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים מְזֻרְחִית צְפוֹנִית, בָּהּ גִּנְזוּ בְּנֵי חֲשְׁמוֹנָאֵי אֶת אֲבָנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁשֶּׁקְצוּם מַלְכֵי יוֹן. צְפוֹנִית מִעֲרַבִּית, בָּהּ יוֹרְדִים לְבֵית הַטְּבִילָה: '

239 משנה תמיד פרק ג משנה ג: 'אָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהִבֵּיאוּ טָלָה מִלְּשַׁכַּת הַטָּלָאִים. וְהָרִי לְשַׁכַּת הַטָּלָאִים הָיְתָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מִעֲרַבִּית. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת לְשַׁכַּת הַטָּלָאִים, וְאַחַת לְשַׁכַּת הַחוֹתְמוֹת, וְאַחַת לְשַׁכַּת בֵּית הַמוֹקֵד, וְאַחַת לְשַׁכַּת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים'

תרשים מיקומן של הלשכות על פי המשנה ב'תמיד'

צפון

מז

דר

מע

1. מיקומה של לשכת הטללים במשנה 'תמיד' אינו תואם את מיקומה במשנה מדות²⁴¹,
2. רק מיקומה של לשכת הטללים מופיע במדויק.
3. מיקום שאר הלשכות אינו מובא במשנה זו.

תרשים מיקומן של הלשכות על פי המשנה ב'מידות'

צפון

מז

דר

מע

1. במשנה 'מידות' מופיע במדויק המיקום של כל לשכה ולשכה החל מלשכת הטללים וכיוון מנייתן.

לפי הדעה שלשכות אלה שימשו ליותר ממטרה אחת, וכן ראה את מיקומה המרוחק של לשכת הטללים ביחס לקיר הדרומי. בתרשים להלן מובאת הגדלה מהתרשים הכללי של בית המקדש בו מתואר בית המוקד ומיקומו (ראה שם מספר 22).

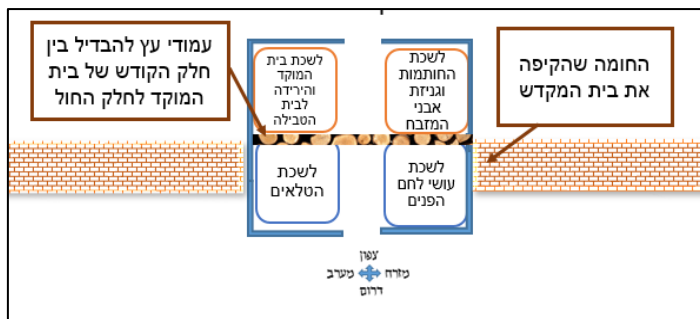
הגמרא קבעה²⁴² שלפי שתי המסורות – ב'מידות' ו'בתמיד' – נמצאת לשכת הטללים בדרום מערב לבית המוקד ולשכת עושי לחם הפנים נמצאת בדרום מזרח. שתי לשכות אלה היו בחלק המקדש של בית המוקד משום ששם עסקו בקדש. באיור להלן ניתן לראות שלכל לשכה בצפון יש שני שמות, זאת

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

²⁴² ללימוד זה חוזרת הגמרא בדף יז עמוד ב, אך לשם רצף הלימוד על לשכות בית המוקד – הוא מובא כאן.

²⁴¹ את סתירה זו מיישבת הגמרא באומרה שאת משנה מידות שנה רבי אליעזר בן יעקב החולק על סתם משנה של תמיד.

תרשים מיקומן של הלשכות בבית המוקד למסקנת הגמרא

גובה כל הפתחים שהיו בהר הבית ובמקדש היה עשרים אמה ורוחבם עשר אמות – חוץ מפתח האולם שגובהו היה ארבעים אמה ורוחבו עשרים אמה.

הכותל המזרחי של חומת הר הבית היה הנמוך מכל כותלי המבנים שהיו על הר הבית כדי שהכהן השורף את הפרה על הר הזיתים יוכל לראות את פתח ההיכל בשעה שהוא מזה מדם הפרה מול פתח ההיכל.

תרשים כללי של עזרת הנשים והלשכות שבה

בעזרת נשים²⁴³,
שהייתה במזרחו
של בית המקדש,
היו ארבע לשכות
שעמדו בארבע
פינות העזרה. גודל
כל אחת מהלשכות
היה ארבעים אמה
על ארבעים אמה
ולא הייתה להם
תקרה²⁴⁴.

המקרא לתרשים מופיע בעמוד הבא.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לעשן הרב שהיה בשטח עזרת הנשים להתפזר מעלה. העשן עלה גם מלשכת הנזירים, שם בישלו את שלמי הנזיר ושרפו את שיער הנזיר מתחת לדוד השלמים, וגם מעשן בישול זבח שלמי העם. בישול זבח שלמי העם נעשה על כותל אבנים חלול עם פתחים עליונים שהיה סביב הלשכות. על פתחים אלה שפתו את הקדירות שבושלו בהם זבחי השלמים שהביאו העם. להוציא את החזה והשוק - שניתנו מתנה לכהנים - שאר בשר השלמים היה נאכל לבעלים. בהיות השלמים קדשים קלים מותר - אף לישראלים - לאוכלם בעזרת נשים וגם מחוצה לה עד חומות ירושלים (ראה פרק מו בספר יחזקאל).

243 'עזרת-נשים' נקראת גם 'העזרה החיצונה' להבדילה משטח 'העזרה הפנימית' שהיא השטח המקיף את מבנה ההיכל וקדש הקדשים. עזרת הנשים לא נתקדשה בקדושת מקדש וקדושתה כקדושת הר הבית. הייתה בנויה בתבנית ריבוע שאורך צלעו מכותל לכותל היה מאה שלושים וחמש אמה. שמה בא לה משום שרק אל עזרה זו הותרה כניסת נשים. בהיקף עזרת הנשים היה יציע (גזוזטרה) אליו עלו הנשים כדי להשתתף בשמחת בית השואבה.

244 'אַרְבַּע לִשְׁכוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקוֹעוֹתֶיהָ שֶׁל אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים אָמָה - וְלֹא הָיוּ מְקוֹרוֹת...' (משנה 'מדות' פרק ב משנה ה). הלשכות לא היו מקורות כדי לאפשר

בישלו במקום קדוש). שם גם גילוהו הנזירים את שערם ושרפו אותו על האש שתחת דוד השלמים.

3. **לשכת השמנים** - בה שמרו את היין לנסכים ואת השמן למנחות ולמנורה.

4. **לשכת המצורעים** - בה היה מקווה בו טבלו המצורעים ביום השמיני לטהרתם²⁴⁶.

מקרא לתרשים הכללי של עזרת הנשים והלשכות שבה :

1. **לשכת העצים** - בה הכינו כהנים בעלי-מום את העצים למערכה ובדקו שלא יהיו בהם תולעים²⁴⁵.

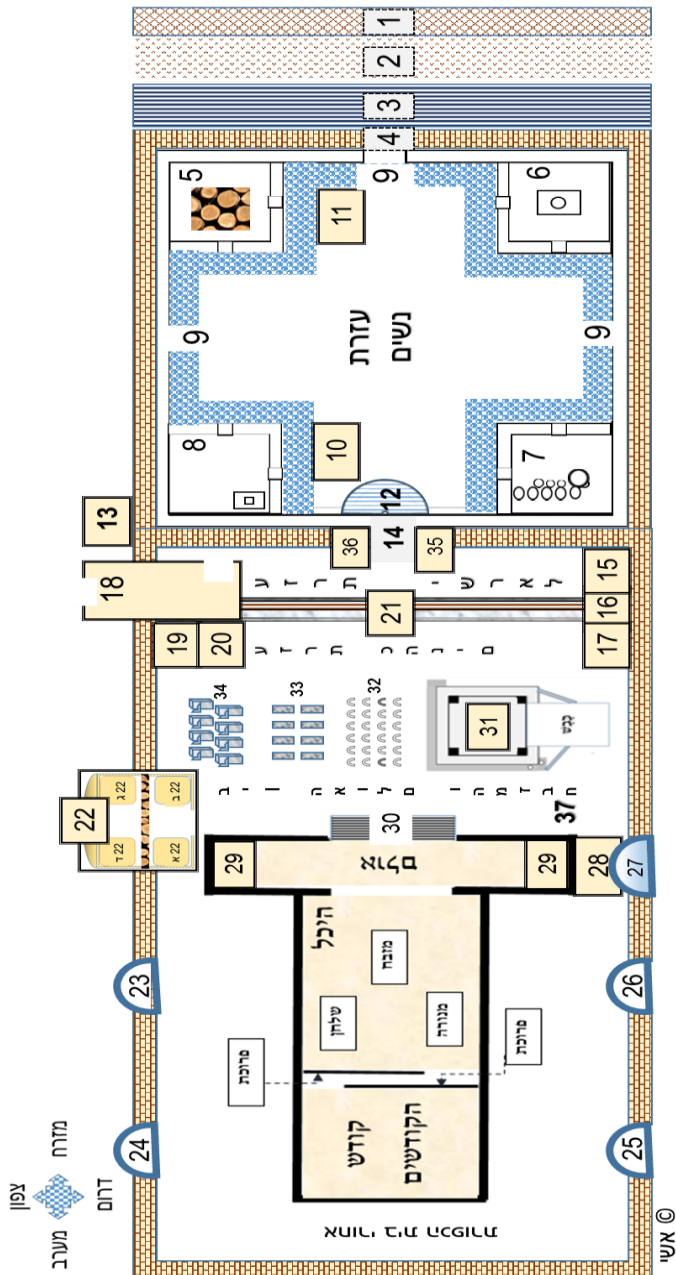
2. **לשכת הנזירים** - בה היו הנזירים מבשלים את קרבן השלמים שלהם וממנו נתנו את הזרוע הבשלה לכהן (לכן

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

תנוך אוזנו הימנית ואת בוהן ידו הימנית ואת בוהן רגלו הימנית על מנת שהכהן יזה על איברים אלה מדם קרבן האשם שהביא. כל אדם - אפילו אם הוא טהור - שמכניס לעזרה אפילו רק איבר אחד של גופו - חייב לטבול כאילו עומד להכניס לעזרה את כל גופו - (ראה להלן דף לא עמוד א).

245 כהן בעל מום פסול לעבודה אחרת, נוטל חלק בקדשים הנאכלים ומותר לו לאוכלם. לכהנים הפסולים מסיבה אחרת אסור לעסוק בכך.
246 על אף שיום קודם לכן טבל המצורע כדי שתותר לו הכניסה להר-הבית ולעזרת הנשים, הוא טובל שוב בלשכת המצורעים כדי שיוכל להכניס לעזרה את

תרשים כללי של בית המקדש השני לפי רש"י

מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני²⁴⁷

1. הסורג – מחיצה בגובה עשרה טפחים העשויה מפסי עץ היוצרים בה נקבים. הסורג היה לפני חומת הר הבית והקיף את חומת העזרה. לדעת רש"י הסורג עמד רק בצד המזרחי.
2. החיל – הוא השטח ברוחב עשר אמות שהקיף את חומת העזרה מכל צדדיה, ויש דעות שהקיף רק משלושה צדדים (ראה דף טז עמוד א). בחיל שמרו חלק מהאפר מכל פרה אדומה שנשרפה: '... וְחֹלְקִים אוֹתוֹ [את האפר] לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים, אֶחָד נֶתַן בְּחִיל²⁴⁸, וְאֶחָד

נֶתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד הָיָה מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמֶרֶת' (משנה פרה פרק ג משנה יא).

3. שתיים עשרה מעלות – שתיים עשרה המדרגות שעולות מן החיל לעזרת נשים שגובהן הכולל מגובה החיל היה שש אמות - כל מדרגה הייתה בגובה חצי אמה.

4. שער עזרת נשים.

5. לשכת העצים - בה בדקו כהנים בעלי-מום את העצים למערכה כדי שלא יהיו בהם תולעים (כהן בעל מום פסול לעבודה אחרת, נוטל חלק בקדשים הנאכלים ומותר לו לאוכלם).

6. לשכת הנזירים - בה היו הנזירים מבשלים את קרבן השלמים שלהם ממנו נתנו את הזרוע הבשלה לכהן (לכן בישלו במקום קדוש). שם גם גילווח הנזירים את שערם ושרפו אותו על האש שתחת דוד השלמים.
7. לשכת השמנים - בה שמרו את היין לנסכים ואת השמן למנחות ולמנורה.

8. לשכת המצורעים - בה היו המצורעים טובלים ביום השמיני לטהרתם²⁴⁹.

9. גוזזטרא לנשים – הגוזזטרא היא יציע

שהקיף את כל עזרת הנשים ועליו עמדו הנשים בשמחת בית השואבה. להלכה אומר הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק ו: '... כל האכסדראות והסבכות היוצאות מן הכתלים שהיו במקדש של אבן היו לא של עץ', הראב"ד בהשגותיו שם אומר: '... גוזזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה הייתה'.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

(במדבר פרק יט פסוק ט) (רע"ב).
249 ראה פירוט העניין להלן דף סב עמוד ב ובנוסף אסתר שם.

247 בנספח ה מובאת טבלת דרגות הקדושה שבארץ ישראל.

248 'אֶחָד נֶתַן בְּחִיל. לְמִשְׁמֶרֶת, כְּדִכְתִּיב וְהִיָּתָה לְעֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת

המשך (1) - מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני

10. מושב סנהדרין קטנה (בית דין של עשרים ושלושה דיינים) שליד שער עזרת ישראל.
11. מושב סנהדרין קטנה (בית דין של עשרים ושלושה דיינים) שליד שער עזרת נשים.
12. חמש עשרה המעלות – הן חמש עשרה מדרגות הבנויות כחצי גורן כנגד חמש עשרה מזמורי שיר המעלות שבתהילים. מדרגות אלה חיברו בין עזרת הנשים לעזרת ישראל ועליהן עמדו הלויים בשמחתבית השואבה בשעה ששרו. גובה כל מדרגה היה חצי אמה, כך שגובהן מעזרת נשים לעזרת ישראל היה שבע וחצי אמות.
13. לשכת בית האבן אליה הופרש הכהן השורף את הפרה האדומה. התוספות בד' 'חוץ' אומרים שלשכת בית האבן הייתה בנויה בהר-הבית ולא בשטח המקדש כמו לשכת הפרהדרין.
14. שער ניקנור – דרכו היה מעבר מעזרת נשים לעזרת הכהנים דרך עזרת ישראל. על הנס שנעשה לדלתות שער ניקנור ראה בדף דף לח עמוד א.
15. לשכת המלח - מקום בו שמרו את המלח המיועד לקרבנות.
16. לשכת הפרווה - בה היו מולחים את עורות הקדשים. על גגה היה מקווה. לשכת הפְּרוֹה הייתה קדושה בקדושת עזרה משום שמיקומה היה בתוך העזרה.
17. לשכת המדיחין – בה היו מדיחים את הפֶּרֶשׁ מכרס הקרבן.
18. לשכת הגזית - כאן ישבה הסנהדרין הגדולה. לשכת הגזית הייתה בנויה מאבני גזית כשחלקה בקדש וחלקה בחול. (דף כה עמוד א). ב'חצי החול' ישבה הסנהדרין הגדולה, וכן ישב שם אחד מזקני הסנהדרין שערך את ההגדרה בין הכהנים שעמדו בחצי הקדש. ללשכת הגזית היו שני פתחים אחד לצד המזרחי ואחד לצד המערבי (בשרטוט הפתחים מסומנים במרובע לבן). אילו לא היה פתח גם בחלק המערבי הלשכה הייתה פתוחה רק לעזרה וישיבת זקן הסנהדרין הייתה אסורה.
19. לשכת הפרהדרין – נקראה גם: לשכת כהן גדול; לשכת העץ (על פי עיקר תוי"ט), לשכת בלווטי ולשכת פלהדרין- מקומה היה בצפון עזרת הכהנים מחוץ לשטח המקדש בקדושת 'עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית. ללשכת הפרהדרין הפרישו את הכהן הגדול שבעה ימים לפני יום הכיפורים (דף ב עמוד א, דף יט עמוד א).
20. לשכת הגולה - מקום הבאר ממנה שאבו מים לכל צרכי העזרה. נאמר במשנה 'מדות' פרק ה משנה ד: 'לְשַׁכַּת הַגּוֹלָה, שֶׁם הָיָה בּוֹר קָבֹועַ וְהַגִּלְגָּל נָתַן עָלָיו וּמִשָּׁם מְסַפְּקִים מֵיִם לְכָל הָעֶזְרָה'.
21. הדוכן - בזמן הקרבת קרבנות ציבור שקבוע להם זמן עמדו על הדוכן הלויים שרו וניגנו. ראה פירוט במסכת ערכין מדף י עמוד א עד דף יב עמוד א.
22. בית המוקד – בית המוקד היה מבנה גדול שחציו נבנה בתוך העזרה וחציו מחוץ לעזרה וגגו היה בנוי ככיפה. בכל אחת מארבע פינותיו הייתה לשכה: שתיים בחלק המקדש בקדושת העזרה – לשכת הטלאים ולשכת אופי לחם הפנים, ושתיים מחוץ לעזרה - לשכת החותמות וגניזת אבני המזבח, ולשכת בית המוקד והירידה לבית הטבילה, שאינם קדושים בקדוש העזרה. בבית המוקד הייתה מדורה שדלקה באופן קבוע כדי שיתחממו בה הכהנים לאחר טבילתם. (פירוט המבנה ראה דף טז עמוד א ובגמרא טו-יז).

המשך (2) - מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני

- 22 א. לשכת הטלאים.
- 22 ב. לשכת עושי לחם הפנים.
- 22 ג. לשכת החותמות וגניזת אבני המזבח.
- 22 ד. לשכת בית המוקד ולשכת הירידה לבית הטבילה.
- 23 שער הקרבן – דרכו הכניסו לעזרה את הקרבנות ששחיתם בצפון (דף יט עמוד א).
- 24 שער הניצוץ - לשער הניצוץ הייתה אכסדרה (מבואה מקורה על עמודים וללא קירות).
על שער הניצוץ הייתה בנויה עלייה - שם הכהנים שמרו למעלה והלויים שמרו למטה.
לפני שער הניצוץ היה החיל (דף יט עמוד א).
- 25 שער הַדְּלָקָה – דרכו הכניסו את העצים המיועדים להדלקה על המזבח. (דף יט עמוד א).
- 26 שער הקרבן – רש' אומר שאינו יודע מדוע קראו לו בשם זה (דף יט עמוד א). יש הסוברים שדרכו הכניסו את בכורות הבהמות שניתנו לכהנים ולכן גם נקרא שער הבכורות. שער בשם דומה נמצא ממול שער זה – בצפון (23 במקרא זה).
- 27 שער המים – עליו היה מקווה (דף יט עמוד א).
- 28 לשכת בית אבטינס – ללשכה זו הביאו את הכהן הגדול מלשכת פלהדרין כדי ללמדו ולהרגילו בעבודת הקטורת. שמה של הלשכה בא לה משם משפחת אבטינס שהיו אמנים ברקיחת הקטורת. יש דעה שהלשכה הייתה בנויה מעל שער המים (דף יט עמוד א).
- 29 בית החליפות – שתי לשכות זו מול זו - מקום בו גנזו את סכיני השחיטה (דף לו עמוד א).
- 30 שתיים עשרה מעלות – שתיים עשרה המדרגות שעולות מ'בין האולם והמזבח' אל פתח האולם. גובהן הכולל היה שש אמות - כל מדרגה הייתה בגובה חצי אמה. רוחב 'בין האולם למזבח' הוא עשרים ושתיים אמות.
- 31 המזבח החיצון – נקרא גם מזבח העולה.
- 32 עשרים וארבע הטבעות – טבעות בהן נעזרו להחזיק את הבהמה בשעת שחיטתה.
- 33 שמונה שולחנות שיש, בשתי שורות של ארבע כל שורה ובין שולחן לשולחן היה רווח של אמה. על שולחנות אלה הדיחו את הקרביים של הקרבנות לאחר שחיתם ולפני הקטרתם.
- 34 ננסין - עמודים עליהם תלו את הבהמות שנשחטו על מנת להפשיט את עורן. על כל עמוד היה מתקן לתליית הבהמה.
- 35 לשכת עושי חביתין - בה היו לשים ואופים את מנחת החביתין שהיה מביא הכהן הגדול פעמיים ביום.
- 36 לשכת פנחס המלביש - שימשה את הממונה על בגדי הכהונה.
- 37 הכיור – הכיור היה כלי מים גדול עשוי נחושת שעמד בעזרה בדרומו של בין האולם והמזבח. מימיו שימשו את הכהנים לקידוש ידיהם ורגליהם ולשאר העבודות שנדרש להן מים. בתחתית הכיור היו קבועים ברזים. הכיור הוא כלי שרת. ראה עוד על הכיור ושכלולו בדף לז עמוד א.

דף טז עמוד ב
חישוב רוחב ואורך העזרה - בין כותל האולם לכותל המערבי ²⁵⁰

אופן חלוקת האורך הכולל (באמות) מהקצה החיצוני של כותל האולם עד הקצה החיצוני של הכותל המערבי ²⁵² .		
מידה מצטברת	מידה	
5	5	כותל האולם
16	11	האולם עצמו
22	6	כותל ההיכל
62	40	אורך ההיכל עצמו
63	1	אמה טרקסין ²⁵³
83	20	אורך קדש הקדשים
89	6	הכותל החיצוני של קדש הקדשים
95	6	התא המערבי
100	5	כותל החיצוני של התא

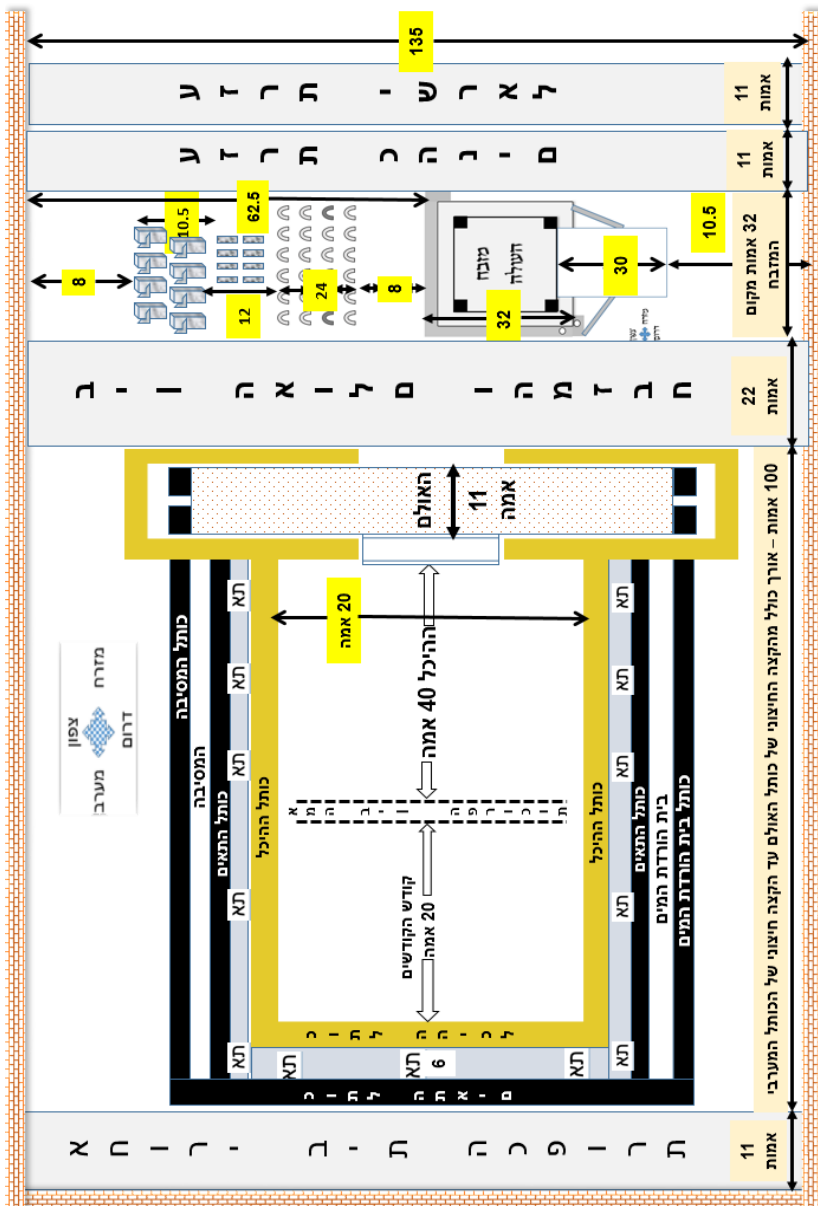
האופן בו מחושב, לפי רש"י, שרוחב העזרה הוא 135 אמות ²⁵¹ .		
מידה	מידה	מצטברת
10.5	10.5	מהכותל הדרומי לכבש המזבח
40.5	30	הכבש
72.5	32	המזבח
80.5	8	מהמזבח לטבעות
104.5	24	הטבעות
108.5	1	4 מהטבעות לשולחנות
112.5		4 השולחנות
116.5		4 מהשולחנות לננסין
127	10.5	ננסין
135	8	מהננסין עד לכותל הצפוני

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

זה שהוא קיר אבנים התומך בהר הבית.
253 בבית המקדש הראשון הבדיל בין הקדש
לקדש הקדשים כותל אבני גזית ברוחב
אמה שנקרא אֶמָה-טֶרַקְסִין

250 ראה השרטוט עם המידות בעמוד הבא.
251 ומחישוב זה מוכח שהמשניות נישנו על
ידי התנא אליעזר בן יעקב.
252 זהו הכותל המערבי של קדש הקדשים
ולא 'הכותל המערבי' המוכר כיום בשם

דף יז עמוד א
תרשים מידות הבית - מעזרת ישראל עד אחורי בית הכפורת

עמדה לכהן הגדול הזכות לעשות כל
עבודה שירצה²⁵⁵.

**הכהן הגדול נוטל, ראשון, חלק מן
הקדשים הנאכלים לכהנים - אף
בקרבנות שלא היה לו חלק
בהקרבתם²⁵⁶.**

דף יז עמוד ב

**בשבעת ימי הפרשתו הקריב הכהן
הגדול את הראש ואת הרגל של
קרבנות התמיד²⁵⁴ ובשאר ימות השנה**

דף יח עמוד א

משנה:

מִסְרוּ לוֹ זָקֵנִים מִזִּקְנֵי בֵּית דִּין, וְקוֹרִין לִפְנֵיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם, וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אִישִׁי
כֶּהֵן גָּדוֹל קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ, שְׁמָא שְׁכַחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לָמַדְתָּ'.
עֶרֶב יוֹם הַכִּיפּוּרִים שְׁחִירִית, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר מִזְרַח, וּמַעֲבִירִין לִפְנֵיו פָּרִים
וְאֵילִים וְכִבְשִׁים, כְּדִי שִׁיְהֶא מְכִיר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָּה.
כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, עֶרֶב יוֹם הַכִּיפּוּרִים עִם
חֲשֻׁכָּה, לֹא הָיוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ לֵאכֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּאֱכָל מְבִיא אֶת הַשְּׁנָה.

הכיפורים הכתובה בתורה²⁵⁷ ואומרים
לו, אישי כהן גדול, קרא אתה בפיו, שְׁמָא
שְׁכַחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לָמַדְתָּ.

**בכל שבעת ימי הפרשתו של הכהן
הגדול היו שניים מזקני הסנהדרין
קוראים לפניו את סדר עבודת יום**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ואומרים של תמידים - ושאר הנתחים
נעשין ע"י בני משמרה ואמר שכל עבודות
הללו נעשות על ידו כדי שימצא עצמו
ביוה"כ רגיל בעבודת היום ושלא ישנה
הסדר...!

255 חובת הכהן הגדול בעבודות, כמובא
במשנה, הייתה רק בשבעת ימי הפרשתו
אך בשאר ימות השנה הכהן הגדול לא
היה חייב באף לא אחת מהעבודות
המנויות.

256 'אף על פי שאינו מקריב' (על פי רש"י
במסכת הוריות דף יב עמוד ב ד"ה
'ונוטל').

257 ראה נספח א': פסוקי פרשת יום
הכיפורים, ויקרא פרק ט"ז

254 לדעת הרמב"ם הכהן הגדול הקריב את
כל איברי התמיד ולא רק את הראש
והרגל: 'כל שבעת הימים מרגילין אותו
בעבודות, זורק את הדם ומקטיר את
הקטרת ומטיב את הנרות ומקטיר איברי
תמיד על המזבח כדי שיהיה רגיל בעבודה
ביום הכיפורים' (רמב"ם הלכות עבודת
יום הכיפורים פרק א הלכה ה). לדעת
המאירי (בית הבחירה למאירי מסכת
יומא דף יד עמוד א) הכהן הגדול הקריב
רק את הראש והרגל משום שדי בהקרבת
הראש והרגל כדי להכינו להקרבה של יום
הכיפורים בו הוא יקריב את כל איברי
התמיד, ואת שאר האיברים הקריבו
בשבעת ימי הפרשתו הכהנים ששרתו
באותה משמרת: '...ומקריב ראש

כדוגמא לקניית הכהונה הגדולה בכסף, הגמרא מביאה את מינויו של יהושע בן גמלא לכהן גדול: כשהיה יהושע בן גמלא כהן הדיוט הוא קידש אשה אלמנה ועשירה מאוד בשם מרתא בת בייתוס. אשה זו שילמה למלך ינאי הרבה מאוד דינרי זהב תמורת מינויו של יהושע בן גמלא לכהן גדול²⁶⁰.

הבהמות שהעבירו לפני הכהן הגדול בערב יום הכיפורים היו פְּרִים, אֵילִים וּכְבָּשִׁים - שיש בהקרבתם כפרה גם על הכהן הגדול, גם על משפחתו וגם על כלל הכהנים שודאי מכיר הוא שיעשו תשובה - אבל את השעירים²⁶¹ שעתידיים לכפר על כל בני ישראל לא העבירו לפניו²⁶² - כדי לא להנמיך את רוחו של הכהן הגדול בכך שידאג שאינו מכיר את כל הישראלים ואם יעשו תשובה.

בבוקר יום ט' בתשרי, ערב יום הכיפורים, העמידו את הכהן הגדול בשער המזרחי של העזרה ושם העבירו לפניו פְּרִים וְאֵילִים וּכְבָּשִׁים אותן הוא עתיד להקריב ביום המחר, הוא יום הכיפורים.

בכל שבעת ימי הפרשתו של הכהן הגדול הוא רשאי לאכול ולשתות כרצונו אך בערב יום הכיפורים עם חשיכה לא היו מניחים לו לאכול הרבה מפני שאכילה מרובה מביאה לידי שינה²⁵⁸.

מה שנאמר בתורה: וְהִלַּחְתָּ הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו²⁵⁹ - ושהתפרש כגדול בכוח, גדול בְּנוֹי, גדול בחכמה, וגדול בעושר משאר הכהנים - נאמר על הכהנים הגדולים בזמן הבית הראשון, אבל מאמצע תקופת בית שני - שאז היו מקרים שהכהונה הגדולה הייתה נקנית בכסף - נמצאו גם כהנים גדולים שלא למדו ולא ידעו את סדר העבודה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הוא נשתכח תורה מִיִּשְׂרָאֵל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה ... התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים ... התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך... (ראה יותר במסכת בבא בתרא דף כא עמוד א).
²⁶¹ ביום הכיפורים היו מביאים שני שעירי עזים שניקנו מכסף הציבור ובגורל נקבע מי מהם יהא לה' - יוקרב חטאת וישרף, ומי ישלח לעזאזל.
²⁶² יש ברייתא האומרת שהעבירו גם את השעירים.

²⁵⁸ ובשינה עלול הוא לבוא לידי קרי וקרי פוסל לעבודה למשך כל יום הכיפורים (גם אם יטבול השכם בבוקר יצטרך לחכות עד הערב שמש כדי להיטהר). ראה עוד בגמרא דף כא עמוד א.
²⁵⁹ ויקרא פרק כא פסוק י: 'וְהִלַּחְתָּ הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר-יוֹצֵק עַל-רֹאשׁוֹ | שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְנִמְלָא אֶת-יָדוֹ לִלְבָּשׁ אֶת-הַבְּגָדִים אֶת-רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבִגְדָיו לֹא יִפְרָם'
²⁶⁰ על אף שנאמר שהכהונה הגדולה של יהושע בן גמלא נקנתה בכסף הוא לא היה רשע ואף מוזכר לטוב: 'דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא

דף יח עמוד ב

משנה:

מְסֻרוֹהוּ זִקְנֵי בֵּית דִּין לְזִקְנֵי כְּהֵנָּה, וְהַעֲלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אַבְטִינָס, וְהַשְׁבִּיעוּהוּ וּנְפָטְרוּ וְהָלְכוּ לָהֶם. וְאָמְרוּ לוֹ:
'אִישִׁי כֶּהֱן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעִין אָנוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂכַן שָׁמוּ בְּבֵית הַזֶּה, שֶׁלֹּא תִשְׁנֶה דְּבַר מִכָּל מָה שֶׁאִמְרָנוּ לָךְ' - הוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין.
אִם הִיא חֹכֶם - דּוֹרֵשׁ. וְאִם לֹא, תִּלְמִידֵי חֲכָמִים דּוֹרְשִׁין לִפְנֵיהּ.
וְאִם רְגִיל לְקֻרוֹת - קוֹרֵא, וְאִם לֹא, קוֹרֵין לִפְנֵיהּ. וּבִמָּה קוֹרִין לִפְנֵיהּ? בְּאִיּוֹב וּבְעֶזְרָא וּבְדַבְּרֵי הַיָּמִים. זְכָרֶיהָ בֶּן קְבוּטָל אוֹמֵר, פְּעָמִים הִרְבֵּה קָרִיתִי לִפְנֵיהּ בְּדִנְיָאָל.

לאחר שזקני הסנהדרין השביעו את הכהן הגדול 'ואמרו לו: אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך', הכהן הגדול פרש ובכה והם פרשו ובכו²⁶⁶.

בליל יום הכיפורים היה הכהן הגדול עוסק בדברי תורה לפי מידת השגתו:

בכל יום משבעת ימי הפרישה, לאחר שזקני הסנהדרין גמרו ללמד את הכהן הגדול²⁶³, מְסֻרוֹהוּ זִקְנֵי בֵּית דִּין לְזִקְנֵי הַכֹּהֵנָה שֶׁהֶעֱלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אַבְטִינָס²⁶⁴.

ערב יום הכיפורים²⁶⁵ העלו את הכהן הגדול לעליית בית אבטינס ושם השביעוהו שלא ישנה את סדר הקטרת הקטורת.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הפרישה ש'מסרוהו בית דין לזקני כהונה בערב יום הכיפורים והוליכוהו לעליית בית אבטינס, שהם היו הַבְּשָׁמִים [המומחים לעשיית הקטורת במתכונתה המדויקת, כדי ללמוד חפינה [כיצד נעשית חפינת הקטורת] . והוא ענין מה שנאמר וּמִלֵּא חֲפָנֵיו קֶטֶרֶת סָמִים דָּקָה [ויקרא פרק טז פסוק ב] וגו' (בית הבחירה למאירי מסכת יומא דף יח עמוד ב).
²⁶⁶ את הסיבה לבכיים מביאה הגמרא בעמוד הבא.

²⁶³ כמובא במשנה הקודמת.
²⁶⁴ עליית 'בית אבטינס' הייתה אחד משלושת המקומות שהכהנים שמרו בבית המקדש (משנה תמיד פרק א משנה א). מסומן במספר 27 בתרשים הכללי של בית המקדש. נקראה גם 'לשכת הכהן הגדול' על שום שהכהן הגדול למד שם כיצד לחפון את הקטורת. אבטינס היה ראש משפחת האומנים של עשיית הקטורת וּבְעֶלְיָהּ זו נעשה פְּטוּם הקטורת (פְּטוּם = רָקָחוּ את הקטורת).
²⁶⁵ זו הייתה הפעם האחרונה בשבעת ימי

המיוחדת והקשה²⁶⁹.

רב פפא אומר²⁷⁰ שלכהן הגדול היו שתי לשכות בעזרה: אחת הייתה לשכת פרהדרין²⁷¹ והשניה הייתה לשכת בית אבטינס²⁷² - אך אינו יודע מי מהן הייתה בצפון העזרה ומי מהן בדרומה.

המשניות אותן מביא רב פפא לא מפרטות את כל הלשכות שהיו בעזרה²⁷³ אלא רק מוכיחות - על פי

אם היה חכם, דורש. ואם לאו, תלמיד חכמים דורשין לפניו. ואם רגיל לקרות, קורא. ואם לאו, קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב ובעזרא ובדברי הימים. וזכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל²⁶⁷.

דף יט עמוד א

זקני הכהונה העלו את הכהן הגדול לעליית בית אבטינס²⁶⁸ כדי שילמד את דיני הקטרת הקטורת ואופן חפינתה

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

²⁷³ להלן שמות הלשכות שמובאים בדברי רב פפא על פי המשניות במדות:

א. לשכת הגולה - מקום הבאר ממנה שאבו מים לכל צרכי העזרה. נאמר במשנה מידות פרק ה משנה ד: 'לשכת הגולה, שם היה בור קבוע, והגלגל נתון עליו, ומשם מספיקים מים לכל העזרה'.

ב. לשכת הגזית - בה ישבו חברי הסנהדרין הגדולה. שמה בא לה משום שהייתה בנויה מאבני גזית מרובעות. הישיבה בעזרה מותרת (הלכה למשה מסיני) רק למלכי בית דוד ולא לשום אדם אחר, ולכן לשכת הגזית נבנתה חציה בעזרה (בקדש) וחציה מחוץ לעזרה (בחול), וכך יכלו הסנהדרין לשבת בחצי הבנוי בחלק החולין - מחוץ לעזרה.

ג. לשכת המדיחין - מיקומה היה בדרום העזרה ממזרח ל-שער המים' ובה היו מדיחים (שוטפים) את הפרש מכרס הקרבן.

ד. לשכת המלח - מקום בו שמרו את המלח המיועד לקרבנות.

ה. לשכת הפרווה - בה היו מולחים את עורות הקדשים. עוד על לשכת המלח ולשכת הפרווה ראה תוספות מסכת מנחות דף כא עמוד ב ד"ה 'בלשכת המלח'.

ו. לשכת עושי חביתין - מיקומה היה במזרח

²⁶⁷ התלמוד ירושלמי במסכת יומא אומר שקראו לפני הכהן הגדול '...במשלי ובתילים [ובתהילים] מפני שטעמן [פירושם] מפיג את השינה...' רש"י כאן מפרש בדרך זו ואומר: 'באיוב ובעזרא וכו' - שהן דברים ממשיכין את הלב לשומען, ואין שינה חוטפתו'. וכך אנו למדים שהקריאה דווקא מספרים אלה המחייבים תשומת לב לתוכנם היא המפיגה [המפחיתה] את עוצמת הרצון לישון ואולי עד להיעלמותו.

²⁶⁸ כאמור לעיל בעליית 'בית אבטינס' היו האומנים של עשיית הקטורת.

²⁶⁹ החזרת הקטורת מתוך הגזיף (כלי שרת כעין ספל) לתוך ידיו של הכהן הגדול הייתה נעשית בעזרת ראשי אצבעותיו או שיניו ובעזרת האגודל וזו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש' (ראה בגמרא דף מט עמוד ב [ולא כמובא בכל הדפוסים שכתבו ברש"י 'דף מז עמוד ב', משום שבדף מז עמוד ב מדובר בקמיצת המנחה, שאומנם אף עליה נאמר 'זו היא מעבודות קשות שבמקדש', אך לענ"ד יותר נכון כפי שאני מפנה לדף מט עמוד ב משום ששם מדובר בעניינינו שהוא חפינת הקטורת]).

²⁷⁰ על פי המשנה במדות פרק ה משנה ג-ד.

²⁷¹ ששימשה את הכהן הגדול לשינה בשבעת ימי פרישתו.

²⁷² כאמור, שם למד את חפינת הקטורת.

בהליכתו מאחת לשנייה. להטרכת הכהן הגדול יש שתי סיבות: האחת שאם הוא צדוקי הוא יפּרוש בגלל הטורח - ופרישתו ודאי רצויה, הסיבה השנייה היא שלא תזוח²⁷⁵ דעתו עליו - ואין זה משנה אם הוא לא צדוקי.

דף יט עמוד ב

כְּשֶׁהִשְׁבִּיעוּ זַקְנֵי הַסַּנְהֶדְרִין אֶת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל 'וְאָמְרוּ לוֹ, אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין' לא היה בכוונת דבריהם לעשותו שליח לעבודות במקדש²⁷⁶ אלא כל כוונתם הייתה לעשותו שְׁלוּחַם שיחתחייב לפרש את השבועה רק כפי שהם ובית הדין מתכוונים - ולבל יפרש את דבריהם כפי שהצדוקים²⁷⁷ מפרשים

פירוט הלשכות המוזכרות בהן ומיקומן - את דעת רב פפא שהיו לכהן הגדול שתי לשכות: אחת בצפון העזרה ואחת בסמוך לשער המים בדרום העזרה.

רב פפא חישב - על פי סדר יומו של הכהן הגדול בשבעת ימי הפרישה, את מידת הטורח של הכהן הגדול כדי למלא חובותיו בעבודת הקדש ובצרכיו האנושיים²⁷⁴ - ומצא שהטורח המועט ביותר יהא אם נקבע שלשכת פרהדרין בדרום העזרה ולשכת בית אבטינס בצפון העזרה. אך הגמרא דוחה את נסיון רב פפא: אם השיקול הוא כדי שיהא טורח מועט לכהן הגדול, היו צריכים להצמיד את שתי הלשכות, או לתת לו רק לשכה אחת! מכאן ששתי הלשכות מוקמו באופן מכוון בשני צדי העזרה כך שלכהן הגדול כן תהא טירחה מרובה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מאשליה עצמית. ²⁷⁶ גם בית דין לא יכולים למנות את הכהן הגדול כשליח למעשה הנעשה בשליחות שמיים משום שהם עצמם אינם רשאים לעשות את עבודות יום הכיפורים בעצמם. עבודות יום הכיפורים נעשות אך ורק על ידי הכהן הגדול על פי מה שציווהו ה' בתורה - וכן הדבר גם באופן הרגיל: אין אדם - שְׁחָלָה עליו מגבלת דין לעשות מעשה מסוים - יכול למנות שליח למעשה שאינו יכול לעשותו בעצמו. דיון דומה יש במסכת נדרים דף לה עמוד ב. הגמרא שם אומרת שמותר לכהן הדייט שהדיר הנאה את חברו, בעל הקרבן, להקריב את הקרבן משום שהכהן אינו שליח חברו אלא שליח ה' שציווהו להקריב קרבנות ישראל. וכן במסכת קידושין דף כג עמוד ב: '...דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו...'

²⁷⁷ שאמרו ופירשו לא נכון שיש לשים את

העזרה מדרום ל'שער ניקנור' ובה היו לשים ואופים את מנחת החביתין שהיה מביא הכהן הגדול פעמיים ביום.

ז. לשכת פלהדרין; נקראה גם: לשכת כהן גדול; לשכת העץ (על פי עיקר תוי"ט), לשכת בלווטי ולשכת פרהדרין. מיקומה היה בצפון עזרת הכהנים מחוץ לשטח המקדש בקדושת 'עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית בה ישבה הסנהדרין הגדולה. אל לשכה זו הפרישו את הכהן הגדול שבעה ימים לפני יום הכיפורים.

ח. מיקומה של לשכת פנחס המלביש היה מימין ל'שער ניקנור' והיא שימשה את הממונה על בגדי הכהונה.

²⁷⁴ רב פפא השווה את הטורח הנדרש כאשר לשכת פרהדרין בדרום העזרה ולשכת בית אבטינס בצפון העזרה - לטורח הנדרש כאשר לשכת פרהדרין בצפון העזרה ולשכת בית אבטינס בדרום העזרה.

²⁷⁵ במצב של זְחִיחוּת דעת יש לאדם הרגשת ביטחון מופרז ומצב רוח מרומם הנובעים

- ומשהשביעוהו זקני הסנהדרין בוטלה בכך גם מחשבתו הצדוקית (אם הייתה).

לאחר שזקני הסנהדרין השביעוהו ונִפְטְרוּ וְהָלְכוּ לָהֶם... הוא פֹּרֵשׁ וּבֹכֶה, וְהָן פֹּרֵשִׁין וּבֹכִין: - הוא בוכה משום שנחשד כצדוקי, והם בוכים משום שחוששים להיענש בגופם על שחשדו בכשרים 'דאמר רבי יהושע בן לוי כל

החושד בכשרים לוקה בגופו²⁷⁸.

השבעתו של הכהן הגדול נבעה מהחשש שמא הכהן הגדול הינו צדוקי ולכן ישים את הקטורת על הגחלים לפני הכניסה לקדש קדשים²⁷⁹. הגמרא מביאה ברייתא בעניין זה המספרת מעשה בכהן גדול צדוקי²⁸⁰.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הקטורת על הגחלים ולהיכנס עם ענן הקטורת מההיכל לקדש הקדשים.
278 ויש מפרשים שבכו על שהם רואים בצערו של הכהן הגדול.
279 הצדוקים אינם מקבלים עליהם את התורה שבעל פה כמו גם שאינם מפרשים נכון את שאמרה התורה בספר ויקרא פרק טז פסוקים יב-יג: 'וְלָקַח מִלֵּא-הַמִּזְבֵּחַ חֲזָזִי-אֵשׁ מִעַל הַמִּזְבֵּחַ וְהִבִּיא מִבֵּית לִפְנֵי הָאֵשׁ וְנָתַן אֶת-הַקְטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי הָאֵשׁ וְנָתַן אֶת-הַקְטֹרֶת אֶת-הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת'. לדעת הצדוקים, צריך להיכנס עם ענן הקטורת לקדש הקדשים וזה בניגוד לדעת חכמים (=הפרושים) שיש לשים את הקטורת על הגחלים לאחר הכניסה לקדש הקדשים כפי שכתוב: '... וְהִבִּיא מִבֵּית לִפְנֵי הָאֵשׁ וְנָתַן אֶת-הַקְטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי הָאֵשׁ', כלומר, שהמצווה היא שהכהן קודם בא מבית לפרוכת ורק אחר כך הוא נותן את הקטורת לקיים שמעשה הקטרת הקטורת יהא לִפְנֵי הָאֵשׁ (ראה לימוד הגמרא להלן דף נג עמוד א שהכהן הגדול נותן את הקטורת על הגחלים אך ורק בקדש הקדשים ואסור לו לעשות כן כשעודו בהיכל). נימוק נוסף לדעתם של הצדוקים מדוע יש לשים את הקטורת על הגחלים לפני הכניסה לקדש הקדשים מובא בספרא, אחרי מות פרשה ב, פרק ג,יא 'אם לפני בשר ודם עושים כן, קל וחומר לפני המקום'. לשון הספרא שם: 'והביא אל מבית לפרוכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה' שלא יתקן מבחוח ויכניס

מבפנים, שהרי הצדוקים אומרים יתקן מבחוח ויכניס מבפנים, אם לפני בשר ודם עושים כן, קל וחומר לפני המקום, ואומר פִּי בָעֵנָן אֲרָאָה עַל-הַכֹּפֶרֶת, אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ה', אינו נותן אלא בפנים, אם כן למה נאמר כי בענן אראה על הכפורת מלמד שהיה נותן בה מעלה עשן, ומניין שהוא נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות, הא אם לא נתן בה (לא היה) מעלה עשן, או שחיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה'. עוד סטו הצדוקים מן הדרך בעניין פרה אדומה, חיבוט ערבה, ניסוך המים, בפירוש 'ממחרת השבת', טומאה, כתבי הקדש (ראה משנה מסכת ידים פרק ד משנה ו).

280 להלן המעשה בשינויי לשון זעירים: מעשה בכהן גדול צדוקי שעשה כדעת הצדוקים ושם את הקטורת על הגחלים לפני הכניסה לקדש הקדשים כשסיים יצא בשמחה גדולה. משראהו אביו הבין על מה בנו שמח ואמר לו: 'אף על פי שצדוקין אנו - מתיראין אנו מן הפרושים'. ענה לו בנו: 'כל ימי חיכיתי לקיים את 'כי בענן אראה על הכפרת' ועכשיו שבא לידי - לא אקיימנו?'. לא עברו אלא ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעין יוצאין מחוטמו. ויש אומרים: ביציאתו ניגף (מת בפתע פתאום). דתני רבי חייא: כמין קול נשמע בעזרה, שבא מלאך וחבטו על פניו. ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו,

בזמן קריאת הפרק הראשון של 'קריאת

שמע'²⁸¹ - אסור לרמוז לחבר בעיניים או בידיים, ומה שסימן רב בידו לחנן בר רבא היה בזמן קריאת הפרק השני וגם היה לצורך מצווה: שיקרא וילמד נכון את השם 'קבוטל' ולא כפי שאמר: 'רבי זכריה בן קפוטל'.

אסור למתפלל תפילת 'שמונה עשרה' להשמיע קולו בתפילתו - ואפילו לאוזניו אסור - אלא יתפלל כתפילת חנה שְׁקוּלָה לא נשמע ורק שפתיה נעו²⁸².

נֶפֶךְ-אַסְתֹּר

פרק שלישי: 'וְיֹאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֵר: דְּבָר אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת אֱלֹהֵינוּ וְעִשּׂוּ לְהֵם צִיצִית עַל-כִּנְפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנִתְּנוּ עַל-צִיצִית הַכִּנֹּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת יְהוָה וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְלֹא-תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתֵי וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיטֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם' (במדבר פרק טו פסוקים לז-לא).

²⁸² אומר השולחן ערוך הרב אורח חיים בהלכות תפלה סימן קא סעיף ג: 'ואם אינו יכול לכוין בלחש או שאינו יכול לכוין כל כך כמו בקול רם מותר להגביה קולו כדי לכוין יפה והוא שמתפלל בינו לבין עצמו אבל בצבור אסור להגביה קולו מפני שמטריד הצבור אלא אם אינו יכול לכוין בלחש ילך ויתפלל בביתו בקול ואפילו אם יכול לכוין בלחש כמו בקול אם משמיע קולו כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו נוסח התפלה מותר ואעפ"כ יותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לכוין ועכ"פ יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי שכל המגביה קולו הרבה ה"ז מנביאי השקר שנאמר בהם ויקראו בקול גדול. ומכל מקום ש"ץ המגביה קולו כדי לעורר הכוונה ולהשמיע יפה לבריות יפה הוא עושה שעיקר תפלת הש"ץ נתקנה בקול רם אבל אותם שעושים כן להראות קולם עושים שלא כהוגן'.

שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל.

²⁸¹ שלושה פרקים יש ב'קריאת שמע':

פרק ראשון: 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אחד: וְאֶהְיֶה אֵת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה הַיּוֹם עַל-לְבָבְךָ: וְשִׁנְנֶתָם לְבָבְךָ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַחְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְקִשַּׁרְתָּם לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבָתָם עַל-מִזְוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:' (דברים פרק ו פסוקים ד-ט).

פרק שני: 'וְהָיָה אִם-שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל-לְבָבְכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם: וְנִתְּתִי מִטֶּר-אֶרְצְכֶם בָּעֵת וְיָרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתִּי דִגְלָךְ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבִהְמֶתְךָ וְאִכְלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ: הִשְׁמַרְתָּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבָבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אֶף-יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יְהִי מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֵּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם: וְשָׁמַתֶם אֶת-דְּבָרֵי אֱלֹהֵינוּ עַל-לְבָבְכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם וְקִשַּׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל-יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְזַמְּתֶם אֹתָם אֶת-בְּיִינְכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַחְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבָתָם עַל-מִזְוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר לָהֶם פְּרִי הַשָּׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ:' (דברים פרק יא פסוקים יג-כא).

הַשֵּׁח שִׁיחַת חוֹלִין: לרְבָא עוֹבֵר בַּעֲשָׂה שְׁנֵאמֵר וְדַבְּרֵת בָּם – בָּם – בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וְלֹא בְּדַבְּרִים אֲחֵרִים – וְלִרְבָּא אַחָא בְּרִי

משנה:
בְּקֵשׁ לְהִתְנַמֵּנִס, פְּרָחִי כְּהֵנָּה מִכֵּין לִפְנֵיו בְּאַצְבָּע צְרָדָה וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אִישִׁי כְּהֵן גָּדוֹל, עֹמֵד וְהִפָּג אַחַת עַל הָרִצְפָּה', וּמַעֲסִיקִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּגְעֵי עֵמָן הַשְּׁחִיטָה.

דף כ עמוד א

המקור לכך שביום הכיפורים אין רשות לשטן להשטין הוא בגימטריה של המילה 'השטן' השווה ל-364 שהוא מספר ימות השנה פחות יום הכיפורים בו לא יכול השטן להשטין.

הכהן הגדול היה נשאר ער כל ליל יום הכיפורים לשמירה על ערוותו של הכהן הגדול, עד שיגיע זמן הקרבת התמיד של שחר, היו פרחי הכהונה משתמשים בשיטות שונות להשגת המטרה:
1. היו משמיעים לו קולות נקישה חזקות באצבע צרדא²⁸⁴,
2. היו מבקשים ממנו לבצע השתחויה תוך הרכנת כל גופו עד לרצפה, בלי לנגוע בה, כשהוא נשען רק על אגודלי ידיו,
3. היו שרים לפניו 'אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו'
4. וגם קול לימוד התורה של האנשים הרבים שהיו מחוץ למקדש - נשמע אצל הכהן הגדול.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, ...! וכן נאמר על רבן יוחנן בן זכאי (היה מגדולי התנאים שחי בדור הראשון ומתלמידי החשובים של הלל הזקן): 'מימיו לא שח שיחת חולין ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין' (סוכה דף כח עמוד א).
284 ב'אצבע צרדא' משמיעים קול נקישה על-ידי חיכוך האמה באגודל של אותה כף יד.

283 אומר הרמב"ם בהלכות דעות פרק ב הלכה ד: '....! ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים, והוא שצו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט הרי זו סכלות ועל זה נאמר כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים'. וכן אומר הרמב"ם בהלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה כה: 'קדושת תפילין קדושתן גדולה היא שכל זמן